

## • EZ A MÁSODIK FÜZET •

Jön a tavasz. Ki van szabva rám, hogy mit vethetek a földembe. Ki-írnak 1 hold borsót, 1 és fél hold magtermő kendert, szétszaggatják a földjeimet ilyen haszontalan terményekkel, de a 178 q kukoricát szemesen és a 48 q búzát kötelező beszállítani, ha terem vagy nem terem, meg a disznó, meg a marha, és még a Jóisten is próbára tesz bennünket, hogy bírjuk-e még tovább. Májusban eső nem volt. A kukorica nehezen kikelt, de nagyon vékonyan indult, here volt talán 1 és fél hold, de az sem nől, a dohány is, 16 000-ből csak 7500 szál maradt meg, fél hold paprikaültetvény, ez is, mivel eső nem volt, csak állt a földben, nem fejlődött. Adtak borsómagot, kikelt, nem nőtt, a kendermag, mivel száraz volt a föld, ritkán kelt ki. No most jön a búza, ami volna a legfontosabb, ez a kenyérgabona, már most ezt lehet kaszálni is, de ilyen szűk búzatermésem 30 év alatt két évben volt, de akkor még nem tudtuk, mi az a kötelező, az obaveza. Hazahordtuk, de nem is mertem rágondolni, hogy most mi lesz velem, minden terményem nagyon silánynak mutatkozik. Tavaly, 1949-ben, közepes jó termésem volt, mégis nagyon nehezen úsztam meg, hogy nem lett jegyzőkönyv. A búzát csépeljük, a zsákkötő, vagyis a számoló bandagazda kérdi tőlem, hogy mennyi a kötelezőm. Felelém, 48 q. Ő mondja, akkor nem marad búzám. Igaz, az aratórész máshol lett csépelve. Itt nálunk lett 57 q és 50 kilogramm 8 holdról; 48 q kötelező 6 q cséplőrész: de ez a kötelezőn felül, így maradt három és fél q búza. De vetnem kellene 8 holdat. Mihály is őszre megszabadul a katonaságtól, ötönkre kellene kenyérnek való. Mit csináljak? Felelé ő, én ki bírlak segíteni 8 q búzával, 1 q kifizetsz 5000 dinárral, a többit pedig mi elhordjuk tőled méterenként, de nem jövő újkor, ha lesz pénzed, vegyél, mi szólunk mindég előre és jövőnk érte. Folytatja tovább: most én is a gépnél vagyok, meg a fiam is, és volt vetésem is, és jövőre a fiam megy katonának, és nekünk szükségünk van a búzára, nem akarjuk eladni, csak nekünk titeket kell segíteni, támogatni, mert ha ti elestek, mi jövőnk sorba. Tehát, kedves olvasó, ebből láthatod ilyen az igaz felebaráti szeretet, hogyha az igazságtalanság meg akarja fojtani az igazságot, siet a megszorult ember segítségére. És ez az ember máskülönben sem vesztett, mert a búzáját apródonként megőrlette, a korpa kellett a disznónak, malacoknak (mert korpát ekkor sem lehetett venni), és

ha eladta volna a búzát 6-7 ezer dinárért méterenként (feketén), és a lisztért is kapott annyit (feketén), és a korpa megmaradt. És ha jött volna az a két gögös ember, elvitték volna tőle a felesleg búzát maximált áron. Így meg az én becsületemben bízva pénz nélkül ide merte adni a búzát, és így már nekem is lett búzavetőmagom. És márciusig apródonként megvettem a részére a búzát. Igaz, hogy ezen felül is kellett még ennivalót venni, és kaptunk is, 6-7 ezer dinárért métermázsánként. De a kukoricahiány is nagyon égetett bennünket, a nyár folyamán meglett a harmadik csikója is a vak lónak, és kellett volna az abrak. A kétéves csikó is abrak nélkül gyenge volt a munkában, de befogtam az egyéves csikót is harmadiknak kocsiába, ekébe, most van 4, de egy se rendes, mert a kétéves is a hátuljára meglett erőltetve a tavaszi nehéz munkában, különösen a szántásban, mert nagyon jó szándékú volt, csak gyenge, abrakatlan. A borsó és a magvas kendertermés árából a munkadíj és a munkások kifizetésére sem volt elég a pénz.

Itt ismét visszatérek az 1949. évre. Kihagytam egy szomorú esetet, mely nem annyira minket ért, hanem ezt a két szerencsétlen munkásomat, akik igen szegények voltak. 1949. október derekán, a mi búcsúnk utáni napokban, a Mihály fiam itthon volt néhány napi szabadságra. Kiküldtem egy kocsi kukoricáért, Balog Pali bácsi meg a felesége szedegették. Mikor Mihály hazaért, kérdem tőle, hogy vannak a kukoricatörök. Felelé Mihály, ő nem tudja, hogy miért, de olyan szomorúak, de ő, amint látta, nagy bánatuk van. Hirtelen nem tudtam elgondolni, hogy mi bántja őket. Március hónaptól kezdve itt dolgoznak nálunk, és örömmel dolgoztak. Kimentem én, hogy megtudjam, mi bántja őket. Kértem, mindjárt kérdem tőlük, mi a baj. Ők szinte majdnem sírva mondják el: jött a búcsú, a Mária néni a szalmazsákot kimosta, a szalmát a kemencébe befűtötte, és a kis összegyűjtött papírpénzük benne volt, és elégett. Hogy mennyi volt? Nem tudom. De már több mint fél éve nálunk dolgoznak, és napszámot pontosan fizettem nekik minden hét utolján, és ma is azt mondom, meg akkor is azt mondtam, ha én egy dinárt is elfogok a szegény ember munkája béréből, nagyobb bünt követek el, mintha 1000 új dinárt széttépnek. Kivéve, mikor arattak vagy kukoricát

•

törtek, azt gabonával fizettem. És már 20 éve, hogy nagyon sok munkás dolgozott nálunk, de inkább többet fizettem, mint kevesebbet, mint amit vártak. Ezeket meg különösen szívből szerettem. Sajnáltam őket, mert kiűzték saját lakásukból, mert magyarok voltak. És tovább gyűjtögették, újrakezdték, mert azon voltak, hogy egy kis házat bírnanak venni, amit sajátjuknak mondhatnák, csak ilyen nagy csapások nagyon öregítették őket, és az 1949-es és az 1950-es évet is szépen végigdolgozták nálunk, és már Pali bácsi megkért, érdeklődjek, hol lehetne venni egy kis házat vagy házhelyet. Örömmel vettem a megbízatást, csak szegény Pali bácsi 1951. január 5-én elszenderült az Úrban, vízkereszt napján temettük.

Most folytatom tovább az 1950-es évet, ahol elhagytam. A dohány, igaz hogy csak 7500 tőke maradt meg, nagyon aránytalan volt, mert a kora nyári szárazság és a kukacragás okozta sérüléseket nagyon megsínylette, és mégis ebben az évben a dohány segített rajtunk, mert szeptember elején a finánc felbecsülte. Mivel rosszul nézett ki, 450 kg-t kellett beszállítani, és a becslés után nagyon sokat nőtt, és 200 kg-ot el bírtam szerencsésen csempészni a 450 kg-on felül. Ez segített ki félig a nyomorból, meg fél hold paprika, az is csak fele termés volt a szárazság végett, de mivel akkor jó ára volt, az is sokat segített. De azért hirdtettem, hogy két hold föld eladó vagy a sziváci határban, vagy a 11. dűlőben. De a szivácit senki meg sem kérdezte, hogy mennyit akarok érte, csak a 11. dűlőben akart 2 holdat Hatalák János, de ő keveset ígért érte, én meg sajnáltam a 8 holdból leszakajtani, meg a feleségem nagyon könyörgött, hogy ne adjam el, itt van a három gyerek, azoknak kell. Csak én már szégyellem, hogy mindég kölcsönözni kell, amit én nem szoktam. Csak ez a sátáni obaveza kényszerített rá. Így hát a feleségem győzött; és ekkor a földből nem lett eladva. A dohánymunkát én meg a feleségem végeztük, mert Pali bácsiék nem tudták a dohánymunkát, de szedték a paprikát, a krumplit, kukoricát, meg közben szárat vinni Csonoplyára, és 8 q szalmát is. Olyan apró búzám volt, apró szalma, nagy hosszú kocsim volt, hosszú vendégoldalak és hosszú keresztfák, hogy hosszan és szélesen lehessen pakolni és hála istennek tudtam is szalmából a kocsit megrakni. Mert ennek is mestere voltam. Mert az elmúlt három évtizedben nagyon sok kocsit megraktam

szalmával. Trágyáért cseréltem. (Három kocsi trágyát kaptam egy kocsi szalmáért, én raktam meg és vittem el a szalmát és a trágyát is.) És szerettem a kocsit trágyával is megrakni; de a szalmával sem akartam szégyent vallani. Igaz, szalmát sohasem adtam vagy vettem mázsaszámra, gondoltam, jó sűrű, apró szalma, mint a törek, és mivel száraz volt, minden szarvallásnál egy kána vizet rálocoltam, de nem azért, hogy csaljak, de hogy ne csússzon. Mert úgy gondoltam, hogy 800 kg meglesz és még akkor nem gumikerekű kocsi volt, mint most, és nem beton, sima út, hanem földút, völgybe le, partra fel, hol erre vágódik a kocsi, hol amarra, és két jó nagy kötéllel lekötöni, nehogy kétszer kelljen pakolni Csonoplyáig. És mikor ezt Pali bácsi felhányta, én megraktam. Szeptemberben egy délután, mikor készen vagyunk, jön a Roza néném menyé, hogy önekik is kell 500 kg-ot szállítani, kocsijuk, lovuk van, de ember nincs, akkor még az Andris öcsém orosz fogságban volt. Mondja Maris Pali bácsinak, megfizeti a napszámot, az ő kocsijuk lovait elhajtja. Így hát ezt is kötelességemnek tartottam elvállalni, és estig megraktuk úgy, mint a mienket. Reggel korán elindultunk kissé félve, de Istenben bízva, ezt meg muszáj tenni, mert félek a jegyzőkönyvtől. Jobban, mint a rablógyilkos a 10 évi rabságtól. Megyünk a kerényi határon keresztül lassan, lépésben, messze van Csonoplya. Odaérünk, hála Istennek, szerencsésen ráállok a mázsára a kocsival, de le sem mehetek erről a magas kocsiról, hogy ellenőrizsem a mérést. Ha lemegyek, akkor sem érhetek el semmit, mert a kocsi széles, a szalma rajta fekszik a mázsa fején. Mondja, aki méri, 500 kg. Gondoltam, az ördögöt nem bántja a lelkiismeret-furdalás, hogyha bármennyit csal is. Rááll Pali bácsi a másik kocsival az is 500 kg, pedig én úgy néztem, 200 kilóval több van a mienken. A szalmát nem is sajnálnám, de egy napot el kell tölteni, és a szalmáért nem kapok annyit, mint a fuvar amennyibe kerülne, még ha kapnák is fuvarost, de ilyen munkára ki vállalkozik, meg itt a nagy dologidő. Megkaptuk a szalma árát, hazajöttünk. Azt hittem, hogy elfelejtik a többi szalmát, sőt még 100 kiló szénát is írtak hozzá. Hát ha nem lettem volna úgy megáldva birkatürelemmel, úgy a szemükbe vághattam volna egy pár gyalázó szavat, de a múltakból okulva, ha nem teljesítettem, akkor büntettek, és ha ekkor is nem teljesítem a parancsukat, olaj lett volna a tűzre.

•

Mert nem hagytak békivel, hát el kell vinnem, de kevesebbet nem rakhatok, nehogy még egyszer kelljen vinnem. Hogy mennyi volt, nem tudom, de megelégedtek velem. A csonoplyai szövetkezethél fizették a szalma árát, kellett sokat várni, ideadja Trenka Antal a szalmacéduláját, hogy az ő pénzét is vegyem fel, mert neki dolga van Csonoplyán. Este hazaérek, bemegyek vacsorázni, jön Trenka a pénzért. Beszélgetünk, mondja a feleségem, hogy kaptunk 3 cédulát, a község házához kell menni vele, kissé keserűen elmosolyodok. Mondja Trenka, még van kedvem nevetni. Mondom neki, sírjak, az nem segít, vagy káromkodjak, az sem segít. Meg nem is szoktam, mert éntőlem még senki nem hallotta, hogy káromkodtam vagy átkoztam volna valakit. Másnap megyek a cédulákkal, eggyel nagy Bicókhöz vagyok híva, mondja, 50 mázsa csöves kukoricát szállítsak. Felelem: előbb a búzát kell elvetnem. A kukorica jó lesz később is, majd novemberben. A másik cédula Banaihoz az adó végett, a harmadikat nem tudom, de három volt. A kukorica készen van, de a dohányt is csomózni kell, mert november 15-éig be kell szállítani, van fél hold cukorrépa, azt Pali bácsi a feleségével szedegeti. A búza alá való szántást kell végezni, vetni a búzát. Józsi fiam 12 éves, őneki a vetőgép után kell menni, én a gépet elkormányozom, meg a három lovat, vagyis az öreg vakot, a két és fél éves fiát, az egy és fél éves fiát és a féléves csikót (akadály). Itt most jelzem, a pünkösdi királyságnak vége. Úgy tudom, hogy október elején a községünk 3 kártevőjét kitették az állásukból: Bezdán Adort, Medve Jánost és Baócki Gábort; a községünk levezetőit.

Folytatom a munkát, a szarat hordjuk a Józsi fiammal, olyan nagy kocsikkal, hogy minden kocsira fél holdat is felrakunk, mert apró és száraz a szár. Én feldobálom a kévéket, Józsi pedig rakja, letről mindég figyelmeztettem, nézem, magyarázom, hogy és mint csinálja. Lassan ment, de azért haladtunk. Mikor a szár nagyon száraz volt, raktuk a csöves kukoricát a kocsira, és vinni az angyalbandi állomásra. Hogy mennyit fogtak le nedvességtartalmat, ha akár milyen száraz is volt, és hogy mennyibe fizették métermázsánként? Nem tudom, mert ha tudnám, és megírnám, úgysem hinné el a kedves olvasó, mert a sátán (az obaveza) annyit mért és fizetett, amennyi neki tetszett. De már november 4-e elmúlt, Mihálynak a

•

két év lejárt, várjuk ötet is, hogy segítene a sok munkában, de nem engedik. Többször azt gondolom, hogy minden ellenem van. Még a búzavetés előtt mondja a Gardil Mihály bácsi, hogy nem íratok búzavetőmagot. Ő íratott. Bemegyek a községházára. A bíró meg a Medve együtt voltak az irodában, mondom, hogy búzavetőmagot akarok, de majd úgy feleltek, hogy mars kifelé, hát kijöttem. De most ezek úgy gondolták, hogy nagyon meg vagyok szorulva, majd eljáratják velem április bolondját, és kiírtak egy mázsa búzavetőmagot a részemre, ezt átadták Piri Palkónak, egy gőgös fiatalnak. Annak eszébe jutott úgy november elején, felhívat a községházára és örömet mutatja, hogy akar rajtam segíteni. Mondja, hogy kapok 100 kiló magbúzát, de előbb 100 kiló kukoricát ki kell vinnem az angyalbandi állomásra. Ezzel a kukoricacédulával bemegyek Zomborba ide és ide, ott megkapom a búzát. Felelem neki, így nem kell nekem búza. Felelé mérgesen, hát akkor miért kértem. (Mert a kukorica éppen úgy kellett, mint a búza.) Tehát, kedves olvasó, csak kissé gondolkozzál! Hát igazságos volt ennek a rezsimnek a kezdete? Ilyen haszontalan vezetők, gonoszok, mint az ördög. Minket, akik örömmel dolgozunk és dolgozni akarunk, hogy a család, a község, az ország, a társadalom éljen és boldoguljon, ilyen igazságtalanul kínoznak, gúnyt űznek az emberből.

Itt megállok az életem folytatásával, visszatérek a gyermekkorom éveire, amikor még eszemben sem volt, hogy milyen az a kommunizmus vagy szocializmus. Csak a szüleim, ha olyan dologkerülő emberről beszéltek, az volt a jelzője, hogy az a cocolista. Tehát azokból az emberekből tevődött akkor is az ilyen mozgalom, és mindég akadt köztük olyan, aki gonosz hazugságaival magához hódította a szorgalmas munkást is. És ne azt higgyük, hogy az az ember hogy tud beszélni, és azt kövessük, hanem hogy miként cselekszik, azt figyeljük, az szerint lehetünk neki utánzója, akkor jó úton haladunk.

Visszatérek. Elérkeztem az első világháború kitöréséhez, én már akkor 15 éves voltam, és kiterjedt a figyelmem mindenre. Elmentek az emberek majdnem 50 évig, azután jöttek vissza, akire itthon nagy szükség volt, és a helybeli vezetőség igazolta kérvény által, hogy

•

így és így áll a család helyzete otthon, de ettől sokkal több volt az olyan, aki itthon vagy ott a katonai vezetőségénél megvesztegetéssel hazakerült. És ezek közt volt a legtöbb, akik azt gondolták, hadd harcoljanak a buták, ők okosan cselekedtek. Ilyenekről akarok itt szólni, nem irigységből, se nem haragból, de ezt nekem le kell írnom, mert ez is igaz volt. Itt a harmadik szomszédunkban laktak, hát nagyon ismertem őket. Az öregebb embert is, a fiatalabbat is. Nagyon jártak hozzánk kártyázni, meg az édesapám is öhozzájuk. Szóval a kártyázás nagyon összetartotta ezt a két házat. A háború kezdetén a fiatal gazdának is el kellett menni, hogy meddig volt oda pontosan, nem tudom, de két évnél tovább nem volt, de hogy innen hazulról ment-e kérvény, vagy ott a katonaságnál lett elintézve, csak fel lett mentve. Tehát még oda volt, a család akart kimenni kukoricát ritkítani vagy fattyazni, de mivel akkor már nagyok voltak a kukoricák, félték a nők kimenni. Mert volt a fiatalabb embernek a felesége meg három nagy lánya. Az öreg gazda és az öreg gazdasszony eltalálták, hogy majd az öreg gazda is, kimegy velük, van nekik puskájuk, de kell a puskához töltény is, és az öreg gazda is kereste a töltényeket, és megtalálta, az asszonyok előbb nem vették észre, hogy a töltényeket tartalmazó skatulya eltűnt a szekrényből, és a gazda elosont hozzánk a skatulyával. Ahogy bejött hozzánk, a folyosón volt egy asztal és pad, az öregember leül a padra, az asztalra teszi a skatulyát és mondja az édesapámnak, nézze a töltényeket (ekkor 16 éves voltam). Leveszi a skatulya tetejét, és kérdőleg mondja, hogy ilyenek a töltények. Hogy tele volt-e a skatulya, nem tudom, de nagyon sok arany 10-20 koronás aranypénzek voltak. De ahogy nézzük a csillogó aranyakat, benyitja a kiskaput a két asszony, észrevették, hogy hiányzik a skatulya, rögtön jöttek utána. Az öreg, hogy meglátta őket, rögtön ráhajolt a skatulyára, és a karját ráfektette, de az asszonyok oda, mint a farkasok, húzták ki a skatulyát az öregember elől; szóródott az arany, én is segítettem szedni össze, örömmel adtam nekik, de megérte, hogy ilyen is láttam életemben. Hát amint írtam, ezekből az aranyakból jutott a felmentésre is, és a fiatal gazda kiúszott a háborúból. Mivel ilyen szerencsétlenül végződött a háború miránk, magyarokra, a mi negyedünkben (24 ház) 2 ember és 4 legény áldozta fel az életét a haza oltárán, és hiába. Az első világháború alatt a magyar katona

megmutatta, mire képes a hazájáért, amíg isten velünk volt, addig mindég győztünk, de amikor isten elhagyott bennünket, az ördögöt fogadták sokan a helyébe, és árulták a szép magyar hazát minden oldalról, és a háború végén mint legyőzötteket tekintettek bennünket, és szétszaggatták országunkat, mint a rongyot. És tovább imádkozzál és dolgozzál feledve a múltat, és remélj a jövőben!

Az idő halad, aki szeret dolgozni, és tudja, hogy kell. De aki nem szeret dolgozni, azon is halad az idő, mert az ész dolgozik, hogy lehetne megélni dolog nélkül. Hazugsággal, csalással, lopással. A mi szomszéd emberünk is így volt. Volt nekik 32 hold földjük, 4 házuk, igaz, volt hozzá 7 nő és egy férfi. A nők dolgoztak, de a férfi ki bírta magát védeni a feleségével együtt a munkából. Ők inkább a szájukkal, vagyis a beszéddel, még politizálni is tudtak, ha a helyzet megengedte. Így amikor a Horvát Parasztpárt kezdett éledezni, mindjárt kezdte az agitálást. Abban az időben még én is fiatalember voltam, kocsmába nem jártam, hát téli esteiken még én is eljártam a szomszédokba kártyázni, és vasárnap délután, amíg a jószágoknál nem kellett végződni, kártyáztam. De ahogy haladt az idő, mennél többször hallottam a hazugságait, mert kártyázás után, különösen téli esteiken 1 óra hosszat csak úgy csattogott a nyála, és mindég azt trombitálta: így az urak, úgy a papok, mindég útjában voltak. És hogy majd nem kell adót fizetni, és hogy nem lesznek urak, és jót nevetett a társaság. De érkezett az 1927. év, már akkor nagyban radicsoztak, éppen nálunk kártyáztunk. Kilenc óra, felhagyunk a kártyázással, elkezd az ő hazudozását, nyílik az ajtó, jönnek az ő hívei, így gondoltam, ez lesz az utolsó kártyázásom a Trombitás háznál.

De jött még egy eset, mert már a mi negyedünk (24 ház) mindenki be volt iratkozva a horvát parasztpártba. Többször hízelgett, mint a kigyó, így Jóska öcsém, úgy Jóska öcsém, látom, nem vagy buta ember, de hogy ha járnál hozzám, felvilágosodnál, éntőlem sokat tanulnál. Én vitatkozni nem akartam, úgyis mindenki ellenem lett volna, mert már mind a karmai közt voltak, még én hiányoztam neki, hát várta az alkalmat, amikor majd sarokba szorít. Abban az időben még privát emberek végezték a malacherélést, és nálunk mindég az



•

idősb Trombitás végezte, de ekkor már nem élt az idősb Péter, de az ifjabb Péter is értett hozzá. Az én apám elhívta hozzánk, mikor nálunk készen volt, egy kis pálinkát ittak, és amikor a mester el akar menni, mondja nekem, hogy én is elmehetnék hozzájuk, ott is vannak nagy süldő kanok, és segíthetnék. Mondom neki, szívesen megyek. Amikor ott is készen voltunk a heréléssel, mondják, hogy gyerünk be a szobába egy kis pálinkára. Mikor mindnyájan ittunk, mintha a banda összebeszélt volna, a karmester Trombitás mindjárt, hogy én még nem vagyok beiratkozva a munkáspártba, de vannak öten is, az egyik vezetne az asztalhoz, a másik a tintásüveget helyezi elém, a harmadik a könyvet terigeti elém, hogy írjam be a nevemet. Kérdelem, hogy miért írjam. Hisz én munkás vagyok aláírás nélkül is. De hát akkor látják, hogy többen vagyunk, meg hát mindenki már beírta a nevét, csak még én nem a mi negyedünkben. Kedves olvasó, hidd el, hogy ezt magamtól nem mertem volna megtenni, hogy ne írjak alá, de a Jóisten adta az ajkamra a szavakat, hogy mit mondjak, magam gyenge, képtelen lettem volna. Utóbb mégis azt mondta egy ember, nem lehet kényszeríteni, ha nem akar. Így a Jóisten segítségével itt is a próbát kiálltam, erőt adott, és továbbra is, amit ezek után érni fogok. Azóta elgondolkodtam, hogy lehetnek ilyen gyengék az erre lakó emberek. Mikor úgy ismerték, mint én, hogy milyen cselekedetei voltak. Magától az édesapámtól hallottam: Ez a szegényember-pártoló? Aki minden munkását kihasználja? Hogy ingyen dolgozott neki? Ha pedig Péter beszélt neki, mindjárt megfordította, hogy igaza van Péternek, a hazugságával legyőzte a gyáva, gyenge embereket.

Továbbá itt van a Csonti család. Hét fiú volt a családban, és a világháború alatt mind katona volt, és mindegyiket a Jóisten hazasegítette, még talán sebesülve sem voltak. És a háború alatt és után egy pár évig úgy mentek a templomba a misére, mintha egy szakasz katona ment volna, asszonyok, emberek, legények, mert volt, amikor két-három pár fiatal is lakott az öreg Csonti-háznál. De a Trombitás oda is beszórta a vadcirkot, és hátat fordítottak Istennek, egyháznak. Mert már most nem a konkolyt szórja a gonosz, hanem a vadcirkot a lelkekbe, és ezt nehéz lesz kiirtani! Csak majd jön egy jégverés, ami

az 1987. évben, a hosszú szárazság az 1988. évben, és amikor ezen sorokat írom, az 1989. évben, a télen sem volt csapadék, és a tavasz is, csak kis harmatesők vannak, akármilyen nagy felhők vannak; vagyis Szodoma és Gomora is bekövetkezhet (ne adj' isten!).

Folytatom! Ott van egy másik ember. Az első világháború alatt fel volt mentve, mert nem volt apja, csak anyja, de volt hat nőtestvérje, kettő férjnél volt már, négy pedig leány, kettő még kiskorú. 1915. márciusban volt sorozaton, és be maradt katonának, és az édesanyja kérelmére a fiát felmentették a család fenntartására. A többiek május 15-én elmentek katonának, ő meg itthon maradt. Szép, derék legény volt, minden vasárnap ment a misére, nagyon szépen tudott énekelni, danolni, minden vasárnap a kóruson a kántorral énekelt. A világháború utolsó esztendejében be kellett neki is rukkolni. De úgy tudom, a harctéren nem volt. Kecskeméten a 30-as honvédeknel altisztiskolában tanult, szóval a háború borzalmától megszabadult. És a Jóistennek hálát adhatott volna, hogy megszabadult a háborús szenvedésektől, nem vette ki részét az élet-halál harcból, itthon nyugodtan dolgozott. Mert voltak, akik őriztek bennünket, vérüket ontották, és életüket feláldozták a magyar hazáért, és érettünk. Tudjuk, amikor az orosz hordák betörték hazánkba az uzsoki szorosnál, oroszláni bátorsággal megtisztították hazánkat a betolakodóktól. A románok az 1916. év őszén betörték a védtelen Erdélybe, életüket nem kímélték a magyar honvédők, rövid időn belül a bocskoros oláh cigányokat kizavarták, mint a kutyákat, és üzték őket Bukaresten túl. De nem sorolom tovább, mert ezen már nem segíthetünk. Csak rámutatok arra, hogy a magyar nemzetünk kárhozatra jutott sorsát nem a harctereken, sem orosz, sem szerb, sem az oláh cigány, sem a talián döntötte romlásba, hanem az olyan Trombitás-félék, akik csak a zsebüket töltik, és a magyart, a magyar hazát árulták el. Mikor ez sikerült nekik, még nagyobb gáztettekre is képesek voltak, hogy több gyalázatos pusztításokat végezzenek a magyar nemzet kárára.

Folytatom tovább. 1927-ben Trombitás folytatta az ő gonosz hazugságait, nem csak Telecskán, az egész községet meghódította, és minden este ki volt szemelve egy ház, és odacsődült ez a szerencsétlen nép, amely mindég más nemzettől várja sorsa jobbra fordulását, a saját nemzetét pedig gyalázza. Nem gyűlölök egy nemzetet sem, az

•

a szerb vagy orosz vagy német vagy horvát, mind isten teremtése; csak a gonoszt, aki mindég a jónak ellensége, azt gyűlölöm, bármi is történjen velem. Tehát amikor érkezett a választás, be lett trombitálva, nemcsak Telecska, hanem a környékbeli magyar község is mind a horvát parasztpártra szavazott, és Trombitás lett Telecskán a bíró. És gondolod magyar testvérem, hogy most ennek a kis magyar községnek dicséretére vagy hasznára vált, hogy a horvát pártra és nem a magyar pártra szavazott. Trombitásnak a zsebe és erszénye hízott, és még jobban akadt neki ócska és ingyenmunkásra. Csak a bírósága nem soká tartott, mert a hazug embert hamarabb utol lehet érni, mint a sánta kutyát. De ő azért nem adta föl a harcot. Az idő haladt, és azok, akik az ő tisztikarához tartoztak, az ő hálójából ki nem szabadultak. Az a nótás, énekes és templomba járó ember is, akiről kissé elébb írtam, a zászlóvivők közé tartozott, és mint a németek Isten helyett Hitlert imádták, úgy ez az ember is és az özvegy édesanyja is Trombitást imádták Isten helyett. És Trombitás is, hogy pályát ne tévesszen, a horvát pártnál nem volt rá szükség, megindult a németek, a hitlerizmus oldalán. Őneki mindegy volt, horvát parasztpárt vagy Hitler-párt vagy orosz kommunista párt, csak a magyarral ellenzékbe kerülhessen, eljárt a németek kulturbundjába, hisz ez is a vallást gyűlölte és taposta, mint ő.

Tovább haladt az idő. 1941-ben újra magyarok lettünk, és akik igazi Szent István-i magyaroknak éreztük magunkat, nagy volt az örömünk. A magyarok bejövele után úgy két hétre magyar tüzérek érkeztek ágyúkkal a templomunk környékére, és a községháza előtt szabadtéri mise volt. A mise végeztével egy katonatiszt beszédet tartott a népnek, a magyarokat magasztalta éltetve, amelyre akik úgy éreztünk, éljennel válaszoltunk, de csak annyian voltunk, hogy itt is alkudozni kellett volna, ha tíz igaz találatik ebben a községben, kegyelmezzen meg az Isten, de még talán ennyit sem lehetett volna találni. Így hát a magyar önmaga ásta meg a sírját, amire szintén példa az 1944. évi magyar sírba tétel. Csak a Jóisten tudja, hogy feltámad-e valaha.

Folytatom annak a felmentett nótás, énekes embernek a tragédiáját. A második világháború ötlet sem kímélte meg, őneki is be kellett rukkolni katonának a többi 1895. évbeli korosztállyal együtt,

•

és felkerültek Kiskunfélegyházára az 1944. év nyarán. De mivel már az első világháború utolján, hogy milyen rangú, volt nem tudom, és Kecskeméten altiszti képzőbe járt, hát Kiskunfélegyházán is altiszt lett. Csak mivel Trombitás is jól kiképezte, hogy a kommunista eszméhez hű maradjon, így az ember bizonyára nagyon figyelte a híreket, hogy a paradicsomba hamarabb bekerüljön, és a Trombitás oldalán nagy valaki lesz, ha hazajön. Tehát itt pontosan mindent nem tudok, hogy történt, mert titok maradt, mert ha kudarcot vallott valaki a cselekedetével, az idővel is titok marad. Úgy hallottam, mivel altiszt volt, valami írással elküldték, és a megbízatás helyett meglépett hazafelé gyalog, hogy katonaruhában-e vagy civilben, nem tudom, csak hazaért. 1944. október 15-én, vasárnap reggel zörgetnek nálunk. Kimegyek, hát az ember édesanyja ott van, és mondja nekem, hogy szóljak a mostohámnak, hogy jöjjön, öltöztesse fel a Gyurát, mert meghalt. Csak azt feleltem neki, hogy odavan és katoná. De ő csak azt felelte, itthon van, de meghalt. De én azután nem kérdeztem senki közeli hozzátartozóját, csak titok maradt minden. Utána pénteken, 20-án bejöttek az oroszok. Csak én azt a tanulságot vontam le belőle, és azért is írtam le, hogy az Isten megmentette az első világháború szenvedéseitől, mert itthon nagy szükség volt rá, és azután nemhogy meghálálták volna az Istennek, hanem az öreg édesanyjával hátat fordítottak Istennek, és az egyháznak, mindég a Trombitás hazugságát hallgatták és hirdették. Az anyja is már a nyolcvan év felé járt, de úgy tudta azokat a piszkos beszédeket folytatni és hirdetni, ezért meg kellett neki érni, hogy az egyetlen egy fiát 49 éves korában eltemesse. És az a korosztály, a társai a háború után mind egészségben szerencsésen hazaérkeztek, két ember még most is él közülük. Most, hogy befejezem még a Trombitás élete végét, az oroszok bejövele után ő lett a predsednik, és volt neki egy párja, egy szíváci német, Vanderer nevű, ezzel minden napra ki volt szemelve egy német ház, és ebédet kellett a részükre készíteni, és a községi kasszát is ő kezelte, valahogy rájöttek. Mert onnan is akarta gyűjteni az aranyakat, de azután hogy bekerült a fogdába, letűnt a szerencsecsillaga. Amikor kikerült a fogdából, akkor is próbálkozott valami ellenszémével, de már úgy megismerték, nem akadt neki híve. De a halála előtt néhány évig kiskocsiban tologatták, a lábaira

•

nem bírt menni. Csak egyedül maga maradt. A temetésén a közeli rokonokon kívül nemigen jelent meg senki. Tehát ő is megkapta azt a sorsot, amit Napóleon, csak ő kis területen. De óriási kárt tett Isten és az egyház, vallásunk és szegény magyar községünk és községeink és szerencsétlen nemzetünk ellen.

Most visszatérek az 1950. évről szóló élettörténetem folytatására... 1950. január elején a Mihály fiam itthon volt évi szabadságon. Bócsó valahogy értesült, hogy mindég a kukoricát vásárolom, ahogy kapom, 6-7 ezer dinárért métermázsánként. Felajánlott nekem kukoricát eladásra, egyrészt talán, hogy unokasógor volt, de lehet, hogy azért is, mert ekkor már az a két vezér, Bezdán Ador és Medve János járták a községet, és ahol észrevették, hogy van felesleges búza vagy kukorica, igencsak sepregették a padlásokat. És amit ők elvittek, azt maximált áron számolták el, de még a munkások bérét is levonták, akik zsákolták a kocsira. Tehát a Bócsó sógor is úgy gondolta, hogy biztosítja magát Adorral szemben, és énelőttem is egy kis becsületet nyer. Igaz, nem maximált áron adta, de nem is feketén, csak félfeketén, hogy mennyiért, azt már nem tudom, és azt sem tudom, hogy hány mázsa volt, csak azt tudom, hogy két fordulót tettünk, mert nagyon rossz út volt. A Mihály fiammal hoztuk el kocsival, olyan 12 q lehetett. Ezt is csak azért írom, hogy az 1948. évben, amikor az új kataszteri ívek készültek, és akiknél két-háromfelé is szét volt szaggatva a föld, mint Bócsóéknál is, de sok helyen máshol is, ott volt eladó sok minden, a kötelező is kevesebb volt, és az adó is, és a föld sem érte el a maximumot, még ha 28 hold föld is volt egy családban. Már írtam arról, hogy Mihály fiamnak a kettő éve lejárt november 4-én, és csak 23-án szabadult. Minden oldalról fogva voltunk. Októberben és novemberben annyit dolgoztunk, az összes szárat hazahordtuk, igaz, akkor száraz út volt, az 50 mázsa csöves kukoricát kiszállítottuk az állomásra. A fél hold cukorrépa, az is 50 q, de ekkor már rossz út volt, és hosszan kellett földúton húzatni, és az öreg vak ló sűrűn megállt, mert le volt gyengülve, abrakatlan volt, de hogy ha kicsit pihent, megint húzta a két csikójával. A dohányt is 650 kilogrammot lecsomóztunk, és 450 kilót elszállítottuk november derekán. A búzát is elvetettük a Józsi fiammal, csak még

•

kettő hold volt vetni, de ekkor már nagyon vizes volt a föld, és a vetőgép csövei beragadtak. És ekkor kapott ki tőlem a Józsi fiam. Azután bántam, mert csak 12 éves volt, gyerek, és nem győzte a gépcsöveket pucolni, de én is már türelmetlen voltam, hogy ennyi munka összejött. Hogyha a Mihály fiamat hazaengedték volna a kettő év letelte után, sokat segített volna rajtunk, de még 19 napot rászolgált a kettő évre. Amikor minden el lett végezve a határban, akkor ért haza. Itt ekkor megint hálát adhattunk az Istennek, hogy ezt a kipróbált 1949-es és 1950-es esztendő t nyugodt lelkiismerettel, ép elmével és egészséggel a feleségemmel együtt végigküzdöttük.

Jött az 1951-es esztendő, azt gondoltuk, most már nyugodtan dolgozhatunk, van munkaerő, és nem kell munkásokat keresni. Itt vagyunk a feleségemmel és a három fiammal. És ha Isten egészséget ad, vígan dolgozhatunk. Igaz, hogy már új évtől kezdve veszegettük a kukoricát méterenként, vagy ahogy lehetett, de most már csak feketén. Márciusban már a szalma és a szár is fogytán volt, a pelyvásban a pelyvának az alja volt, úgy rostálgattam ki a port belőle. De máskülönben a Jóisten megáldott a vak lóval és a három csikójával, 3 éves, 2 éves és 1 éves, olyan egészségesek voltak, és a marhák is, hogy mindent megettek. A tavasz is elég korán indult. A búzák is szépen átteleltek és nőttek. Márciusban bevettem egy hold földet heremaggal, gyorsan kikelt és nőtt, és volt egy hold öreg here, és Szent György napján elkezdtem kaszálni, minden másnap egy kocsierekkel elfogyasztottak, de más nem volt. A ló és a csikók nem voltak soványak, de olyan gyengék voltak, hogy nem lehetett őket megszalajtani. A Bagyon szomszédom kiment a két öregebb csikóval az állomásra, hazaért, kérdi tőlem: Mi van az én lovaimmal, nem lehet őket megkocogtatni? Mondom, ha nincs abrak és széna, nem lehet trappban járni. A kukoricákat idejében lehetett elvetni, a dohányt is palántálni, szóval ezt az esztendőt be lehetett jegyezni egy igazi termő évnék. Amikor az egy hold öreg here elfogyott, lehetett az új vetést kaszálni.

De most megint jön egy nagy gond, amit úgy szoktunk mondani, mikor a legény nősül vagy a nagylány férjhez megy, hogy megtalálták a szerencséjüket. A Mihály fiam talált egy lányt, akit úgy gondolt,

•

hogy jó lesz hozzá. Mikor nekem megmagyarázták, hogy kinek a lánya, nem kifogásoltuk, úgy gondoltuk, anyja nincs, majd nálunk tanul, és kímélve lesz. Őket gondoltuk, mint szokták mondani, az első fiú a trónörökös. Hát el is mentünk mint szülők az eljegyzésre. Én mindent megfigyeltem, a jövendő násznak a beszédjét, hogy hát majd meglesz ő egyedül, amint tudtam, hogy volt már másodszor is felesége, és otthagya. Az öregebb lánya a férjével laktak ott, de elmentek. Én az embernek a tulajdonságát nem ismertem, de mi nem az embert kérjük, hanem a lányát. A megegyezés megtörtént, készülünk a lakodalomra, én csak annyit mondtam a fiamnak, nagyon vörös a lány, mert nekem annak idején a barnák tetszettek, és nehogy azután évek múlva az is baj legyen. Mert a fiam is barna, de a fiam azt felelte, neki az a szép. Tehát itt megállás nincs. Mivel ez az első családuknak, akit felnevelhettünk, és hogy megérem a másikkal a házasságát, és egy lakodalmat muszáj csinálni, mert mi is már sok helyen voltunk, és különösen legénykoromban nagyon szerettem a lakodalmakat. Csak azt tudjuk, hogy a lakodalom pénzbe kerül. És a múlt évi szűk termés árát a feketén vásárolt gabonák felemésztették. Az új búza és minden más termés szép, de még talpon van. De azért mégis voltak rokonok és jó barátok, akiktől kölcsönt kaptunk. Tehát az esküvő, a lakodalom, meg lett tartva 1951. június 6. napján. Nem vagyok sem próféta, sem babonás, de mindig úgy hallottam, hogy amilyen az idő azon a napon, amikor esküdnek, olyan lesz az életük sora is. És már ilyen meg is figyeltem, és be is bizonyosodott. De azért a kedves olvasónak nem kell ezt készpénznek venni. De ekkor is így történt, olyan szép idő volt egész délelőtt és délután, és közel volt a vendéglő a templomhoz, mégis mikor a templomba értünk, az ünneplőruhák kívülről eláztak, de az esküvő megtörtént. Utána a munka megindult, többen lettünk. Jött az aratás, és mivel többen vagyunk, néhány hold búzát mi is lekaszállhatunk. Úgy örültem, hogy most már a saját családommal egy arató kis bandát képezünk. Mert azt láttam a Csonti családnál és a Lábadi Ferkó családjánál, mikor még együtt voltak, úgy ment a munka, hogy öröm volt nézni, hogy vagyoniilag, szellemileg és vallásilag is szépen haladtak. Igaz, ha ezt a mai korban többek előtt dicsérem, mindjárt támadnak engem, hogy voltak ott is bajok. Hát most nincsenek? Amikor egy

fiú a feleségével vagy egy leány a férjével magukra hagyja a szülőket. Ekkor a szülők is tehetetlenné válnak, a nehezebb munkát nem bírják. De az ifjabb párnak is hiányoznak a szülők, mert nagyon sok könnyebb munkát elvégeznének a fiatalok helyett. És mindkét félnek könnyebb volna az élet terhe. Csak mindég az egyik félnek kellene engedni. Vagy a szülők engedjenek a fiataloknak, azoknak is kell tanulni, vagyis gyakorolni a munkabeosztást és házvezetést. Vagy a fiatalok is néha engedjenek a szülőknek, mert ők már az élet iskolájában, küzdelmeiben nagyon sokat tanultak. Akkor mindkét félnek könnyebb lenne. Az aratás szépen haladt nálunk, még a nász is eljött segíteni. És ment a két kasza, a két marokszedő, egy kötélterítő és egy kötő. És a búza behordása két kocsival, a nászé és a mienk, és volt hozzá személyzet is.

Azért itt egy esetet megemlítek, amit rossz jelnek tekintettem a későbbi időben. Ahogy a búzát hordtuk, a Mihály fiam úgy nézte mindég, hogy apósa kocsiján ment, és olyan jóízűen beszélgettek, mint akik nagyon szeretik egymást. Nem irigyeltem. Még jónak láttam, csak ha úgy maradt volna. Egyszer, amikor a nászékhöz hordtuk a búzát, dél közelgett, az én kocsimról leraktuk egy emberrel a búzát, várjuk a másik kocsit, ebéd előtt állunk, a kapu mellett a gangszobában várakozunk, egyszer csak olyan nagy dobogás hallatszik a nagykapu bejáratánál. A kocsiról a búza lefordult, igaz, nem történt nagyobb baj, csak a búzát még egyszer fel kellett pakolni a kocsira. Ez nekem megint nem jót jelentett, hogy kevés gabonával és sima úton lefordulni, hogy melyik hajtott, nem tudom, csak bizonyára nagyon oda volt a figyelmük a beszédre, és talán a kocsikerék felment a botlóra, és így történt a lefordulás. Mert amint írtam is, a Mihály fiam mindég az apósa kocsiján ment, az meg észrevette, hogy mit és hogy kell beszélni a vejével, hogy lehet meghódítani. Mert nálunk, hogyha Mihállal mentünk, nem volt beszéd olyan neveltséges dolgokról, csakis komolyabb, tanulságosabb dolgokról. Mihálynak már ezek megunt beszédek voltak. Az apósa beszédje vonzóbb volt, és így hízelgéssel és mindenféle kedvességgel úgy meg bírták venni az esztét, hogy behordás és cséplés után, egy hónapra az esküvő után így szól a Mihály fiam, hogy elmennek az apósához



•

lakni, mert az apósa mindég csak sír, hogy egyedül van. E szavakra ezerféle gondolatom támadt, de talán hogyha öt évre előtte pontosan tudtam volna, hogy mi fog történni a fiammal, akkor sem tudtam volna lebeszélni, mert már ő csak a jobbat képzelte előre, hogy milyen jó lesz, ötöt a cselekedet nem érdekelte, csak a beszéd és a hízélgés. Így hát azok ketten legyőzték az ő gyenge elképzelését. Persze azok tudták, hogy mit csinálnak, a menyem otthon mindjárt gazdasszony lesz, az apósnak meg lesz egy béresformája. Tehát elhurcolkodtak. A fiam mivelünk már nem is gondolt, hogy mennyit küzdöttünk két évig, még ő katona volt. Nem tehattünk semmit, mi nem tudunk vagy tudtunk hízelegni, mi csak őszintén tudunk szeretni. Csak békével éljenek! És nekünk pedig megint csak folytatni a munkát, és a 13 éves Józsi fiamnak kellett nekem segíteni. Csakhogy a kötelező (obaveza) megszűnt, ez az egy volt a szerencsénk. Hála Istennek! Hogy félig megszabadultunk a sárán karmai közül. De máskülönb voltak adósságaink. De a Jóistenben bíztunk és reménykedtünk. Az 1950-es évhez képest az 1951-es esztendő dupla termést adott, és amit csak el lehetett adni, eladtuk, és az adósságot törleszteni, ahol legjobban kellett. A jószágokat is jobban lehetett etetni, az új vetési here is nagyon jól sikerült: 1 hold dohány, 1 hold cukorrépa, paprika, szóval a Jóisten ebben az évben úgy megáldott mindenféle terménnyel, hogy újévig az adósság nagyobb részét kifizettük, és ez évi adó is ki volt fizetve, mint amennyit az előbbi évben fizettem.

Most az 1952-es évhez érkezünk. Január 13. napján az adóvégrehajtó meg Godnics Ignác meg még más két ember olyan erővel jöttek hozzánk, mintha talán én meg akarnák tőlük szökni, vagy harcba szállni velük, hogy a múlt évi adó nincs kifizetve. Éspedig van 195 000 dinár adóm, de pénzem nincsen. Mert még a dohányt sem szállítottam el. Amit később Topolyára szállítottam el. Lefoglalták a legszebb lovat, a legszebb tehenet, szép két kövér disznót, pedig még nem is vágtunk, másnap akartuk és le is vágtuk, de az árával rövid időn belül be kellett számolni, de ezeken felül a varrógépet és a biciklit is lefoglalták. Január 15. napján jönnek a jószágösszeírók: Szitás Sanyi és Szalai Tóth Treszka. Azt mondja Szitás, hogy ő nem megy megnézni, én amennyit mondok, annyit

írnak be. Tehát volt a vak lovam, a 4 éves fia, meg az 1 éves csikója, mert a 3 évest odaadtam a Mihály fiamnak, a teheneket is mind beírtam, csak volt 6 malac, de csak hármát írtam be, mivel az adót rendezni kell, háromat 4 nap múlva el is adtam, meg 15 tyúkot írtam fel, és ez is volt 27 darab. Ennyi jószágom volt január 16. nap. Mivel kaptam Báló Margittól 20 000 dinárt, hogy majd fizetek az adóba, de a Mihály fiam mondja, hogy úgy hallotta, engedtek el az adóból. Tehát ahogy bementem, a zombori végrehajtó, Topalov nevű fogadott. Mondom, hogy törleszteni akarok az adóból. Kérdi a nevemet. Mondom hogy hívnak, ő felelé, maga az, aki mindent pontosan feladott, nem tagadott le semmit. Így az adóbizottság sokallta és 935 000 dinárt elengedett. Felelém, a sokból lehetett és kellett engedni. Akkor 160 000 dinár az adóm? Ő felelé 195 000, mert a 35 000 dinárt a 230 000 dinárból engedték el. Gondolkozzál egy kicsit, kedves olvasó, hogy 28 évnek előtte mennyit ért 195 000 dinár! Ezt egy évi adóba kellett fizetni, igaz 24 hold föld után adóba. De ehhez viszonyítva két évnek utána, 1954-ben elvett, megvett 5 hold 170 négyszögöl földet, tölem ez az éhes állam 220 000 dinárért, és 20 évig törlesztette. Minden évben be kellett menni Zomborba 11 000 dinárért évente, de a 20 év utolján nem sokat ért. De most visszatérek. Január 16-án, amikor a végrehajtó megdicsért, hazaérek, mondom a feleségemnek, hogy jártam. De ő erre mindjárt felelé, hogy voltak nálunk a jószágellenőrök, és 3 malaccal és 12 csirkével többet találtak, mint én amennyit beírtam 15-én, és azt mondták, azonnal menjek a községházához, és rögtön megbüntettek 3000 dinárral. A postán le kellett azonnal fizetni. Itt nehogy a kedves olvasó azt gondolja, hogy én lázítok. Én nem lázítok az írásommal, csak az igazságot írom le. Mert az, amiért a 3000 dinár büntetést le kellett fizetnem, nem volt hazugság, mert amint írtam, a lovakat is, teheneket is mind felírtam, pedig már elhatároztam magam, hogy egy lovat eladok a nagy adó végett. Az öreg vakot akartam eladni, de a másfél éves csikóért többet kaptam, és még lónak nem számíthattam. Így a csikót eladtam január 17-én, a 3 malacot eladtam január 18-án. Csak ez a 12 csirke többlet. Ez hazugság? Az igaz, hogy a jószágellenőrök titkolásnak tartották, hogy én nem adtam föl a 6 malacot és a 27 csirkét. Ők nem tudták az én gondolatomat,

•

hogy ezekből nekem muszáj eladnom az adó végett, meg arra nem gondoltam, hogy másnap jönnek az ellenőrök. Még egy ember, aki ismert, hogy mindég csak az igazságot mondom, a szemembe mondta, hogy életemben egyszer akartam hazudni, akkor is nagyon ráfizettem meg szégyelltem. Vajon ez a demokrációs rendszer, hogy ha még erre a 12 csirkére is rá volt éhezve, hogy ő egye meg, és ne az, aki felnevelte, vagy olyan nagy jövedelmet számoltak volna fel rá? Akkor a törvény vezetőjének vagy szakértelőjének meghibbant az esze. Ezt most, 80 éves koromban írom, de nem azért írom, hogy haragudnék valakire, nem haragszok senkire. Én eleget tettem minden követelésnek, minden büntetést kifizettem és kiálltam. És mindenkinek megbocsájtok. Itt van egy példa! Az a Bezdán Ador sok mindent elkövetett ellenem. De fordult a kerék. Ador már nem volt biztonságban Telecskán, elment Szabadkára lakni. És az 1960. évi búcsúnk napján megkért két ember, hogy délután a vendégjeiket vigyem ki kocsimmal az állomásra, ezt szívességből elvállaltam. Mikor kiértünk, a vonat Szabadka felé ment, gondoltam egyet, nem sokat kell várni, és jön a vonat Szabadka felől, talán jön valaki, és bírok rajta segíteni, mert nemigen volt más kocsi. Tehát jött is mindjárt egy asszony a lányával, a kocsimhoz, hogy eljöhetnének-e velem. Eljöhetnek. De Ador is, mikor nem akadt más kocsi, ő is megkért eljöhet-e velem. Nem tudtam nemet mondani, ötet is elhoztam a kocsimon. És számtalan példa volt és van, hogy nem nézem, hogy ki az, csak ha segíthetek rajta.

Kedves olvasó, ismét visszatérek az ifjúkoromra, amikor a rossz gondolatok, a rossz társaság, vagyis az ördögnek minden gonosz csábítása azt a gyenge ártatlan lelket legkönnyebben meg bírja kaparintani. Abban a 14, 15, 16, 17, 18 éves korban kell erősnek lenni, az imádkozást folytatni úgy, ahogy a hittanórán tanultuk. Igaz, hogy most nem sokan járnak hittanra, ez elég sajnós és helytelen, abban az időben, amikor én jártam iskolába, a tanítók azt tanították, amit az egyház a papjain keresztül és a jó szülőkön keresztül tanít, és a tanulónak is könnyebb volt tanulni, mert mind csak a jót tanította, és nem a rosszat. És sok jó szülő és sok jó tanító jó tanításával és jó példájával mutatta is. És az iskolában délelőtt, a tanítás előtt és tanítás után

•

és délután, a tanítás után a tanítóval együtt imádkoztunk. És én azután, mikor nem jártam már iskolába, és azóta is idáig azokat az imákat is igencsak elimádkozom. És nagyon ritka eset volt az még fiatalember koromban is, hogy a vásár- és ünnepnapi szentmisét elmulasztottam volna. Még legénykoromban mindég a kóruson voltam, amikor megnősültem, lent imádkoztam a kórus alatt, leg-hátul a templomban volt a nagy fekete gyászkoporsó, és annak két oldalán és végén volt olyan keskeny padféle ülőke, és körülültük, heten-nyolcan is elfértünk rajta. Én a Szent Antal-imakönyvből végeztem a miseimádságokat, amit a Jani bátyám, mikor ment ki a harctérre, magával vitt, és mikor kórházba került, mindég nála volt. Amikor meghalt a kórházban, átadták a szüleimnek, és azután őhelyette én imádkoztam belőle. Mihály fiam, még iskolába nem járt, mellettem volt mindég a templomban. És a húszas, harmincas és negyvenes évek első felében a kórus alja vásár- és ünnepnapokon tele volt, a jobb oldal fiatalemberekkel és a bal oldal fiatalasszonyokkal. A padok előtt három-négy sor nagylány volt, a padok köze pedig a menyecskék helye volt. A padok pedig idősebb emberek és idősebb asszonyok részére voltak fenntartva. Nagyobb ünnepek alkalmával, karácsonykor, húsvétkor, pünkösdkor és búcsúkor a templom tömve volt. Az 1934. évben a Fehér Sándor nevű kántort elhelyezték Veprődre tanítónak, utána talán fél évig a lánya, a Fánika volt kántorhelyettes. Azután a Szöllősi János lett a kántor, és azok az emberek, akik a Fehér kántorral a kóruson énekeltek, mikor Fehér elment, nem mentek a Szöllősihez. A kóruson fent csak két kisleányka énekelt vasárnaponként a kántorral. De már ebben az időben én is a padba beültem, hogyha volt hely. Ott jobban hallottam az éneket, és mivel nagyon szerettem nótázni is, nagyon szerettem volna énekelni is, de mivel lent az emberek közül egy sem énekelt, féltem hozzáfogni. A feleségemnek volt egy imakönyve, amelyet még Fehér kántor idejében, iskoláskorában vett, nagyon sok szép ének volt benne, és az az enyém lett, ő vett magának Doroslón *Nagy orgona* című énekeskönyvet. És egyszer csak nekibátorodtam, és elkezdtem énekelni, előbb talán kicsit tekintgettek felém, de én nem törődtem senki megjegyzésével, és nem is szégyelltem. Mert ez Isten ajándéka. És aki szívből érezve szépen énekel vagy dalol, az

•

kétszer imádkozik. De a kántor is figyelte reám, és egy kislányt leküldött a kórusról, hogy adjam oda a könyvet, majd ő megnézi, hogy milyen könyvből énekelek. De én nem adtam oda, hanem felmentem a kórusra, és énekeltem a kántorral. Tetszett neki, mivel férfiak nem énekeltek a templomban, és azután azok az emberek is közénk jöttek, akik a Fehér kántorral énekeltek. És húsvét előtt szólt a kántor, hogy a passióban a Jézus szerepét fogadjam el, én örültem neki, de nagyon féltem, mert én iskoláskoromban sem zenét, sem kottát nem tanultam, igaz kisgyerekkoromtól kezdve minden szép nótát könnyen megtanultam, és sokat is daloltam. Így hát a passió könyvet mikor átnéztem, a kottákat nem bírtam felfogni, mert a szöveget is kellett nézni. De a földmívesnek tavasszal nagyon sok dolga van, és akkor a lovakkal csak magam dolgoztam, mégis Isten segítségével elég jól megtanultam, mert az én énekeskönyvemben is megvolt a passió, csak nem kottázva, de néztem a kottás könyvet és az szerint az én könyvemben ceruzával minden sor felett húztam le s fel, ahogy a kottajegyek mutatják, azért nem sikerült 100 százalékra, de 75-re igen. És az 1936. és 1937. évben így végeztük. De 1938. év virágvasárnap előtt egy kis hiba történt, amiért az egyházi vezetőség felmondott a kántornak, és virágvasárnap nem tudtuk kottás szólamban végezni. Mert ezt kántor tudja orgonával vezetni. Így hát én csak úgy felolvastam a passiót. És ettől kezdve nem volt kántorunk egész december elejéig. De azért ünnep- és vasárnaponként mindég énekes misét mutatott be a Lantos János plébános atya. Volt négy-öt ember és négy-öt asszony, mi énekelünk, és feleltünk a szentmise szertartáshoz latinul. A nyolc hónap alatt minden szombaton vagy ünnep előtt való este összejöttünk valamelyikünk házában a másnapra való énekeket begyakorolni. De azért nem volt ez mindég hiba nélküli, mert ez nehéz a zenét és kottát nem ismerő földmíveseknek, akik egész héten a mezőgazdasági munkákban voltak elfoglalva. Volt, hogy szombat este 8 órakor jöttünk össze, gyorsan minden éneket kétszer-háromszor elismételni, és több eset volt, hogy olyan jól ment a háznál, de a templomban eltévesztettük, mert mindég az ének bekezdésénél volt legtöbbször a tévedés, és az ének bekezdésétől félt mindenki, de valakinek el kellett kezdeni. És a Jóisten nekem adta azt a bátorságot, hogy elkezdjem. De én is izzadtam a megkezdés

előtt, ha nem is volt meleg. De a többség mindég csak rám várt, hogy kezdjem én. És minden halott temetésén ott voltunk, de búcsúztatás nélkül csak halottas gyászénekeket énekeltünk. De a Lantos lelkiatya soha nem szólt, ha eltévesztettük az éneket, úgyis eléggé bántott bennünket, ha eltévesztettük, és voltak olyanok is, ha eltévesztettük, nem jöttek közénk a kórusra. Szintén voltak, akik kritizáltak, de én erre mindég csak azt válaszoltam, hogy átadom szíves örömet, csak vezesse, ha jobban tudja, mint mi. Sőt még ebben az évben bérmálás is volt, mégsem estünk kétségbe, azt is átvészeltük. És ez év október hónapban ki lett hirdetve a kántori állásra a pályázat. Jöttek is a kántorok minden vasárnap, bemutatták tehetségüket a szentmisén való éneklésükkel. Volt egy vasárnap Verbászról kettő, Adárol Bíró Jenő és Raffai István nevű kántorok, egy Becséről és november derekán volt a választás, és a becsei Török Ferenc kapta a legtöbb szavazatot. És december elején átvette a kántori állást, én ekkor már egyházközségi képviselő voltam, közben december derekán meghalt Gulyás Mihály templomgondnok és pénztárnok. Mi jártunk a kántorhoz a karácsonyi énekeket gyakorolni. Egy este mondja a kántor, hogy én vagyok kijelölve a templomi gondnoki teendőkre és tisztségre. Egyrészt örültem, hogy engem ért ez a megtiszteltetés. De mikor úgy fülhegygel hallottam, hogy idősebb képviselő érdemelte volna a megtiszteltetést, mert én voltam a legfiatalabb képviselő, ekkor már szerettem volna átadni, aki talán méltóbb lett volna ezen egyházi tisztségre. Mert én ekkor csak 39 éves voltam, és az 1939. év újév napján, mise kezdete előtt a Szűz Mária, a magyarok nagyasszonya oltáránál ünnepélyesen letettem az esküt, hogy Isten nevében az egyháznak hűséges odaadó gondnoka leszek. És ennek már 41 éve, és az esküt nem szegtem meg. Igaz, hogy voltak rövidebb s hosszabb időszakok, amikor hivatalosan nem töltöttem be, de szeretettel és cselekvőképességemmel előmozdítottam egyházközségünk ügyeit.

Először 3 évig. 1942. január 1-jén tisztségemet otthagytam, mivel a Lantos János lelkipásztorom nem fogadta el a lemondásomat. Én azt mondtam neki, hogy én olyan leszek lelkipásztoromhoz és egyházamhoz is, mint idáig. Ő az okokat akarta megtudni, de én nagy

•

indokokat nem tudtam felhozni, csak mintha valaki súgta volna, hogy hagyjam ott. És az 1942. évben a Török kántor is otthagya az állását. De az 1943. év augusztus hónap derekán a lelkipásztorom is itt hagyta a községünket, átment Bátmonostorra, és a helyébe onnan jött Hegyi László plébános atya. A későbbi idők folyamán rájöttem, hogy miért hagytam én ott, meg a Lantos plébános is miért hagyta itt Telecskát, mert a hitleristáknak is meg a kommunistáknak is a Lantos pap nagyon útjukban volt. És mivel a német hatalmasoknak a pap nem adta meg a német misét, várták az alkalmat, hogy majd leszámolnak vele. És mivel az egyház és a papja mellett voltam, nem jó szemmel tekintettek reám, és úgyszintén a kommunisták is. És az igazat megvallva, ez volt a legnagyobb indok, hogy az egyházi gondnokságból kiléptem. Mert még az 1940. évben, mikor a Magyar Közművelődési Egyesület élénken működött, a Lantos atya volt az elnök, és az oroszpártoló kommunisták is nagyon be voltak kapcsolódva, és többször láttam őket ott a plébánián, éppen azokat, akiket 1941 nyarán elvittek. Tehát én figyeltem, de még az 1941. év elején sem értettem meg, hogy a Lantos atya miért foglalkozik velük. Lehet, hogy bízott bennük, hogy magyarok lettünk, majd kitérnek az orosz kommunista elvből. De amikor 1941. év nyarán, amikor magyar csendőrök leleplezték őket, hogy ezek úgy az egyházhoz, mint a magyar hazához hűtlenek lesznek, és mivel ilyen szerencsétlenül végződött reánk, igazi magyarokra nézve a háború, övele is elbántak volna a hitleristák vagy a kommunisták, meg énvelem is. Igaz, hogy a Magyar Élet Pártban bent voltam, de az is igaz, hogy amióta élek, csak az igazi magyart pártoltam a mostani koromig. És azt tartom, haszontalan ember az, aki a saját hazáját és nemzetét árulja és gyalázza. És talán úgy az 1942. évben megalakult a gazdakör, és beválasztottak pénztárnoknak. És talán úgy 1944 nyarán, amikor az oroszok haladtak Magyarország felé a községi képviselők közül, akik nem voltak tiszta magyar érzelműek, kiléptek. És a helyükbe engemet, a Hegyi plébános atyát és Raut szomszédomat hívták be képviselőnek. Igaz, hogy mi ekkor már se nem ronthattunk, se nem segíthettünk szegény, szerencsétlen nemzetünkön és szeretett községünkön, s hazánkon. Az oroszok bejövetele után a vallási lelki élet nagyon legyengült, különösen 1947-ben, 1948-ban, 1949-ben és 1950-ben,

•

amikor az a haszontalan kötelező (obaveza) világ égetett bennünket, mint a pokoli tűz. És nagyon sokan hátat fordítottak Istennek, egyháznak, sokan a saját árnyékuktól is megijedtek. Én hála Istennek abban az időben is mindég mentem Doroszlóra búcsúra gyalog. És a Szűzanya megsegített. Meg idehaza is igen hiányzott a kántor, de én nem hiányoztam, a helyemet ott is megálltam, és megadtam a császárnak, ami a császáré, és Istennek, ami az Istené. Ha félttem is a kommunistáktól, nem ijedtem be. Mert az Isten és a Magyarok Nagyasszonya őröz azóta is. Abban az időben újhold vasárnapján, ha kerültük a templomot, olyan hangosan és örömmel énekeltem, hogy a községházától csak úgy visszhangzott vissza. De ezekért és másért is nagyon szorongattak a kommunisták mindenben. Mint ahogy megírtam az első füzet utolján és ezen füzet elején, amíg az öt hold földet el nem vették tőlem. Ezt nem szeretik, ha mondom, hogy elvették. Ők úgy állítják, hogy eladtam, mert muszáj volt. Amikor a földet el akarták venni éntőlem, nem is gondoltam, hogy még tőlem is vesznek el földet. Csak amikor a Kulai nevű ügyvédnél szerződést csináltattunk, 3 hold földet a Mihály fiamra írtunk a sziváci határból, amit már ő használt is, és nem nálunk laktak. Mi úgy akartuk, hogy fiatalkorában kapja el, mert a feleségem is 24 éves korában elkapta a 7 hold földet, és mind a négy testvére is 7-7 holdat kapott fiatalkorában. Amit talán mi családok nem is tudtuk eléggé meghálálni és megköszönni a szülőknek, szorgalmas munkásságát és az Istennek a segítségét. De az ügyvéd, amikor a szerződést elkészítette, aláíratott velünk, és neki a munkadíját kifizettük. Akkor mondja, hogy nem lehet sem a kataszterbe, sem a telekbe beadni, ez egy újabb rendelet, de én még ekkor sem hittem, hogy ez engem is fékez. Mert hiszen ezekért a földekért az én szüleim és a feleségem szülei, mikor települtek, nagyon sok éjt nappallá tettek és verejtékeztek (mint az életrajzom elején megírtam), hogy becsületes, de nehéz munkával az alapot meg bírták állítani és sziklaszilárddá tenni. És tovább szorgalmasan dolgozni és takarékoskodni, hogy a családnak bírjanak egy kis alapot állítani, hogy ne kelljen nekünk az uraság vagy az állam keserű kenyerén tengődni, mint nekik fiatalkorukban. És mi is gyerekkorunktól kezdve mindég szorgalmasan tovább küzdöttünk a saját gyermekeinkért, hogy nekik is legyen



•

egy kis alap. És úgy tudom, 1953 őszén este hazaérek a határból, ott van a kisbíró, hogy azonnal menjek a községházára. Mengyán meg egy zombori úrféle fogadnak az irodában. Mondom a nevemet, a zombori mondja, hogy van nekem eladó földem. Felelem, nekem nincs. Ismét mondja, hogy van 24 hold földem, és 7 hold földet fel kell ajánlanom eladásra. Én mondom, hogy nekem a feleségemével együtt 22 hold és kettő hold a fiamé, de az úr erősíti, hogy 24. Itt megint mondom, hogy a kettő holdat 1948-ban, a kataszteri revízió idején az enyémhez írták, de különben a telekben is a fiam nevén van a kettő hold. A fiam nem is lakik nálam. Így hát a sok huzavona után Mengyán, nagy nehezen megszólal, hogy úgy van, ahogy mondom. Tehát a sok vita és igazság után a kettő holdat elengedték. Most ismét az 5 holdat is szeretném megmenteni. Nem akarom adni, de az úr is harcol, hogy adjam, mert ha nem adom, Zomborba be kell mennem, és mégiscsak oda kell adnom, és akkor már azt veszik el vagy vásárolják fel, amelyiket akarják. De ha most adom, akkor még választhatok, amelyiket akarom adni. Tovább harcolok, hogy három fiam van, és azoknak akarom adni a földet. Utóbb, hogy meggyőzőn, mondott egy példát: hogy van egy embernek 3 feleséges fia, egy háznál vannak, egy családot képeznek, ott is csak 17 holdat hagynak, vagyis egy maximumot. Ez a törvény. Tehát ezzel az (ördögi) törvénnyel, mert nem emberi, megkezdték a családok széjjelszaggatását, hogy a fiú ne maradjon az apjánál, az asszony a férjénél. Tehát az ilyen ördögi törvény csak megbolondulhat, mert nem tudja már, hogy mit csinál. És akármilyen igazam van, csak elveszik. Mert nem volt nekik elég az a sok itt hagyott német föld és az a sok uradalmi föld, és ha azt el is vették, valakinek kell munkálni. De többszalados szülöktől elvették, akik családjajkkal elmunkálták volna, és az államnak nagyobb haszna lett volna. De odaadták a Milosoknak, Filákoknak, Balgaviknak, Zónai Sanyiknak stb., akik sohasem szerettek dolgozni. De már mind eladta régen. Tehát így a sziváci határból adtam nekik 5 hold 170 négyszögölt. Utána küldtek hozzám embereket, először id. Bába Janit, hogy iratkozzak be a Népfrontba, nem voltam otthon. Kérdé a feleségem, hogy kötelező. Felelé Jani, nem. Másodszor elküldték Kormányos Ferit, a kovácsot, ez már igazi kommunista volt. Ekkor én is otthon voltam, biztosra

vette, hogy neki sikerülni fog. De én nyugodtan válaszoltam, hogy nem iratkozok. Próbált kicsit kényszeríteni, és mondja, hogy ha nem iratkozok be, semmiféle segítséget nem kapok. Ne adjanak, mert idáig is csak elvettek tőlem mindent. De kedves fiaim, kedves testvéreim és kedves olvasó, ha idáig elolvastad írásaimat, amit 1944-től 1954-ig cselekedtek velem, a Jóisten segítségével kiálltam, és már ennek 20 esztendeje, és ezekért senkit nem átkoztam, és nem átkozok, és csak azt mondhatom: bocsássa meg nekik a Jóisten, mert nem tudták, hogy mit cselekszenek.

Itt még leírom az első világháborús élményeimet, mivel már iskoláskoromban nagyon szerettem a hazafias verseket, nótákat, a háború alatt meg nagyon sok volt belőlük, és télen az újság is járt hozzánk, és édesapám, mivel nem tudott írást, én olvastam el az újságot, addig fel voltam mentve a dohánycsomózástól és válogatástól. Mivel két bátyám és két sógorom a harctéren volt, édesapám is, és én is mindig kíváncsiak voltunk az újsághírekre. Különösen, ha a magyarok győztek, akkor akár az istállóban, akár a határban dolgoztam, elővettem akár verseket, akár szép magyar nótákat, vígan ment a nóta meg a munka. Én sohasem unatkoztam, fiatalkoromban is gyorsan eltelt rajtam a nap. És itt egy verset leírok, ami a háború elején történt, hogy az utókor tanuljon belőle. Lehet, hogy nem hiszik el, mert most tankokkal és ágyúkkal és repülőgépről bombázással pusztítják az ellenséget, akkor pedig még gyalogsági fegyverrel és gépfegyverrel. A huszárok pedig, ha a helyzet úgy kívánta vagy megengedte, lovon ülve zavarták az ellenséget. Erről írom ezt a hosszú verset. 1 vers:

*Mi a magyar, ha kard van a kezében,  
Bátran néz az egész nagyvilág szemébe,  
Különösen, ha huszár bánik vele,  
Jobb nem születni annak, kit elér vele.*

*És hogy a magyar huszárnak nincs párja,  
Ezt kardjával írta rég az ellenség hátára,  
Szalad is az ellenség, legyen az oláj vagy muszka,  
Mert hogyha huszárt lát, tovább már nem bírja.*

•

*El is nevezték a huszárt vörös ördögöknek,  
Mert ezek nemigen osztogatják a kegyelmet,  
Nincs pardon, tör, zúz, vág, mint a villám,  
Borzasztó nézni, ha rohan a lova hátán.*

*Íme egy hősi tett, amit csak huszár tehet,  
Erről példát minden magyar vehet.  
Oroszföldön történt, Lublin város mellett,  
Hogy a magyarnak egy terepet elfoglalni kellett.*

*Csendesen indul el tíz zászlóalj honvéd,  
Hogy háromszor annyi muszkát elverjen onnét,  
Dörög az ágyú mind a két harctéren,  
Vigyázz, magyar, ne hagyd magad, vérem!*

*Harcol is a honvéd túlerővel szemben,  
De nem sokáig bírja, hátrál visszafele,  
Látja ám ezt a dandárparancsnok,  
Könnybe borult a szeme, és hátra fúvatott.*

*Szomorúan és rekedten szól, visszavonulni,  
Összenéznek a tiszték, és elkezdnek sápadozni,  
A fájdalomtól, hol annyi vér hullott,  
És a magyar honvéd mégis elbukott.*

*Az nem lehet, így szól egy hős dalia,  
Egy pillanat, és felpattan lovára,  
Vágtat, mint a szélvész a közeli erdőbe,  
Lóra huszár, felkiált, utánam előre!*

*És rohan a huszár, remeg a föld alatta,  
Aki ezt végignézte, el nem felejtí soha,  
Egy szakasz huszár harmincezer muszkára,  
E nagyvilágon nem volt ennek párja.*

•

*És a vágató huszárok lelkesítő, buzdító szavakat kiáltanak,  
Jobbra, balra a csüggedő magyarnak:  
Előre, fiúk, a hazáért és királyért!  
Fel a harcra a győzelmi babérért!*

*És a csodás szót előre az egész front átveszi,  
A gyalogos hurrákiáltással szuronyát szegezi,  
És a szuronyroham vad erővel megy előre,  
Nem soká bírja, a muszka megfutamodik tőle.*

*E bravúros támadásra nem voltak elkészülve,  
És fut árkon-bokron keresztül egy erdőbe,  
Otthagyva ágyúját és gépfegyverét,  
Rengeteg sok sebesült és halott emberét.*

*A mieink iszonyú gyors tüzet küldenek utána,  
Mint a zápor, úgy hull a golyó a muszkára,  
És a harctéren végigzeng a trombita,  
Miénk a győzelem, a terep el van foglalva.*

*Visszafordulnak a huszárok, kifújják magukat,  
Előveszik a kulacsot, és isznak nagyokat,  
Hisz ez régi szokása a magyarnak,  
Hogy áldomást iszik, ha vége a munkának.*

*Vezetőjük egy deli huszár főhadnagy,  
Gyönyörű szál ember lovával ugrat nagyokat,  
Harsány hangon kiáltja, vigyázz, utánam,  
Megy jelenteni a győzelmet tábornokának.*

*Megállítja a szakaszát, megtörlik a véres kardokat,  
Lelkes szót intéz a nagy csapat bakáknak,  
Hármas éljent kiált a szeretett királyra,  
S ott a csatatéren rázendítenek a szép magyar himnusra:*

„Isten, áldd meg a magyart jókedvvel, bőséggel,  
Nyújts feléje védő kart, ha küzd ellenséggel;  
Bal sors akit régen tép, hozz reá víg esztendőt,  
Megbűnhődte már e nép a múltat s jövőndöt!”

*Ezen huszár főhadnagynak Bóné Rudolf a neve,  
az Isten soká éltesse,  
Ezen nagy győzelem történt  
1914. év szeptember hó másodikán,  
Százhusz kilométerre orosz földön egy délután,  
Vívta meg a magyar nemzet örök dicsőségre.  
Nem fajult el még akkor Árpád apánk vére.*

De később, már az 1918. év utolján nagyon elfajult, és nagyon sok szegény gyáva magyar a Kun Bélák meg Károlyi Mihályok oldalán a saját nemzetét, országát adta el, meg a sok lógós, akik úgy el voltak szaporodva a mi szintiszta katolikus magyar községünkben is. Amilyen drégelyi varga volt, aki megmutatta a török basának, hogyan bírja bevenni Drégely várát. A mi községünkben is akadt egy (szuszka) Varga Pali, aki megmutatta az orosz kommunizmusnak, hogyan bírja könnyebben bepiszkolni, széttépni szép magyar hazánkat, amelyről igen nagyon sok szép vers, ének és dal, nóta van:

*Járjatok minden, minden földet,  
melyet Isten megte-megteremtett,  
s nem akadtok bizony-bizonyára  
a magyar nemzetnek párjára-párjára.*

*Ha a föld Isten kalapja,  
úgy hazánk-hazánk bokréta rajta.  
Oly szép ország, oly szép, oly virító,  
szívet, lelket oly andalító, oly szép vidító,  
oly szép vidító, oly andalító.*



És Hazádnak rendületlenül  
légy híve, oh, magyar,  
Bölcsőd ez, s majdan sírod is,  
mely ápol, s eltakar.

Szabadság, itten hordozzák  
véres zászlóidat.  
S elhulltanak legjobbaink  
a hosszú harc alatt stb., stb.

A nagyvilágon e kívül,  
nincsen számodra hely,  
Áldjon vagy verjen sors keze,  
itt élned s halnod kell.

Hazádnak rendületlenül  
légy híve, oh, magyar,  
Bölcsőd ez, s majdan sírod is,  
mely ápol s eltakar.

Itt küzdtenek honért a hős  
Árpádnak hadai,  
Itt törtek össze rabigát  
Hunyadnak karjai,

E nagyvilágon e kívül  
nincsen számodra hely,  
Áldjon vagy verjen sors keze,  
itt élned és meghalnod kell.



És magyar vagyok, magyar, magyarnak születtem,  
Magyar nótát dalolt a dajka felettem.  
Magyarul tanított imádkozni anyám!  
És szeretni téged, gyönyörű szép hazám.

És az a Varga Pali, aki a lógók közt a vezér volt, és amikor az országunkat lángra lobbantották, megjött a rablási szabadság. A Varga bandája megmutatta és kitüntette magát a tolvajlásban. Igaz, hogy először csak két zsidónak a boltját fényes nappal rabolták, fosztották ki. Mikor ezzel végeztek, utána este, éjszaka az Ivenc nevű jegyzőt, és a Bundula tanítót családjaikkal zavarták és fosztották ki éjszaka. De a hadnagy, ha meg nem jön, akkor talán sorba vették volna sok ember becsületes munkával, verejtékkel összegyűjtött vagyongáját, és széthúzták volna, ahogy neki voltak vadulva, ittasodva. De ahogy a kis hadnagy megjött, felállította a nemzetőrséget, persze nem a lógók közül, és megkezdte a vezetők összefogását, akik meg nem szöktek, de úgy tudom, Varga Palit itt sem bírták megfogni. De akit meg bírtak fogni, és benne volt a vezetésben, azt kissé megpuhították. És éjjel utána a bútorok és szekrények, asztalok, és amelyek ismeretes

•

tárgyak voltak, ki voltak rakva a közökbe, a határba. Két-három kocsival fel voltunk hívva a községházára, és én is két nemzetőrrel szedtem össze a kirakott holmikat. Tehát a rumlinak nevezett szabadság nálunk nem soká tartott. Ennek a Varga Palinak, aki a pusztításoknak mindég a kezdője volt, mikor az oroszok bejöttek 1944-ben, utána nem soká ízlett a paradicsom, és keserű lett neki. Átszökött minden családjával Magyarországra, abban az országban húzódott meg, melynek pusztításában nagyon nagy része volt. Itt most leírom a drégelyi vargáról szóló verset, amit iskoláskoromban tanultam:

*Régen ostromolja  
Ali Drégel várát.  
Régen érzi a magyarnak  
Öldöklő csapását.*

*Jutalomból tőlem  
Annyi aranyat kapsz,  
Amennyi bőrödbe elfér,  
Ha a várba juttatsz.*

*Bosszankodik szörnyen,  
Dúl-fúl haragjában,  
Hogy e kis vár oly sokáig  
Áll az ő útjában.*

*Áll az alku köztük,  
Tetszik a vargának,  
Ennyi aranya nem volt  
Tán a magyar királynak.*

*Uram, Ali basa,  
Törökök vezére,  
Mit adnál, ha lesimulna  
Homlokod redője.*

*Beköszöntött a nap,  
A győzelem napja,  
Amikor a varga díját  
Oly busásan kapja.*

*Ha kezedbe adnám  
A győzelem kulcsát;  
Ha felfedezném előtted  
Drégel titkos útját?*

*Megjelent a várban,  
És mindenki látja,  
Az örömtől mint piroslík  
Mind a két orcája.*

*Régóta ismerem  
Már én e vidéket.  
Apám hagyott rám  
Ily titkot s vargamesterséget.*

*Uram, Ali basa,  
Törökök vezére!  
Amint látom, elértél a  
Győzelem végére.*

*Tekintsed ez írást,  
Annyi aranyat kapsz,  
Amennyi a bőrödbe elfér,  
Ha a várba juttatsz.*

*Fogjátok meg tüstént,  
Húzzátok le bőrét,  
Töltsétek meg színarannyal  
Az alkuvás szerint!*

*Te elérted célod,  
Hogy érjem el én is,  
Megegyezni mindkettőnknek  
Igazság meg szép is.*

*És a varga bőrét  
Lehúzták azonnal,  
Megtömték a tetejéig  
Csillogó arannyal.*

*Megjárta a varga,  
Amiért hazáját árulta.  
Tanuljatok gonosz szívnek  
Példájáról!*

És ismét itt van egy példa énrólam. Már többen olvasták írásaimat. Én ezeket mind tanulságképpen írom, de azért gondolom, vannak többnyire olyanok, akik úgy mondják vagy gondolják, mit tud egy (paraszt) földműves (én ezen kicsit sem sértődök meg), hiszen az Úr Jézus Isten fia volt, és bebizonyította tanításával, cselekedeteivel, csodatetteivel, szenvedésével és kereszthalálával, és mégis a názáretiek csak azt mondták róla, mit tud ez. Egy ácsnak fia. Kedves olvasó, lehet, hogy írásaimat unalmasnak találod, mert ezek már régiek, de a régiektől lehet többet tanulni, igaz hogy elmúltak, és biztos, hogy nem egészen így történtek, de az is biztos, hogy amit a jövőről gondolsz, az sem biztos, hogy úgy történik, mint ahogy most elgondolod. Én csak azért írom ezeket a hazafias verseket tanulságképpen, mert már elmúltam 89 éves, és nagyon sok tapasztalatom van az életről. Most is amit el akarok kezdeni, nem az én életrajzom, a Mihály fiamé, de mint édesapa nagyon sok éjszakát rettegve, remegve, gondok közt töltöttem el, és mikor fiatalabb ember voltam, én sem gondoltam, hogy ilyeneken át kell esni a fiainak is, és nekünk, a szülőknak is.

Ez akkor kezdődött, mikor elhurcolkodtak tőlünk. Most itt folytatom. Adtunk a fiunknak az 1952-es évre 5 hold földet, 1 rövid, 1 ló után való kocsit, 1 szép 2 éves csikót, amely már be volt tanítva



•

lónak, 1 hasas előhasi tehenet. Az apósának is volt egy jó erős lova, kocsija, földje is talán 10 hold is. Tehát anyagilag elég jól álltak. Nekünk ekkor maradt 14 hold föld a 24-ből. Ezek után el-elmentünk hozzájuk, ők sem panaszkodtak, de mi sem panaszkodtunk. Az 1952. év májusában született egy kislányuk. Az 1952-es évnek vége felé eljött Mihály hozzánk és mondja, hogy el akar menni Bánátra paprikáért, mert volt már, aki hozott, és ott olcsó. Én ilyenekkel nem foglalkoztam, az üzleteléssel. Most, hogy Mihály a paprika-ügyet említi, és hogy az ő egy lovával és kocsijával menne, még akkor száraz földút volt, és hogy adjam oda a Józsi fiamat, hogy ne menjen maga egyedül. Akkor Józsi 14 éves volt. De megjegyzem, erre a megindulásra a Varga Jóska vőtársam biztatta Mihályt, mert ennek volt paprikamalma, és adott neki pénzt is, hogy hozzon többet. El is mentek. Én nem gondoltam meg jól, azt hittem, hogy ez nem olyan, mint abban az időben a dohány, vagyis hogy ez szabad kereskedelem, de mikor rájöttem, hogy ez tiltva van, alig vártam, hogy hazajöjjenek, mert Józsi olyan félenk fiú, mint én, csak azt cselekedjük, amit szabad, akkor a Jóisten is jobban őriz bennünket. No de szerencsésen hazaérték. De mi azért Józsit többé nem engedtük. De Mihálynak akkor már nem parancsolhattam, és mivel sikerült neki az első út, máskor is ment. Hogy mennyit kerest? Mink azt nem kérdeztük, csak mindég azt mondtuk neki, hogy hagyjon fel vele. De a Varga sógor meg biztatta, adta neki a pénzt, mert ő neki jó kamatot hozott. Amikor már nem bírt az egy lóval menni, fogadott fuvarosokat vagy itt Telecskán, vagy pedig Jázován, egész télen ment. Hidegek voltak, de azért ment, volt, amikor Zentáig elment vonattal, ha nem volt erről a komp, nem várt, mert hideg volt, átment gyalog a jégen. Úgy várták, Jázován volt sok paprika eladó, egyszer 4 szánkóval hoztak, Vargánál lepakolták a paprikát. A 4 ló éjjelre Vargánál hált az istállóban, 4 ló pedig nálunk, meg a 4 embernek mi adtunk meleg szobát éjjelre. Így ment ez egész télen 1953-ra kelve és 1954-re kelve. A Varga vőtársam itatta a fiamat jó szabadkai borral és pálinkával. Ha kérdeztük Mihályt, hogy áll a Varga sógorával, mindég azt felelte nekünk, hogy még a sógora nem számolt el vele. Az meg elég kapzsi, ravasz ember volt. Mihály meg nagyon hitt neki. És a Mihály apósa és a felesége is örültek, mert biztosan a

nyereségből nekik is jutott, mert volt pénz, jártak vacsorákra, apósa a lányával, vejével, ruházkodtak, Mihály még az apósának is vett olyan ünneplőruhát, mint önnön magának, amiért az após etette az ő jószágait. De ha valakinek jól megy, nem számít a pénz. Mi nem örültünk neki, mert nem láttunk a fiunkban semmi előmenetelt. De mások meg irigyelték, hogy milyen jól megy nekik. Utóbb már az após is megpróbálta, ő is volt már boltos is, hát ő is üzletember. Összefogott az öregebb vejével, a Meggyesivel, hogy majd ők is hoznak paprikát. De ahogy hozták, Szentmiklóson (Ostojicevo) leállították őket, úgy tudom, a paprikát elkobozták tőlük, és utána bíróságra került az ügy. Ekkor kezdődött közöttük a viszály, mert Mihályt nem fogták meg egyszer sem. Az após úgy hangoztatta, hogy Mihály fogadta vagy jelentette fel. Ez irigység vagy ráfogás volt, és így az ügy mindég rosszabbodott közöttük. Az 1954. évi nagyszerdán a néném fia hazaérkezett orosz fogságból. Este elmentünk oda a feleségemmel, és Mihály is ott volt a feleségével együtt, mikor eljöttünk, Mihály a feleségemnek megsúgta, hogy másnap megy Bánátra paprikáért. Nekem nem merete mondani, mert nagyon elleneztem. Mihály tudta, hogy ellenezem, annál inkább megtette, amit elgondolt, csak a jót képzelte előre. És nagycsütörtökön elment, és nagypénteken egész nap vásárolta a paprikát. És nagyszombaton reggel elindultak 4 kocsi csöves paprikával Jázováról, és a havas eső egész úton esett, mikor megérkeztek a paprikával, a drága fuvart ki kellett fizetni, a sok paprika vizes mosogatóvá vált. A Varga sógora meg nem vette át, mert már akkor a jó paprika sem volt kelendő. Hogy mi lett vele? Nagyobb része a trágyadombra került. Így szerencsétlen vége lett a paprikaüzletnek. A Varga sógora is kezdett hanyatlani, sok adót nyomtak a paprikaörlésre. Az após és a Meggyesi, a Mihály vőtársa, kaptak 6-6 hónapi büntetést. Az 1955. év tavaszán elmentem Mihályékhoz megnézni őket. A felesége azt mondja nekem, hogy Mihály nem egyez az ő apjával. Itt már láttam, hogy nekünk valamit tennünk kell, hogy széjjel ne hagyatkozzanak. Nekünk házat kellene venni, de pénzünk nincs. A Bagyon szomszéd nagyon kínálta a házat, hogy mi vegyük meg, mert készültek Németországba. De amikor meggondoltuk, hogy megvegyük, előbb bementem Zomborba, hogy a fiatalabb fiamra lehetne-e íratni, ha

•

esetleg Mihálynak nem kell. De ahogy Zombort megjártam, addig a szomszéd a házat eladta. No de ez nem lett baj, mert egy másik ház is lett eladó, a negyedik ház hozzánk, csak a másik soron, és ez a Mihályé lett, csak annyi pénzünk sem volt, hogy foglalót bírjunk adni, ezzel is a Bagyon szomszéd segített ki. De három fiam van, de csak egy házunk van. Az após meg a veje, a Meggyesi Újvidékre ment a rabságot letölteni úgy az 1955. év márciusában, de ekkor Mihálynak nagyon sok dolga lett. 15-16 hold föld, két darab szőlő a sziváci völgyben, az egyik az apósáé, a másik a feleségéé. És Mihálynak fél hold dohány, és ezenkívül a jószágok, és minden szombaton vagy vasárnap kocsival vinni a feleségét és Meggyesinét Kerényre, mentek az emberekhez Újvidékre. De nekünk is sok dolgunk volt, nem bírtunk rajtuk segíteni. De Mihály nem mert nekünk panaszkodni. Úgy szeptemberben megszabadultak az emberek. Azután Mihály kezdett hurcolkodni a házához. De sem a felesége, sem az após nem segített neki. Volt neki három üszője, egy lova, kocsí. Bagyonéktól jutányos áron megvette a szekrényeket, nyoszolyákat, mert az após nem vett a lányának semmiféle bútort, de mi soha nem említettünk semmit. Nekünk csak az volt az óhajunk, hogy széjjel ne maradjanak. És el-elmentem, és mentünk hozzájuk megnézni őket, és mindég csak a békés beszélgetést használtuk. Egy vasárnap délután szintén ott vagyok náluk, elkezdték a panaszt, hogy Miska ilyen meg olyan, hol az após, hol a lánya, hogy a Miska ezt mondja, meg azt mondja, meg káromkodik. Akármilyen hibája, ha volt is neki, de nálunk káromkodást nem hallottunk tőle, mert nálunk senki sem káromkodik, még a munkásaim sem káromkodtak. Én így mondom előttük, hallgass Mihály, a hallgatással az ördögöt is le lehet győzni. Így szokták mondani, de úgy is van. De ekkor a menyem: „Hát mi ördögök vagyunk!?” De ekkor már egy szót se, mert úgy láttam, hogy a vendég kikap. Mihály egy szót sem szól bele, csak szomorú, látja, hogy én is csak ötlet csitítom hallgatásra, csak a kislányát tartogatja, a többiek mind ellene vannak. Ekkor készülök, hogy megyek haza, mindnyájan kísérnek kifelé, de az após meg a lánya mondják, és mondják, még a kapuhoz nem értünk. Csak ennyit szóltam: „Nászom, mindenkiben van hiba. Aki úgy tudja, hogy önnön magában nincs hiba, abban van csak sok.”

Nem mertem mondani, hogy magában és a lányában is van elég hiba. Mégis azt néztem, csak az utcára kerüljek. Mert ők otthon vannak, és rám csapnak, és azt mondják, hogy én mentem hozzájuk veszedni. Tehát én eljöttem, de ezerféle gondolatom volt, hogy most mi lesz. Bízom, hogy majdcsak eljönnek, és meglesz a béke. Ezek után nemigen mentem hozzájuk, mert a civakodást soha nem bírtam. Novemberben nagyon sok munka van nálunk is meg náluk is. Mihály járt ide a házához a jószágoknál végződni, de nem nagyon jött hozzánk, mert úgy látta, hogy én is ötet hibáztatok, és ha kérdeztük is tőle, hogy mikor jönnek ide, csak azt felelte, majd ha elvégzik a határban a munkát. Úgy december derekán eljön Mihály hozzánk. Az apósa küldte, hogy menjünk el hozzájuk disznóvágásra, mert ha nem megyünk el, az apósa megharagszik ránk. Úgy gondoltuk, nem akarunk mi haragot, csak a békét keressük és szeretjük. Úgy határoztuk, én nemigen szeretek a disznóval bánni, valakinek itthon is kell maradni, Józsi ekkor 17 éves volt, majd ő reggel elmegy, ott dolgozik, megtanulja. A feleségem meg reggel 9 óra tájban elment. Anti meg az iskolában, én meg itthon a jószágoknál, meg a dohányt csomóztuk, az öreg Balog Antalné járt hozzánk segíteni. Mondom neki, estére nem csomózunk, megyek disznóvacsorára, még olyan nagy örömmel mentem, nem gondoltam, hogy öröm lesz belőle. Este van, bemegyek a szobába, a feleségem a menyével a kalácsot készítik a sütéshez, a többiek kint vannak, két ember meg a feleségével elment otthon a jószágoknál végződni. Én meg a két kislánnyal beszélgetek, a Mihály lánya meg a Meggyesi lánya, mindkettő olyan 3 és fél éves volt. De már az emberek is megjöttek a feleségeikkel együtt. Egyszer csak bejön a nászom, kivágja sarkig az ajtót, és kiabálva, így az anyja, úgy az anyja, aki ilyen fiút nevel stb. Én megrémülve, mintha tiszta égből villám csapott volna rám. Az asztalokon a tányérok széjjel voltak rakva, készülünk a vacsorához. A Meggyesi azt mondja, hagyja, tata. De a tata, az após, hallgass, mert hozzád vágom ezt a tányért. Nekem talán a lélegzetem is elállt, csak hallgatok. Mi történhetett itt? Utána hozzák be a vacsorát, helyet foglalunk, én is, Józsi és Anti fiam is. A feleségemet, sem a Mihály fiamat nem látom bent vacsorázni, de én is csak a két fiam kedvéért, és gondoltam, talán így meg lesz mentve a béke. Ami volna a fő. De nekem a

•

vacsora nem akar lemenni. A két rab pedig a rabi életüket, élményeiket és bajaikat sorolták: mikor megvolt a vacsora, készülünk haza, a menyem pakolt egy kis kóstolót mindenből, jövünk Erős Antallal, a feleségével és a fiával, de nem kérdeztem tőlük semmit a nap eseményeiről. Hazaérünk, Mihály bent van a szobában, az anyja foltozza a Mihály ruháját, én keményen Mihálynak: „Mit csináltatok?” Erre Józsi fiam majdnem sírva: „Ne bántsam Mihályt, ő nem vétett semmit.” Kedves olvasó, ez érthetetlen volt még nekem is idáig, hogy mi fog ebből következni. De ezen esetek bebizonyították, hogy milyen (sátáni) módon el lett készítve. Először a nász elhívat a fiunkkal a disznóvágásra, mert ott a házánál szabad neki minden piszkot a fiunkra és reánk, az egész családomra rákiabálni az összes vendég előtt. Másnap Mihály és Józsi mennek, hogy majd elhurcolkodnak, de csak ami a Mihályé volt, azt hozták el. 3 disznót vágtak, egynek a részét elhozták, de a menyünk nem jött. Itt megjegyzem, a nászom egy olyan megjegyzést tett Józsinak a Mihály fiamról, amit egy épelméjű ember nem mond egy 17 éves fiúnak. De itt megírom a mostani helyzetüket, elérték céljukat. A násznak is van egyke lánya, a másik meghalt, és annak is egyke lánya maradt, és a menyemnek is egyke lánya, és annak is, úgy tudom, van egyke fia. De a nászomnak is volt már felesége 3 is, és a menyemnek is volt már 3 embere. És az unokánknak is, vagyis a nász unokájának. Mert mihozzánk soha nem engedték. És ennek is már második embere van. Tehát ez is utánozza az anyját és az Oncsák tatáját. Az 1956. évben, úgy újév után gondoltam egyet, elmentem Oncsákékhoz, éppen az utcán találtam őket. A köszönésem után kértem, hogy bemehetek-e hozzájuk. Felelék, hogy igen. Bemegyünk, és mindjárt szépen, semmi goromba szavakat nem használva, lealázva magamat, amit nem sok ember tenne meg, nem hízelegve, őszintén könyörgök a menyemnek, jöjjön a kislányával együtt. De én akárhogy kértem talán háromszor is, ő azt felelte, hogy soha. Így eljöttem. De én csak nem nyugszok. Még egy hivatalos jegyzéket megfogalmazva szántam rá magamat. Mert láttam, hogy ezekkel vigyázni kell, nehogy a szavam meghazudtolják. Azért is két példányban írtam, és megkértem két szomszédomat, írjanak alá mindkét példánynak. Természetesen elolvasták, hogy mi van beleírva. Az egyiket elküldtem nekik, a másik

nálunk maradt. Szintén úgy írtam nekik, amint kértem náluk, hogy felejtsék el a múltat, és bocsájtsanak meg egymásnak, megesküdtek Isten oltáránál, hogy egymást el nem hagyják, és van nekik családjuk, és neveljék szeretettel mindketten, és hogy mi pörbe nem megyünk, akárhogy lesz is. Mert én a pörösködést egész életemben elkerültem. De hiába volt minden, mert meg akarták mutatni, hogy ők kicsodák. Azután jöttek a kukoricáért, amit idehoztak hozzánk az ősszel, még az idősebb Rózsa Pista is eljött velük, gondolták, hogy veszekedésre kerül sor. Mi odaadtunk mindent, akár jogos volt, akár jogtalan. Még a 3 üszöből is kettőt elvittek, vagyis amit akartak, mindent elvittek, odaadtunk nekik. Mindég azt gondoltuk, hogy egyszer csak megbánják, és visszacsinálják. De nem, mert a gög (a sátán) nem engedte, mert ez vezette gondolataikat, szavaikat és cselekedeteiket. Legutoljára jöttek a szekrényekért és a nyoszolyákért, amit Mihály megvett Bagyonéktól, amikor azok Németországba költöztek. Ekkor én is ott voltam a Mihály házában, amikor pakolták föl, én csak annyit mondtam, nászom, miért viszik el ezt is. Ő felelte, a maga fia így akarja. Nászom, az Isten se nem siet, de nem is felejt. Mindenkinek megfizet érdeme szerint. Ő felelte, úgy legyen. Ezek után Mihály néhányszor elment hozzájuk, hogy mit beszéltek, mit nem, azt nem tudtuk. Megjött a tavaszi munka, a Mihály lova el lett adva, és a mi lovainkkal végeztük az ő földje munkáját is és a sajátunkat is. Az év eltelt rajtunk, de jött a tél, amikor nincs annyi munka. Mihály el-eljárogatott a kocsmába is, egyik ember ezt kérdi tőle, a másik amazt, és biztatják, nősülj meg. Ezt könnyű mondani, de aki ezt érzi, annak jól meg kell gondolni, mit cselekszik. Mihály szerette a feleségét is és a kislányát is, meg mi szülők is fékeztük az újránősülést. Én itt leírok háromféle szokást, amit én soha nem helyeslek, de én azért nem ítélek el senkit. Az első, akit Isten egybeköt, ember szét ne válassza. A második az egykézés, és aki ezt készakarva cselekszi, az nemzete gyilkosa. És ezt Isten és az egyház is tiltja. A harmadik az öngyilkosság, és ettől a Jóisten mentsen meg mindenkit. Tehát már Mihály is nem tudta, hogy mit csináljon. December derekán egy hétfő reggel megyek a sarki bolt előtt, Barta Józsi átadja a Mihály kapuja kulcsát, és mondja, hogy Mihály elment, de én hirtelenében nem tudtam kérdezni tőle, hogy

•

hova ment. Barta akkor kocsmáros volt a Hubai-féle vendéglőben. Egy napot vártunk, kedden reggel a községházánál jelentem Szitásnak. Azt mondja, várjunk még egy napot. Szerdán reggel jön Szitás, kérdé, hogy tudunk-e valamit. Még beszélünk, jön a postás, hoz egy levelet, Mihály küldte Borovóról. Írja, hogy volt az orvosnál is, és kapott gyógyszert idegcsillapításról, és hogy Borovón majd kap munkát, de előbb hazajön. Mondom Szitásnak, elmegyek utána, és hazahozom. Szitás mondja, hogy ad egy embert mellém, aki tud szerbül. Átme gyünk a szövetkezetbe, mondja Mengyánnak, hogy eljön velem Borovóra Mihályért, erre azt mondja Mengyán, hogy Kerényig Mihály vele utazott, de Mihály elment Kúlára a néném unokájáékhoz, aki azon évben ment oda férjhez. Én azonnal hazajöttem, mondom a feleségemnek, hogy megyek kocsival Kúlára Mihályért, mert ott van. De már délután 1 óra volt, két fiatal lovam befogtam, és mentem, nem volt nagyon rossz út, de este lett, amikor a nagy völgyön keresztül Szivácra érkeztem. A nénéméknél megháltam, de reggel, még sötét volt, befogtam és hajtottam. Kúla szélén egy kocsmánál megkérdeztem, merre kell menni a Papajcsikszállásra? Hajtok, rátalálok a köves útra, amely arra vezet. Odaérek, a szállás udvarát látom, de a szemem csak azt figyel, hogy rátalálok-e a Mihály fiamra. Mikor beértem, jönnek ki a szobából, a fiam, az új sógor meg a néném unokája. Én nagyon megörültem, mint ahogy az evangéliumi tékozló fiú, mikor hazatért, és atyja megörült, hogy a fia nem veszett el. Én is úgy voltam. Én mindjárt akartam visszafordulni, hogy hozom, mert otthon az édesanyja nem tudja, amit én már tudok. De nem engedtek, mert készült az ebéd. De ebéd után mindjárt indultunk, és szerencsésen hazaértünk. Még világoson. De ezek után Mihályt úgy elfogta a kislány utáni vágy, kileste az óvodánál, és elhozta hozzánk. Olyan öröm lett nálunk az egész családnak, és a kislány is örült, mert ismert bennünket, de onnan már 1 éve nem engedték hozzánk. A kislány ekkor 4 és fél éves volt. A feleségem mindjárt ruhát a kislánynak, a szomszédasszonyok mindjárt varrták neki. De talán egy hétig sem volt nálunk. Egy este jön a menyem az akkori pappal a kislányért. Nekünk oda kellett adni, akárhogy fájt is, mert a kislány az anyjához volt szokva, és a pap erősen követelte. Én ekkor templomgondnok voltam, és mi nem

•

szeretünk velük viaskodni, vitatkozni. Az idő halad, 1957-ben vagyunk. Imádkozzunk és dolgozzunk, ez a legbiztosabb fegyver. A sorsunkat, ha nehéz a kereszt, bízunk az Úr Jézusra, ő segít a kereszt-hordozásban. Ezen év őszén, november 25-én, Szent Katalin napján van a búcsú Szentmiklóson, Tiszaszentmiklóson, Bánátban. Unokatestvérem, Darázs Kati és férje, a sógor és 3 nős fiuk szokott hozzánk jönni búcsúra, így mi is elmentünk hozzájuk. Én, a feleségem és Mihály is. Nagyon szerettek bennünket, és mi is őket. A három fiatalember a feleségével és Mihállyal elment a táncmulatságra. Persze a fiatalok mindjárt ajánltak olyan lányt Mihálynak, akit jónak gondoltak, és hogy Mihálynak is jó legyen, mi persze erre nem gondoltunk. De nem is fékezhetjük, mert már két éve várt a feleségére, de sem ő nem jött, sem a kislányt nem engedte, sem az apjához, sem mihozzánk. De mi sem akartuk, hogy a fiunkból csavargó váljék. Így tehát egy árva lányt, kinek sem apja, sem anyja nem volt. Szegény napszámos, 25 éves, szorgalmas munkáslány volt. 1958. március 11-én elhozta Szentmiklósról hozzánk. Mihály ekkor 30 éves volt. Húsvét után elmentek a házukba, és közösen dolgoztunk. Józsi február 23-án elment katonának, Anti szeptember 1-jén elment Zágrábba iskolába. Így megint csak ketten maradtunk a feleségemmel. 1959-ben elhatároztuk, hogy felépítjük a Mihály házát cserépre, mert csak nádfedeles volt, közös erővel. Mihálynak is volt pénze, mert nálunk már 3 évben termett az 5 hold földje külön. Meg mi is, szülők, segítettünk, és így közös erővel kissé zöld ágra vergődtek. És 1959. március 1-jén született egy fiuk, Béla. És 1963. március 3-án szintén egy fiuk, Dénes született. Itt csak azt akarom kihozni, hogy 24 éve, hogy összekerültek azzal a szegény lánnyal, semmi vagyona nem volt, meg is tudtuk becsülni, mert ő is becsülte a fiunkat és minket, szülőket. Volt hibánk mindannyiunknak, de kinek nincs hibája? Aki azt állítja magáról, hogy neki nincs semmi hibája, annak van csak sok. Tehát amikor a fiunk elhozta feleségül azt a lányt, a Mihály volt első felesége kezdett lázadni, hogy szétmarja őket. És a kislányt küldte ekkor már az apjához, hogy a veszedelmet előkészítsék: az Oncsák család a Bálint család ellen. De hála Istennek (a sátáni tervük) nem sikerült nekik. Azóta is mindég próbálkoznak. (De ha Isten velünk, senki ellenünk.)



•

De a kislány mihozzánk soha nem jött. Mi pedig nem hozunk a tenyerünkön senkit hozzánk, ha még unokánk is. Ezek után a násznak is volt kettő felesége is, az első felesége meghalása után, meg a menyünknek is volt kettő embere. Mindkettőt otthagya. Mi semmi haragot nem táplálunk a szívünkben ellenük. Én is és a feleségem is köszönünk nekik, ha találkozunk velük. A nász elfogadja, de a menyem nem fogadja el tőlem, mert én mindenkinek köszönök, legyen akár kommunista vagy szombatista, református, pravoszláv, katolikus, keresztény vallású, vagy magyar, német, szerb, zsidó vagy cigány nemzetiségű, és ismerem, ha ember, mindnek köszönök. De egy nő nem fogadja el, mikor utána nézek, akkor látom, hogy a volt menyem, szegény szerencsétlen, azt gondolja, hogy ezzel árt nekem.

Még ezek után egy esetet leírok. Mivel én szoktam a plébános atyával a házszentelést végezni, és én ezt felebaráti szeretetből teszem, mert mindenkit szeretek. Talán 5 éve történt, házszentelés alkalmával bementünk a régi nászékhoz is. Én rá se gondoltam, hogy ezt kapom 25 év után. No de ezzel a becsületüket nem növelték előttem, hanem vesztették. Amikor elvégeztük a házszentelést, úgy mint máshol, kissé leültünk. De a menyem rögtön odafordul felém, és mondja, hogy nekünk nincs más unokánk. Ezzel nem törődünk? De mondja ám sorjában, soron kívül, mintha írva volna előtte, de erre bejött az apja is, és szórják rám a rágalmakat, mintha ezt letárgyalták volna előre, hogy majd kap tőlük az öreg Bálint, csak jöjjön hozzájuk, megmutatják, hogy ők még most is, kicsodák, szegény szerencsétlenek. Mivel már ismertem őket, erről a részről nem szóltam semmit, néztük az utat kifelé, az ilyen fogadtatástól szabaduljunk. Nekem még a port is le kellett volna ráznom a cipőmről. Amint az Úr Jézus mondta a tanítványainak, hogy ahol nem szívesen fogadnak, még a port is rázzátok le a lábatokról. És én is azóta nem lépem át a küszöbüket, egyedül csak az övüket. Jöttünk kifelé, az atya rájuk szólt, de azért ők még az utcán is szórták rám a rágalmakat. És ezen ügyben olyan érthetetlen, mert ők még most is kiabálnak. Mi, szülők hallgatunk. De van egy (Valaki), aki tisztán ismeri ezt az ügyet. Az legyen bíránk! És fizessen meg nekünk is, ha ezen ügyben bűnösök vagyunk! De nekik is. Nekünk, szülőknek erről a részről tiszta a

•

lelkiismeretünk. Mi mindent megtettünk, hogy széjjel ne maradjanak, utána hogy összekerüljenek. Ők így akarták. Most áldja Isten őket, ahogy megérdemlik.

Most a Józsi fiunkról írok. Őtet is, mint a bátyját, örömmel és szeretettel, vallásosan és munkára neveltük. Amint írtam is már róla, mivel Mihály elment az apósához lakni, Józsinak kellett mellettem dolgozni. De én magamat soha nem tudtam kímélni a munkától, a nehezebb végít mindég én fogtam, amíg bírtam, de neki is részt kellett venni belőle. A munkában példát mutattam neki. Józsi az iskolában nagyon jól tanult, szeretett volna tovább tanulni, iskolába menni. De mivel Mihály különment, muszáj volt biztosítanom, hogy ne kelljen nekünk, még ha megöregszünk is, gondoskodnunk a gazdálkodásról, és ezt a sok gazdasági épületet is nem éppen csak a magam hasznára építettem, hanem az utódokéra is. És én is, amint a szüleim mellett örömmel sokat dolgoztam, és nem hiába. Így Józsinak adtam át a gazdaság vezetését. 1960 elején hazaszabadult a katonaságtól. Ő is kettő évet töltött, 1961. január 25-én megesküdött Soós Rozáliával, a feleségével, és azóta a szülőkkel megosztottak mindent, jót is, és ha bajok voltak, azokat is megosztottuk. 1962. június 15-én született az első család, ez fiú, Károly. 1966. február 1-jén született a második család, ez lány, Zsuzsanna. 1969. február 26-án született a harmadik család, ez is leány, Rózsa a neve.

Most a legfiatalabb fiamról írok. Antal, aki született 1943. május 7-én. Őtet is, mint a bátyjait, örömmel és szeretettel neveltük. Vallásosan és munkára akartuk szoktatni. De mivel jól tanult, a tanárai mindég a további tanulást ajánlták neki, és így a munkáért nem nagyon kapadozott, és így nekem sem engedelmeskedett. Egy alkalommal az osztályfőnöke, Sumaker nevű nő volt, egy fiút elküldött értem, hogy menjek el az iskolába. Úgy tudom, vagy a 7. vagy a 8. osztályt végezte. Mikor odaérek, a tanárnő künn sétált, éppen kis szünet volt, kérdem tőle, miért hívatott. Mondja, hogy az Anti fiam lopva cigarettázott a többi fiúkkal, és ő ezt tiltja. Tudta-e a tanárnő, hogy én nem dohányzok, és nem is engedem, hogy egy iskolás fiú cigarettázzon, mert a Józsi fiam sem dohányzik. Kihívatta a tanárnő

•

elébem, és kérдем tőle, hogy ki engedte meg, hogy cigarettázzon. És egy pofont adtam neki. Ettől kezdve mindig úgy néztem, csak színből tisztel mint édesapját, de szívből nem. Ezt most csak azért írom, hogy tudta, hogy nem szabad, és mégis megtette. És annyira sértve érezte magát, mintha én rosszat akartam volna neki. Engem nagyon bántott a viselkedése, de többé egy ujjal sem nyúltam hozzá. Csak azt tudom és hiszem, amit az Isten negyedik parancsolata tanít és ír, tiszteld atyádat és anyádat, hogy hosszú életű lehess itt a Földön, melyet a te urad, Istened ád tenéked. Én ezt betartottam és boldog voltam, és boldog vagyok, és már a 89. évet betöltöttem, és nagyon sok szerencsétlenségen átestem. És a Jóisten megőrzött jó értelemmel, ép elmével és ép egészséggel. És az engedelmesség volt életem legfőbb erénye. Amivel jó szüleimnek, Istenemnek, lekipásztoraimnak, iskolai tanítóimnak, idősebb felebarátaimnak, a jóra való tanácsadóimnak örömmel engedelmeskedtem, és ez vezetett az életemben. Az 1958. évben, június hónapban Anti befejezte a 8. osztályt, az elemi iskolát, és úgy mint a bátyjait, magam mellé fogtam, hogy dolgozzon velem. Igaz, csendes volt, nem mondta, hogy nem csinálom, de azt sem láttam, hogy örömmel végezte volna. Különösen a lovakkal nem szeretett, sem hajtani, sem etetni őket, mindenben ellenem volt, amit én tudtam, hogy jó, ő ellenem mindig a rosszat cselekedte. Mivel azon a nyáron csak ő volt mellettem, Józsi katona volt, így csak Antinak parancsolhattam, de én is mindig csináltam, de hogyha nem voltam vele, akkor már nem ment a munka. Figyeltem mindig, hogy mi fog lenni. Abban az időben, amikor az ötödik, hatodik, hetedik és nyolcadik osztályt végezte, a Fekete Jóska is tanította, és mindig biztatta, hogy tovább menjen iskolába. És valahányszor szülői értekezlet volt, kérdezte, hogy mit akarok a fiamból. Én csak feleltem, hogy földmívest, ő pedig az utolsók közé számította a földmívest. Így mindig Anti csak gondolkodott, én pedig tovább iskolába azért nem akartam adni, mert tudtam, és tudom, hogy a földmíves független a kommunista párttól, ha nem is kap nyugdíjat. És a jó földmívest, ha szorongatják is, mert mostoha családnak tartja e rezsimit, bár a földmíves tartja el a társadalmat mindenféle étellel, amit Istentől kap munkája által. És a Jóisten nyugdíjazza a földmívest. Itt most vagy az én akaratom teljesül, vagy

•

az igazgatóé. Attól függ, hogy Anti a csábító ördögre hallgat-e, vagy a jó őrző angyala szavára. De Anti a bátyjait is segítségül hívta, Mihálynak is panaszkodott, Józsinak panaszkodott levélben, és mindkettő pártját fogta. De ekkor jött a harmadik pártoló. Még 1956-ban Anti a hatodik osztályt végezte. Ekkor Telecskán Bartusz József volt a pap. Mivel Anti jól tanult, szépen tudott ministrálni, a pap nagyon szerette. Én ekkor templomgondnok voltam. Egyszer a pap azt mondja nekem, hogy a Jóisten áldozatot vár tőlem, felelem neki, örömmel nyújtom, ha tehetem. Ő erre felelé, hogy az Anti fiamat adjam a papi pályára, erre én azt feleltem, hogy ezt nem én mondom meg, mert ha én szeretném is, de nem kényszeríthetem, ha nem akar. És ha eljön az az idő, majd meglátjuk. Erre ő felelte, hogy ezt ne mondjam senkinek, nem is mondtam én másnak, csak a feleségemnek, és ő ezt a fejében megjegyezte. És most, mikor a pályaválasztás előtt állunk, mivel az édesanyja nagyon szerette, és ezt Anti tudta, igaz szerette mindegyiket, de Antit legjobban, tehát ekkor már a feleségem megemlítette Antinak, hogy mit mondott a Bartusz plébános. 1958. augusztus 15-én Bajsán búcsú van, és Bartusz már akkor ott volt, és Anti elment a búcsúra, és ajánlkozott a papi pályára. A pap örömmel fogadta, és hogy majd ő intézkedik a püspöknél. Én nem tudtam semmit. De azt is tudták, hogy én nem fogom ellenezni. Csak augusztus 20-a következik, megjön a levél Bajsáról, hogy a püspök elfogadta, előbb nem akarta, mert már későn van, merthogy szeptember 1-jén kell menni Zágrábba iskolába. De mivel ő, Bartusz, nagyon dicsérte, hogy milyen a fiú, és milyenek a szülei, így nem volt akadály, a levélben már fel volt írva, hogy milyen iratok kellenek a felvételhez, és hogy ruházat és ágyneműféle mennyi és milyen kell. És hogy mikor kell menni Szabadkára, és onnan Zágrábba. Tehát én kivittem az angyalbandi állomásra, ez volt 1958. szeptember 1-jén. És most ismét magunkra maradtunk a feleségemmel. Igaz, nekem a munka soha nem volt nehéz.

Itt egy kissé kitérek. 16 éves koromtól kezdve, hogy mennyit magam csináltam vagy végeztem. Itt egy esetet példaképpen leírok, lehet, hogy a kedves olvasó kissé kételkedik benne, de nem volt sohasem szokásomban a hazugság vagy nagyítás, hogy én ki vagyok. Többször magam sem hittem, hogy ezt vagy azt egyedül el bírom

•

végezni. Az 1939. év tavaszán volt 2 lovam 15 éven felüli, az egyik saját nevelésű fekete kanca és egy 3 éves fia, fekete paripa és két fekete 1 éves csikó, az egyik csődör, a másik kanca; 4 fekete, mind saját nevelésem. Három hold búza volt a sziváci határban, az összes csikókat is meg kellene jártatni, feltettem két lánchoronát a kocsira, a búzát akartam boronálni. Két fekete lovat befogok a kocsiba, az öreg pej kancát melljük kötöm, a kocsi után a két 1 éves csikót a saroglyához kötöm, felülök a kocsira, és megyek. Az első dűlőbe a régi csárdáig, onnan még 7 dűlőt a sziváci határba. Odaérek, a két boronát lelököm a kocsiról, természetesen előbb az istrángokat levetem, és a lovak hátára dobom. A gyeplőszárat a löcsfejhez csavarom, a boronákat eligazítom, a hámfákat ráakasztom, az erős pej kancát a könnyebb boronához fogom. A két fekete lovat a nehezebb boronába fogom, a gyeplőszárat megakasztottam a löcsfejben. Most a két 1 éves csikónak a kötőfékszárát a nyakukra kötöttem és szabadjára engedtem őket, külön-külön a két lovat. Gyeplővel mentem a borona után, az egy öreg lovat vezettem, úgy élveztem és a két 1 éves csikó is megjáródott.

Tehát most visszatérek. Dolgoztunk tovább a feleségemmel, örömmel és boldogan végeztük a munkát. Csak mindég a fiaink jövőjéért aggódtunk. Idehaza a feleségemmel végeztük a munkát, künn a határban Mihályékkal, mint ahogy írtam is, hogy 1959-ben a Mihály házat cserépre építettük. Az idő halad, amint írtam is az 1960-as és 1961-es évről.

Elérkezett az 1962-es év. Tehát Anti már a negyedik évet tölti Zág-ráiban. Minden karácsonyra, húsvétra hazajön rövid szabadságra. Elmegyek elébe kocsival, meg elviszem Kerényre az állomásra. Meg mikor hazajön, itthon dolgozik velünk a határban a szünidőben. A taníttatási költségek sem voltak terhesek, meg a bizonyítványai is mindég közepes jók voltak. De hogy milyen gondolatai voltak a jövőre nézve, mi azt nem tudtuk, hogy mikor idehaza volt, hogy kivel és mit beszélt. Csak abban az időben én azt gondoltam, és azóta is csak azt gondolom és mondok, hogy a Fekete igazgatóval beszélt, és talán panaszkodott neki a szigorúságról, az meg az ő ördögi törekvésével biztosan ajánlta neki, hogy hagyja ott. Így a mi

fiunk sem az édesapja kívánságára és a jó édesanyja kívánságára, akik annyit küzdöttek és nevelték a jó útra, nem hallgatott, hanem egy haszontalan butító, és nem tanító szavára hallgatott. Mert most nagy szabadság van adva a fiatalságnak, és azokat fogják a kommunista vezetők. És aki bedől nekik, azzal könnyen bánnak. Csak amikor már felismeri a helyzetet, már késő van, mert be van fertőzve. És az én Anti fiam is a szabadságra és a rossz társaságra vágyott. És 1962. május 1-jén írja, hogy otthagyja a papi pályát. Nekem sem volt mindegy, nem azért, hogy nem lett pap, csak akinek ez se jó, amaz se jó, ami tulajdonképp jó volna. Ekkor következik: az élete el van rontva, minden jót lerázott magáról. Azután a rosszabbat nehezebb elviselni. Tehát a levelére válaszoltam, hogy fejezze be az évet, hogy legyen meg a 4 osztály, hátha valamikor szükség lesz rá. És mint felelős édesapja, aki a családjáért és a családja jövőjéért küzd, szenved: a fia orránál fogva vezesse. Erre ő visszaírt egy másik levelet, mintha én kényszerítettem volna a papi pályára. De azért befejezte a 4. évet. Igaz, hogy én nem tudom, hogy vált meg a tanárjaitól, és azt sem tudom, tudtam ki tőle, hogy mily okból hagyta ott a papi pályát. Mikor hazaért, a feleségemmel beszélt, az mondta neki, hogy kérjen bocsánatot tőlem. Mást nem tehettem, 19 éves fiút megverni nem illő, nem szabad. Én erre azt feleltem, Istennél a bocsánat, ha ő megbocsát, én kész vagyok a megbocsájtásra. Én pedig sem szidni, sem piszkolni senkit nem szoktam, még inkább imádkozok érte. Ezek után egy évig idehaza dolgozott velünk a földművesmunkában. Különösen gyors keze volt a dohánymunkában, szedés, fűzés és csomózás. És nem sajnáltam volna tőle a 4 évi tanítást, csak maradt volna vagy földművesnek, vagy valami iparosnak. De az 1 év után megint csak az iskolát választotta, a tanítói, vagy ahogy újabban mondják, tanári állásra. Amit én a leghelytelenebb állásnak tartok ezen rendszer alatt, mert Isten, egyház, a jó szülő és a lelkipásztori tanítás ellen nevelik. És ennek milyen következményei lesznek? Ami máris érezteti hatását, de nem kell neki 10 év, nagyon megbosszulja. Erről nem kell többet írnom, majd a jövő felel rá. Mert a fiatalok ezt úgysem értik meg, de ők is megöregszenek. Ezek után Újvidéken járt két évet, de én ezt már közömbösen hagytam. Az édesanyjának és a bátyjainak ha mondott valamit, azok talán

•

jobban elnézték a viselkedését, de én már nem tettem semmit. Az 1965. és 1966. iskolaév kezdetétől fogva két évet itt tanította Telecskán a német tantárgyakat, de a fizetése hogy mennyi volt, nem kellett megszámolni. De a társaság élt-halt érte. Azért is ajánltuk neki, hogy töltsen le a katonaidőt, és nősüljön meg. Úgy is lett. Az 1967. év szeptemberében berukkolt katonának, és az 1969. év elején hazaszabadult. A tavaszt, a nyarat itthon töltötte. Az állása Telecskán el lett foglalva. Így az 1969-es iskolaév kezdetén kapott állást Oromhegyesen, Trešnjevacon, szintén német nyelvre. Mentünk hozzá búcsúra, első évben Józsiék mentek hozzá Szent Mihálykor, utána a mi búcsúnkkor Anti a tanító igazgatójával jött. Második évben, 1970-ben, mi, szülők mentünk el a búcsúra. Mikor ott voltunk, Anti bemutatta a lányt, akit el számít venni. És utána a mi búcsúnkkor eljött a lány is háztűznézőbe. És utána 1970. november 15-én megesküdtek a templomban is. Nekünk nem volt kifogásunk semmi, sőt jónak láttuk az ő állásához hasonló óvónőt. Olyan szegegyebb sorsú családból való. 1971. szeptember 20-án született nekik kislányuk. A menyünk Tóthfaluban volt óvónő, és ott laktak. Anti autóbusszal járt tanítani Oromhegyesre, de a felsőbb elemi 4 osztály is oda járt Tóthfaluból. Mihozzánk jártak szünetidőben, búcsúra, és mi is jártunk hozzájuk, és soha nem vettünk észre semmit, hogy valami nézeteltérés volna közöttük. És a bátyjai is nagyon szerették őket, és Anti is és a felesége szerették őket és minket is. 1974. január 23-án délután hazaérek a falubeli házszentelésről, mondja a feleségem, hogy a menyünk telefonált, hogy Anti 22-én elment valahova, de még mindig nem jött. De senkitől nem tud semmit. Így a fiam fogadtak egy autót, és még 23-án este elmentek, Józsi, a felesége és Mihály, mi szülők rettegve, remegve várjuk, hogy mi hírt hoznak. De éjszaka hazajönnek, Mihály és a Józsi felesége leverten, hogy senki nem tud róla semmit. Lett jelentve a belügyosztályon, és Józsi is ott maradt egy napig érdeklődni, de seholy semmi. 24-én kapunk egy lapot, melyben röviden búcsúzik tőlünk, hogy a kislányra hagyja az ingatlant, ami a nevére van íratva. De arról semmit nem írt, hogy hová megy, vagy hová ment. Azokban a napokban, amikor ezek történtek, elkeseredésemben csak ennyit mondtam a feleségem és a két fiam előtt, hogy nem szégyellte ezt

•

megtenni, hogy elhagyta a feleségét, kislányát, szüleit, testvéreit, akik mind szerették őtet. Erre mind rám támadtak, hogy majd jelentkezik. Igaz, hogy én is egyik gondolatomban azt gondoltam, a másokban meg mást. Csak a Jóisten tudja, hogy mi történt, vagy mi történik vele. Utána úgy gondoltam, hogy nem megyek a faluba házszentelést végezni, mert már a *Magyar Szó* is írt róla. De végül mégis úgy döntöttem, hogy megyek, jobban felejttem, nehogy a gondolatokkal öljem magam. Ha kérdeztek tőlem valamit, vagy nem feleltem, vagy kitérő választ adtam róla. Mást nem tehettem. Így elhangzott a faluban az is, hogy tudunk róla, hogy hová ment, vagy hogy hol van. Mert én nem nyújtottam a panaszt mindenki előtt. Mert úgysem tud ezen segíteni más, csak a Jóisten, és őbenne bízunk már 8 és 15 év óta. Még itt azt is leírom, hogyan rendelkezünk mi, szülők a családok anyagi elosztásán. Mivel Mihály kapott házat, 5 hold földet, nem tudva, hogy mi meddig élünk, és az állam is elvett öt holdat, így hát még az 1955. évben Józsi és Anti fiunkra is ráíratunk 5–5 hold földet. De mivel Józsi is csak 17 éves volt, és Anti pedig csak 12 éves volt, Józsinak 4 holdjára a feleségem haszonélvezete lett rátéve. Az Anti 4 holdjára pedig az én haszonélvezetem lett rátéve. Hogy biztosítsuk magunkat megélhetési szempontból, nem tudva, mit hoz a jövő. De az 1967. évben, mikor Anti rukkolt katonának, mivel 24 éves volt, és már úgy láttuk, hogy Józsiék fognak nálunk maradni, mert 6 éve hogy együtt vagyunk, és hogy ők lesznek a mi gondviselőink, ha megöregszünk, ekkor Józsi fiunkra ráíratunk az öreg házat. Mindkettőnknek a haszonélvezetet rátettük. De még a nevünkön volt 4 hold föld. Mivel a két öregebb fiunk kapott házat, úgy akartuk, hogy a függőben maradt 4 hold földet a két öregebb fiunk kapja el, de ezért 150 q búza árat ki kell nekik fizetni az Anti részére, mivel ő házat nem kapott, de itthon nem is dolgozott, mint a két bátyja. De ekkor Mihály kijelentette, hogy neki nem kell több semmi, de nem is fizet. Így a 150 q búza árát Józsinak kellett kifizetni. Így a 4 hold föld a Józsié lett. És mi ekkor kissé megnyugodtunk, hogy ezt is józanul, ép elmével és egészséggel elrendeztük. Ekkor Mihály és Anti aláírt a megegyezésnek, hogy mást nem követelnek, utána Anti elment katonának, Józsi pedig az 1972. évig kifizette Antinak a megegyezett 150 q búza árát. Az



•

1972. évben megtartottuk az 50 éves házassági évfordulót. 1972-ben Józsi fiunkék megépítettek nekünk egy szobát az utca felől, és ősszel, mikor az évi munka be lett fejezve, a két ló is el lett adva, az egyik a mienk volt, a másik a Mihályé. Így ettől kezdve átadtunk mindenféle gazdaságvezetést Józsiéknak. Az udvarban, a szérűben, a kertben az én munkám volt, a feleségem pedig, mivel nagyon szeretett főzni, az ő munkája volt, és a hitvány ruha foltozása, és az apró baromfi-nevelést ő rendezte. Utána néhány évben még dohányt is termeltünk, mivel a munkáját én is és a feleségem is kedveltük. És 1972 óta minden köznapon én is és a feleségem is megyünk a templomba a misére áldást hozni munkánkra és a családra, mert volt elég sok ostor rajtunk, és ezért és bűneinkért és családjainkért, bűneikért és szeretett községünkért és népe bűneiért, és nemzetünkért, s hazánkért engesztelni Istent, hogy kegyelmezzen ezen árva nemzetnek.

Itt még két esetet leírok. Az egyik gyerekkoromban történt, a másik emberkoromban történt, mert mindkettő tanulság gyereknek és felnőttnek egyaránt. Mert tanulság lett nekem is egész életemben. Az első eset az 1911. évben történt. Elmentünk Szivácra vásárba egy lovat venni, édesapám, Pista bátyám és én mint kocsipásztor. Ők elmentek lovat keresni. Én pedig ott maradtam, felültem az ülésre, és néztem a sok lovat a lóvásárban. Egyszer csak jön arra egy cukrász, volt talán két krajcárom, amit az édesanyám adott cukorra, odaintem a cukrászt, hogy majd veszek cukrot, ő feltette a kosarát a kocsi oldalára. Olyan volt, mint egy kicsi asztal, rajta a sok szebbnél szebb, jobbnál jobb hosszú cukor, úgy szerettem volna belemarkolni. Megjegyzem, akkor még a szegény parasztgyerek nem volt eltelve a nyalánksággal, de csak kis pénzem volt. A cukrász hátat fordított nekem, nézte talán, hogy merre menjen, hol talál vevőt, engem pedig mintha nem is figyelt volna. Kezdtem a cukrokat válogatni, de ez is jó volna, de amaz cifrább, diós, mákos, de már utóbb reszketett a kezem a félnkségtől, mert az őrangyalom mintha figyelmeztetett volna, hogy ne lopj, mert az bűn, és ekkor a cukrász is odatekintett, én pedig mutatom neki, hogy csak annyi van a kezemben amennyit fizetek. Tehát ez figyelmemben maradt egész életemben. Ezt ajánlom minden gyereknek és felnőttnek egyaránt. És nyugodt maradt a lelkiismeretem.

A másik eset még jobban életbevágó. És ez már fiatalember koromban történt, az 1922. évben, szeptemberben már az új kukoricát szedtük, de nekünk még volt 6-7 q öreg kukoricánk eladó, de senki sem kereste, egy szegényebb sorsú asszony hordozgatta tőlünk pár kilónként a baromfi részére, kilónként 14 fillérért vagy 14 krajcárért, csak 14 volt. Azt mondja a néném, hogy vigyük el Bajmokra a piacra, ottan jobban foglalkoztak abban az időben disznóhizlalással. Egy csütörtök reggel hajnalban felpakoltuk a kocsira. Mondják a szüleim, hogy a feleségem is jöjjön el velem, hogy ne egyedül menjek. A feleségem is mindjárt kapott rajta, mert még nem volt Bajmokon, meg hát új párok voltunk. Sikerült is egyben eladni egy malmosnak 16 koronaért vagy forintért, csak 16 volt. Mikor jövünk, örülünk, hogy sikerült az első piac. A feleségem tanácsolja, a szüleinknek nem kell beszámolni minden kilóval vagy pénzzel, mert egy másik fiatalasszony úgy oktatta, hogy ők is úgy vannak, mint mink. De két kassza van, két kasszára dolgoznak, a szülőknek nem kell mindent tudni. Itt már nekem kezdett nem tetszeni a tanács, mert ez már hazugsággal jár, és előbb kis hazugság, de ha sikerül, utóbb megszokja, és a nagyobb hazugságtól sem riad vissza, hazudik, lop, csal, sikkaszt. Nagy bűnökbe keveredik. Tehát én is gondolkodtam, jó darabon elkocsikáztunk, de nem tudtam kiszámolni, hogy a métermázsát vegyük-e kevesebbre vagy az árat, hogy nekünk is jusson meg a szüleink is, hogy elhiggyék. Az eszem utóbb úgy meg volt keveredve, és mondom a feleségemnek, én ezt nem szoktam, nem tanultam. És a feleségem sem mert többé ilyen tanácsokkal előállni. És mint fiatal párok elindultunk az igaz úton haladva. Bár elég tövises volt az utunk, mégis mikor majdnem elértük a 60 éves házassági évfordulót, mintha egy szép és jó álomból ébredtem volna fel, hogy ép elmével végigküzdöttük. Az isteni parancsok megtartásával és az Úr Jézus segítségével, és még az édesanyám élt, mindég csak egy kassza volt. Talán azért is úgy megáldott bennünket az Isten anyagiakkal, hogy jobbat vagy szebbet nem is kívánhattunk.

És most leírom azoknak az életük folyását, akik két kasszára dolgoztak, csak kicsinyben, akik szüleiknél két kasszát vezettek külön. És ezt nem irigységből írom, sem nem haragból írom le. Sőt

•

sajnálkozunk rajtuk. És példának írom le, hogy a hazugságot el is lehet simítani egyszer, kétszer vagy százszor, de Istent becsapni soha nem lehet. És a hazugság, lopás, csalás nagyon csúnya szokássá válik akár szülei vagy férj vagy felsége vagy testvére vagy felebarátja ellen követi el bárki. És a jelen világnak vagy a jelen rezsimnek ez a fő szabálya, és nem is tud másképpen munkálkodni. És a kötelező világban úgy el volt szaporodva a hazugság, mint most a vadcirok és a kolorádóbogár. Egy vezető embernek próbáltam a kötelező világban panaszkodni, hogy segítsen rajtam. Azt felelte, hogy ő nem hazudik helyettem, vagyis hazudjak. Az ilyen segítséget vagy tanácsot nem fogadtam el akkor sem, bárhogy szorongattak is. A nevüket nem írom le, de nagyon sokan vannak ilyenek. De ezeket pontosan tudom és ismerem. Mikor összekerültek, igaz, nagyon dolgoztak, és talán a nagy gazdagságot tűzték boldogságuk céljául, és éppen ez az ember mesélte előttem, hogy egy embernek fogadása volt egy másik emberrel, hogy ilyen és olyan nagy darab földet ad neki, ha ennyi és ennyi idő alatt be tud keríteni. Az emberünk elkezdett szaladni, hogy mentől nagyobb darab földet bekerítsen, és ahogy szaladt, látott egy szép erdőt, azt is bekeríti, utána egy szép kastélyt, szép tábla búza közepén, ezt is bekeríti, ő már az időre nem is gondolt, hogy már a meghatározott idő elérkezett volna, mielőtt odaért volna elesett és meghalt. Eddig tartott a meséje. És ez őrajta is bekövetkezett, beteljesedett. És ez igazi példa.

Folytatom. Két lányuk született, az embernek is volt földje, az asszonynak is, úgy 12 vagy 13 hold összesen mindkettőjüknek. De a szülőktől 5 vagy 6 év után különmentek, és rohamosan szaporodott a földjük, a dohánytermelést is nagyon értették, és nagyon sok vasárnapot is átdolgoztak, fő céljuk volt a gazdagodás. Később nekik is voltak munkásaik és legény béresük. És a két családjuk nem sokat dolgozott, az elemi iskolát elvégezték, utána felső iskolát végeztek mindkettő. Szép nagy házat építettek, dohányt szárító pajtát, istállót; és a föld már 30 holdon felül volt, utána búzacséplőgépet vettek, majd paprikamalmot építettek, szóval az első gazdák közé tartoztak Telecskán. Az egyik lányuk férjhez ment itt nálunk egy gazdag földműveslegényhez, ezeknek született egy fiuk meg egy

lányuk. A másik lányuk férjhez ment egy iskolázott legényhez vidékre. De a lányokra is volt föld íratva, de talán 6 holdat az állam is felvásárolt tőlük. De viszont a paprikatermelés és -őrlés is jól jövedelmezett nekik. De egyszer csak megfordult a szerencse, pedig az ember is nagyon fineszos volt, és az asszony is nagyon takarékos volt. De ahogy a paprikaőrlésre nagy jövedelemadót vetettek ki rájuk, az ember valahogy ki akart bújni alóla, és jobban ivott, mint szabad lett volna, és betegségbe esett, és ez halálát okozta, és 62 éves korában meghalt. Nagy gazdagságot hagyott a feleségére és a két lányára. De valahogy nagy adósságot is. A nagy házat eladták, háromfelé elosztották. A cséplőgépet az a lányuk adta el, aki vidékre ment férjhez, azoknak nem volt családjuk. De már az ember ott is meghalt, de már ennek a felesége is meghalt. Az öregasszony a férje halála után Szabadkán vett házat még az 1960. évben. De már akkor is diétás kosztos volt, de még most is él, 83 éves. De mióta Szabadkán lakik, háromszor cserélt házat. Most egy négyemeletes ház földszintjén levő kettős kis szobája, egy konyha és a spájz, ez a sajátja. A másik lányuk, aki itt ment férjhez, még az apja életében a paprikamalom berendezését elkapta, és az ő férje udvarán helyet adva neki felépíttették és berendezték, és örölte is benne paprikát. De az ő férje is 4 éve, hogy meghalt. Ott is volt szép nagy ház. Az egy fiuk és egy lányuk Magyarországon tanult. A fiú ott is van még, orvosi pályán, a leány Szabadkán van állásban. Az anyjuknak pedig 4 éve, hogy a férje meghalt. Ott volt a szép nagy ház a községünk központján, a paprikamalom és jó parasztgazdasági épületekkel és szerszámokkal felszerelve, és szép és jó 12 hold föld a községünk körül. És ezeket már mind eladta. Ő is vett Szabadkán házat, de hogy milyet vett vagy mennyiért, nem lehet tudni, mert már nem hisznek neki, még kettő hold föld maradt neki a testvérjétől, aki talán kettő éve, hogy meghalt, és azt is már eladta. Tehát most az öregasszonynak is és a lányának is van lakása Szabadkán, de semmi más. De ezekből nem lehet harapni. És az emberi ész gondolkodik rajta, hogy lehetett, hogy ilyen nagy és szép gazdaság ilyen gyorsan tönkrement. De az Isten tudja. Kedves családjaim és kedves olvasó testvérem, ne bosszantson téged az, hogy én ezt így leírtam, nem örömmel, sem nem büszkeségből írtam le. Mert a feleségem testvér-

•

nénjéről és az ő férjéről és két lányáról van írva, sőt sajnálkoztunk rajtuk, mert mindég jóba voltunk velük, de ezt nekem le kellett írnom elrettentő példának, és ez mind igaz. Hogy minket ilyen nem ért. De ért más ostor, és csak Isten tudja, hogy miért kaptuk és kapjuk azokat és büntetéseket, hogy alázzuk meg magunkat, és hogy szenvedjünk az Úr Jézusért, mert ő is szenvedett érettünk a keresztfán. És a szolgálta sem különb az úrnál. Ott van Dávid király, Isten segítségével parittyával legyőzte a hatalmas Góliátot, és utána, mikor király lett Isten segítségével, legyőzte valamennyi ellenségét. De neki is lehetett bűne, és talán büntetésül a fia, Absolon sereget gyűjtött az atya serege ellen, és mikor kénytelen volt menekülni az öszvér hátán, és szép nagy haja beleakadt a fa ágába, az öszvér kiszaladt alóla ő pedig ott csüngött a fa ágán, és az atyjának egy vezére leszúrta a lándzsájával. Így Isten Absolont is megbüntette, amiért atya ellen támadt. De az atya is büntetve lett, mert mikor megtudta, hogy a fia meghalt, nagyon megsíratta.

Most ismét folytatom az életem sorát leírni. Amint Szent Pál leírta, hogy hányszor kapott verést és hányszor szenvedett hajótörést, amiért Jézus Krisztus tanítására és evangéliumára tanította a népeket. Én verést sem szüleimtől, sem tanítóimtól nem kaptam, sem mástól idáig. De sok eset volt, amikor olyan ütéseket kaptam, csak a Jóisten őrzött, hogy végzetessé nem vált. Két esetet már az első füzetem elején leírtam, a gyerekkorit. Legénykoromban nagyon szerettem télen a lovakat jártatni lóháton ülve. De valahányszor jártattam, hol a földre, hol a hóba becsúsztam vagy leestem, mert nagyon szerettem volna huszár lenni, de a lábam, mivel ilyen rövid volt, kicsit megcsúsztam, már le is pottyantam, de csak újra felültem. Egyszer mentem ki a kerényi szállásra, megeresztettem a lovat galoppba, a ló hirtelen megcsúszott, megbotlott az első két lábára, én keresztülrepültem a ló fején előre, nem történt semmi baj, nagy nehezen újra csak felültem. Azután fiatalember koromban, az 1925. évben megpakoltuk a kocsit trágyával én meg az édesapám. A trágya könnyű volt, dohánypalántás ágy volt, olyan gyulladtas volt rakva, két ló is elbírt volna húzni, mert sima út volt, de volt egy 16 hónapos csikó, de kocsi után nem lehetett kötni, mert ha jött másik kocsi szembe

•

megvetette a két első lábát, meghúzta magát hátra, és elszakadt a kötőfék. Így jártatásképpen befogtuk a kocsiba, lógónak szoktuk mondani, és mikor a csikó is be volt fogva én felültem elég magasan, a három ló gyeplőjét a kezemben fogtam, az édesapám azt mondja, hogy miért nem vágok a csikóra, mikor indítatok. Mivel én a csikót nem szoktam bántani, mikor tanítom, az édesapám elkérte tőlem az ostort, és mikor én szólítottam a lovakat az induláshoz, az édesapám nagyot rásújtott a csikóra az ostorral, az megijedt, és úgy megrántotta a kocsit, hogy a lovak lábát megütötte a hámfa, és mindhárom fekete elkezdett szaladni. Az édesapám a földről a kezembe nyújtotta az ostort, a lábam lóg, nincs mibe kapaszkodni. Az alsó épületbe vezető téglajárda magasabb volt, mint a föld, ott ugrott a kocsi, utána az utcai járdán megint nagyot ugrott, a lovak hirtelen jobbra fordultak, úgy repültem mintha egy rongyot dobtak volna a kocsi tetejéről balra. Úgy öt méterre a kocsit közepére estem, úgy ahogy ültem a kocsin, úgy repültem, a két lábam előre, a farcsontomra estem. Mindjárt fel bírtam kelni, akkor mindjárt nem is fájt, szaladtam a kocsi után. A negyedik háznál Szűcs Sándor leállította a lovakat, megköszöntem neki a bátor segítségét, felültem és mentem tovább, a Jóisten az őrzőangyalom által akkor is megsegített, megőrizött.

Utána, úgy az 1953. évben vettem egy lovat Borsos Pistától, ő megmondta, hogy ötet is megharapta, mikor megvette, de én nem féltém, mert már 16 éves koromban, mikor kezdtem a lovakkal dolgozni, harapós lovunk volt, talán egyszer sem harapott meg. Így hát megegyeztünk 42 000 dinárért, mivel szép is volt, meg kanca, majd neveltetek vele csikót, itthon befogtuk a mienket, egy lovunk volt, egy paripa, elmentünk Józsival, ott befogtuk a mienk mellé, megpróbáljuk, hogy mennek, de nem sokat mentünk, látjuk, szépen mennek, hazajöttünk velük. Kifogunk, Józsi a mienket, én meg az új lovat. Józsi megkötötte és kijött, én is, ahogy kötöm meg, a mellemhez kapott, de nem harapott meg, ököllel felé csaptam, nagyon megrántotta a kötőféket, és elszakadt a szára. A ló mindjárt kifordult a helyéről, ott volt egy kosárban hereszéna, és evett. Az ajtón kívül áll a feleségem, Józsi és Anti, nézik, hogy eszik az új ló. Bekérem az ostort, hogy majd a helyére hajtom, rácsaptam az ostorral, hátrább lépett, és úgy jobb combtövön

•

rúgott, majd összeestem. Elfehéredtem, és mondom Józsinak, hogy menjen, szóljon a keresztapjának, hogy jöjjön, mert megrúgott a ló, vezesse el. Jött is a koma mindjárt, sajnálkoztunk mindketten, hogy ez megtörtént, talán 10 napig ólomcetes ruhával borogattuk, és szépen meggyógyult. Utána vasárnap eljön a Deák koma, hallotta, hogy vettem lovat, elbeszéltem neki, hogy jártam, másnap elment és megvette 42 000 dinárért, amennyiért én vettem, ő még bátrabb volt, mint én, huszár volt, és megmutatta, hogy ő sem fél, megunta, és ő is eladta. Az 1955. évben kimentünk Józsi fiammal kukoricát vetni, volt egy nagy búzavetőgépem, a kukoricavetésnél három cső volt rajta, minden csőn 10 kg súly, három lóval megindultunk velük. Józsi jön a gép után, én pedig bal felől megyek a gép mellett, nyakamban a gyeplő, egyik kezemben az ostor a másikon a kormányrúd, a mezsgyén kezdjük a vetést, a szomszédnak búzája volt mellettünk, a barázdában vezettem a kis kereket, én lépegetek mellette, a szemem a lovakra és a kormányra figyel. Egy nagy lusta ló, az nem az én nevelésem, nagyon szeretett legelni, és a barázdában ment a búza mellett. A búza olyan 30 centi magas volt, és a ló lehajolt a búzáért. Keményen rászóltam, mert kissé megállt, a másik két ló ment, így a kormányt hátra kellett feszíteni, és a lóra kicsit rácsaptam az ostorral. A ló előreugrott a másik két ló irányába, úgy 20 métert ment, megint lehajolt a búzáért. Keményen rászóltam, és még nagyobb rászóltam, ekkor már nem előre ugrott, hanem jobbra, megnyomta a két lovat. A gép nagyot feszült, a gyeplőszárat mindjárt nem bírtam elkapni, a kormányt még jobban hátra kellett feszíteni. Ekkorra jobb lábam hátrább maradt, a gép nagy kereke rálépett, mivel balra kifelé nem bírtam dőlni, mert befelé voltam hajolva, bedőltem a gép elé, és ekkor a gyeplőszár lecsúszott a nyakamról. Az volt a szerencsém, hogy a gép eleje nyomott-e rajtam, de a ruhám nem akadt bele semmibe se, de a három cső ahogy meg volt terhelve az nagyot nyomott rajta. De hála Istennek csodával volt határos, hogy semmi karcolás nem volt sem arcomon, sem fejemen, a kezem-lábam sértetlen maradt, felkeltem, és mentem a gép után. Józsi ekkor már elkapta a gyeplőt. Újra belefordultunk, és mentem egész nap, de a nyomást éreztem egy hétig az 1956. évben.

•

Ez másik eset volt ugyanazon a földön, amelyen az előbbi évben történt. Ekkor már nem volt meg az a lusta ló, de volt kettő saját nevelésem, fiatal szelídek, csak kissé ijedősek. Józsival kimentünk napraforgószerű szeptemberben; 1 hold napraforgó volt, a szára le volt vágva. A dűlő derekán elkezdtek kötni a kévét, mikor végigértünk, visszafelé rakásba dobáltuk, nem raktuk kúpba. Elkezdtek felrakni, hosszú kocsi, hosszú vendégoldalak, keresztfák vaskapcsokkal a kocsi oldalfához kapcsolva. Józsi dobálta fel a kévét, én meg raktam, magas volt már, de még volt kettő rakás. Az egyiket rakjuk, az utolsó kévét Józsi feldobja, le vagyok hajolva, igazítom a kévét. A lovak megijedtek, megkapták a kocsit, én a kocsi hátulján vagyok, nem tudtam gyorsan a gyeplőt megfogni. Mikor már a gyeplőt elkaptam, odaértünk az utolsó rakáshoz, a lovak hirtelen balra fordultak, mert már ott volt a dűlőút, balról volt az utolsó rakás, az első kerék felment a rakásra, lefordultam, jobbra a lovak már az útra értek, én magasról az útra estem, a sarokra. A lovak előttem balra, a napraforgószerű pedig jobbra a hátam mögött, hogy sem a lovak közé nem estem, sem a szár nem dőlt rám, szabályosan a lovak és a szár között estem a kemény kocsiútra, csak a fejem meg a jobb karom ütöttem meg, a lovak szépen megálltak. A kocsit visszafordítottuk, mert a kerekek is félre voltak fordulva. Hála Istennek nem lett semmi baj. Csak a szárat még egyszer fel kellett rakni. És nézzük, hogy mitől ijedtek meg a lovak. Egy fél hold kukorica volt jobbra, a mienk. A földszomszédnak a lova le volt terítve cifra rongypokróccal úgy 30 méterre tőlünk, a kukorica ritkás volt, a lovaim odaláttak, a szél lebegtette a pokrócot, és attól ijedtek meg a lovak.

Jön megint egy eset, 1967-ben vagy 1968-ban volt, még löcsös kocsink volt, bosnyákok szedték a kukoricát, én meg hordtam. Nagyon szerettem a lovakat hajtani, meg könnyebb volt, a fiatalok meg otthon húzták fel a padlásra. Ekkor is rakodtunk. A kocsiderék már tele volt, fenn állok a kukorica tetején. 3 sor szár le van vágva, ott ment a kocsi. A gyeplő a kocsilöcsőre van akasztva, a lovak minden rakásnál megállnak, amikor mondtam, hogy hóha. De ekkor nem várták, hogy szóljak, hirtelen megálltak legelni, nem voltam elkészülve a testtartásra, ledőltem 150 centi magasságból fejfelé, jobban



•

nyakra és vállra estem a kocsi mellé, még az volt a szerencsém, hála Istennek, hogy nem a lovak közé estem előre, és hogy nem vágta ki az arcomat vagy a nyakamat az elvágott szár kotúja. A bosnyákok odaszaladtak és felemeltek, és felmentem a kocsira, és folytattuk tovább a rakodást.

Az 1980. év szeptember 15-én történt idáig a legutolsó leesés. Trágyahordás volt, nagyon szerettem a traktort vezetni, kint a határban egy fiatalembert helyettesíthetek, ők pedig szórják le a trágyát, délelőtt volt traktorvezető 4 is, de délután mind ment iskolába, így én lettem volna a traktorvezető a határban. Itthon a pótkocsira a trágya tetejére akartam felülni, de ahogy felértem, éppen akartam a helyemre ülni, hirtelen elborult előttem minden, mintha meghaltam volna, úgy buktam le a tárgya tetejéről 150 centi magasságból a téglára, nyakra és vállra estem, de mindjárt felébredtem. Odaszaladtak és felálltam, mindjárt akartam felülni, de nem engedtek. Jobban fájt nekem, hogy nem mehettem traktort (hajtani) vezetni, mint az ütés. Másnap elmentem az orvoshoz, nagyon magas volt a vérnyomás, és az okozta a leesést. Mert én szédülni nem szoktam, gyerek-, legény- és fiatalember koromban nagyon sok eperfát megráztam, magasak voltak, és vastag ágak, és a hatvanas évekig, ha más nem volt, én ráztam meg. És legénykoromtól kezdve de sok magas kúpszárat és magas búzakazalt megraktam. Úgy élveztem, amikor fönt a magasban a kazlakat raktam, volt bő Isten áldása. És a Jóisten megőrzött, hogy kazalról vagy semmiféle fáról nem estem le. Ezzel nem tüntettem soha, de amit meg kellett tenni, nem húztam ki magam.

Itt most kezdem leírni a lelkipásztoraimmel való részvételemet, hogy a Hegyi plébános jött a Lantos János plébános helyébe 1943. szeptember 1-jén. Én nem töltöttem be semmiféle tisztséget sem az egyháznál, sem sehol az oroszok bejövetele után, de a templomba mindég mentem imádkozni szerencsétlen nemzetünkért. Ha nem volt kántor, igencsak én vezettem az éneket. Jaj, de sokat megkönnyeztem az elesett testvéreinkért és a sok fogságba jutott testvéreinkért, és mikor elkezdtek a foglyokért könyörgő éneket, mindjárt a néném fia jutott eszembe, és könnyezve énekeltem:

•

*Keresztény Máriának kesergő gyermekei,  
Jertek hozzá bizalommal szent éneket zengeni!  
Veletek sír a Szűzanya, kéri drága Szent Fiát,  
Ő is érzi a kesergők égre törő bánatát.*

*Ő is érzi a fájdalmat, amit érez szívetek,  
Ő is egykor elvesztette a legszentebb gyermeket.  
Az ellenségnek kezében Úr Jézus is fogoly volt,  
Anyák, ilyen sorsra jutott a ti kedves fiatalok.*

*A Golgota véres útján Jézus sokat szenvedett,  
Meggötözve, ostromozva az emberek rabja lett.  
Kedveseink, ha szenvedtek, tekintsetek Jézusra,  
Rabságtokat megszüntetni csak egyedül ő tudja.*

*A keresztény foglyok anyja vagy te, anyánk, Mária,  
Könnyes szemmel esedezünk, vigyázz azon foglyokra.  
Szólj fiadnál, hogy küldje el közéjük szent angyalát,  
Ki vezesse őket haza, kiket úgy vár sok család!*

És az András öcsémről az oroszok bejövetele után egész 1948-ig nem tudtunk semmit, hogy él-e, ekkor tudtuk meg, hogy él, és orosz fogságban van. Így hát sokáig folytattam a foglyokért való éneklést, de nem hiába. Az 1954. év tavaszán hazasegítette az Isten. Így szintén az édesapámért is az édesanyám halála után. Nagyon sokat imádkoztunk a feleségemmel, hogy megtérjen, és ekkor sem volt hiába az imádkozásunk, mert halála előtt kibékült Istennel és velünk is, miért is csak három napig volt beteg, és szép halállal múlt ki e világból, és észnél volt utolsó órájáig, 86 éves koráig. Azután és azóta a családjainkért is folytattuk és folytatjuk az imádságot, és bízik a Jóistenben, hogy nem lesz hiába. Igaz, hogy az Anti fiunkról nem tudunk semmit, 8 éve, hogy eltűnt, és azóta kétszeresen többet imádkozunk, és a feleségem életében nem érte meg, és lehet, hogy én sem fogom megérni életemben, de aki tovább él, az megtudja, hogy a szívből kérő imával sokat elérhetünk, mert most is vannak csodák.

•

Most folytatom a Hegyi plébános életéről szóló írásaimat. Az oroszok bejövetele után a vallási élet nagyon lehangolt, és az igaz Istentől már nem féltek, csak a földi istenektől, akik belül ördögök voltak. Így hát a templommal, az egyházzal nem törődött senki, csak kevesen voltunk. Egyházközségi képviselő nem volt, egy ember volt, a persellyel összeszedte azt a kis pénzecskét, és évente bejárta az öreg plébános a községet, és a harangozó és a kántor, ha volt. De sok helyen zárt ajtókra találtak, sokan egy kis dohányt szivarnak, egy kis pálinkát, azt is többnyire a kocsmában, ott aztán fizettek neki az egyház ellenségei is, a hitetlenek is. De az egyháznak sem földje, sem senki nem törődött velünk. Gondolkodtam, mit kellene csinálni. Írtam egy levelet a püspöknek, hogy küldjön valakit hozzánk, hogy vizsgálja meg, és győződjön meg a helyzetünkről (nevem ez és ez), ez történt az 1946. évben. De nem jött rá semmi. Akkor én köznapon nem jártam a templomba, de vasárnap igen, mindég ott voltam. És énekelgettünk a kántorral, ha volt, ha nem volt, magunk énekelgettünk orgonálás nélkül, és végeztük a feleleteket is latinul. De a plébános soha nem mondta, hogy nem jól van, ha el is tévesztettük. Még akkor majd minden vasárnap mondott szentbeszédet, szépen és röviden. Csak mindég jobban belemerült az ivászatba, a hitetlenek ezért nagyon kedvelték, sőt az akkori bíró is majd minden köznap ott volt a templomban. De mise után igencsak a kocsmában kötöttek ki. Feltűnő volt előttünk, hogy a felsőbb vezetőség elnézte, hogy a kommunista bíró a pappal paktál. Mondogatták a vallásosabb hívek, hogy kellene jelenteni a püspöknél, én csak hallgatok, várok, hogy mi lesz. Ha nem volt kántorunk, szombat estéken összejöttünk egy órai énekpróbára, persze ott is előjött a plébános gyarlósága, szintén ott is mondogassák, hogy kellene a püspöknél jelenteni, voltak emberek is, nem bírtam tovább hallgatni. Mondom nekik, hogy írtam egy levelet az 1946. évben, nem jött rá semmi. Mindjárt mondják, biztosan a papírkosárba került, de azért mégis sokan megtudták, és egyszer csak eljöttek hozzánk emberek, asszonyok, hogy menjek a püspökhöz. Én elébb nem akartam vállalni, de utóbb két ember jelentkezett, hogy ők is jönnek, Hajnal Pista és Szarvák Gyura. Én írtam egy rövid levelet, amivel bemutatkoztunk, és megindokoltam, hogy miért jöttünk.

Kaptunk bebocsátást, fogadott bennünket a püspök atya, átadtam neki a levelet, ez történt az 1948. évben. Átnézte az írást, és mondja, hogy ő ismeri a Hegyi plébánost, a régi jugoszláv idő alatt is az ő keze alatt volt, és figyelmeztette a gyarlóságáért, akkor átszökött Magyarországra, de az 1943. évben idekerült hozzánk, Telecskára, a Lantos János plébános pedig Bátmonostorra, de az orosz bejövetel után elszakadtunk Magyarországtól, és megint Budánovics lett a püspök, és megint az ő keze alá került. És mondja tovább nekünk, nem tehet vele semmit, bármit ír neki, nem felel rá semmit. És ha volna, akit a helyébe tenne, akkor sem megy el, ha nem akar. Mondja egy fiatal káplánjának, hogy hozza ki a Telecskáról jött iratokat, nem volt más, csak az a levél, amit én írtam 1946. évben, és mondja tovább, hogy szeressük a gyengeségével, mert nálunk megél, de máshol nem. Így megköszöntük, hogy fogadott bennünket, és a tanácsát elfogadtuk, és hazajöttünk. De mintha nem is tudták volna, hogy mi voltunk a püspöknél, és tovább tiszteltük és szeretjük a hibájával. Bár velem meg volt elégedve. Nekem pedig ezen években nagyon sok bajom volt a kötelező beszolgáltatással. Mivel ekkor nem volt kántorunk, meghalt egy szegény idős leány, úgy 48 év körüli, kissé olyan fejletlen testben, de máskülönben igen vallásos volt, igencsak ott volt a vasárnapi szentmisén. A szülei nagyon szerették volna, hogy valaki elbúcsúztassa. A plébános hozzám küldte, hogy én búcsúztassam el. Az anyja eljött hozzánk. Én nem mertem előbb elvállalni, én ilyet még nem végeztem soha. A Mihály fiam ekkor katona volt, a munka csak reám hárult, de sajnáltam a szegény asszonyt, és mondom tovább neki, hogy én ehhez nem értek, ezt csak egy tanult kántor tudja, de az asszony csak könyörög, hogy vállaljam el, és a feleségem is sajnálta az asszonyt, és rám szólt, hogy meg tudod csinálni. Így hát a két asszony meggyőzött, bár félttem, hogy felsülök vele, de a Jóisten segítségével, ahogy ő adott hozzá tehetséget, úgy végeztem el. Igaz, életem delén túlhaladtam, ekkor kezdtem. Kerestem egy ismert dallamú éneket, és kezdtem versekbe foglalni, és hogy rímeljén, de nehéz volt, nehezebb, mint a búzával telt zsák hordása, mert azt 20 éves koromtól kezdve gyakoroltam, ezt meg 50 éves korom után. De sikerült, nem lett lámpaláz, és ezután csak jöttek hozzám, ha nem volt kántor. De én abban az időben

•

soha senkitől nem kértem fizetést, de Isten fizetett, és örültem, hogy segíthettem a szeretett felebarátaimon, nem kellett nekik vidéki községbe menni. Volt, aki eljött hozzánk egy nap dohányt szedni, vagy más könnyebb munkát végezni. És a plébános is meg volt velem elégedve, a tehetséggel, és a népek is. De az évek folyamán sokszor változtak a kántorok, jöttek-mentek. Szarvák Feri talán kétszer is elment Militicsre, és visszajött, de nekem mindég könnyebb volt énekelni, mert a zene vezetni és a kántor a dallamot, de kell, hogy vezesse a szöveget is, mert az én részemről az meg fontosabb. Egy rövid ideig Lábadi Gyula vőtársam is volt kántorhelyettes, ő az orgonáláshoz is értett egy kicsit, mert volt neki harmóniumja, csak a mise részeit nem ismerte, hogy mikor kell elindulni vagy megállni. Ezt én tudtam, és mondtam neki, mert én ehhez értettem, csak ő mindég késett az elindulással, mert soká kereste, hogy milyen hanggal kezdje. Így belefáradtam az irányításba. Mert a pap vezetni a misét, nem a kántor, ő pedig nekem azt felelte, hogy várjon a plébános úr. Ez pedig inkább gyorsabban, mint hogy várjon. És a halotti búcsúztatót is ő végezte, csak nem soká. Utána ő elkészítette, és én mentem temetni. Egy vasárnap délután litánia utánra lett téve a temetés. Ebéd után 1 órakor elküldtem az egyik fiamat, hogy hozza el a búcsúztatót, de soká kellett várnom, mikor megjött a fiú, kérdelem, hogy nem jött hamarább. Felelte, hogy nem volt készen a búcsúztató. De már beharangoztak a litániára, sietek, nem nézem az írást, de a templomhoz sem érve mondják, hogy a pap már elment temetni, visszafordulok, hogy másik úton elébe érjek. De ő is sietett, és majdnem a halottasháznál találkoztunk, nem volt annyi időm, hogy átnézzem az írást és a dallamot, a plébános úr meg nem vár. Így a búcsúztató elmaradt. Mikor elindultunk a halottas háztól olyan örömmel mondja, hogy ő így szereti, mit kell ott sorolni, sógor, koma, jó barát, kártyakolléga stb. A halott hozzátartozói meg várták. Én már ismertem, ott nincs gondolkodni való idő, mert máskor is még be sem fejeztem a búcsúztatást, már izgett-mozgott, de hová? A kocsmába. Mikor még a vőtársam búcsúztatta a halottakat, igencsak én is ott voltam. Egy vasárnap jöttünk hazafelé a temetésről, mikor a Makk Hetes kocsmá mellett sarokra érünk, megáll a plébános úr, hogy gyerünk a Makk Hetesbe, de én nem akarok menni,

de a vótársam és a plébános meggyőztek, és elmentem én is, de mikor bementünk, én úgy szégyelltem, mert templomból vagy temetről jövet illetlenségnek tartottam kocsmába bemenni. Utána megint jött egy vasárnapi temetés, és akkor is hívtak, de én nem mentem, próbáltam visszatartani, mert láttam, hogy egészségi szempontból is nagyon káros. De mondom neki, pénzbe is kerül mindég a kocsmá. Ő erre belenyúl a pantallózsebbe, kihúz egy sárga 50 dinárost, mutatja, hogy van öneki pénze. Egy kisfiút keresztelt ennek és ennek, és ez éppen olyan ember volt, aki csak talán akkor adott a papnak, mikor ez az egyke fia született, és lehet hogy 20 évig sem fizetett azután, pedig az első gazdák közé tartozik; ilyeneknek nagyon jó papjuk volt, szegényt csak gúnyolták, csak Laci bácsi volt. Hallottam, hogy a zenészekkel kocsmában farraverőcskéztek, és jót röhögtek, ha nagyot vágtak a farára. Éntőlem egy kicsit függött, pedig mindég csak szépen kértem, és volt, amikor ránk hallgatott. 1951-ben, mikor az első fiam esküdött, meghívtuk a lakodalomba, de nem jött el, utána volt egy másik lakodalom, oda elment, és ott leitatták, és olyan állapotban lefényképezték, csak voltak ott olyan emberek, akik nem engedték a kép kibocsátását. Egy alkalommal mondom neki szépen, hogy a vasárnapi misén prédikáljon röviden, szerettem a prédikálását hallgatni, erre azt mondja, azért nem prédikál, mert a püspök nem ad neki nyári szabadságot, a fiatal papnak meg ad. Nem tudtam vele semmire sem menni, amint a püspök sem. Egyházközségi képviselő nem volt, mert pénz sem volt, hogy valamit a templomon javíthattunk volna. Egy ember volt, aki persellyel összeszedte azt a kis pénzt, kevesen is jártak templomba, rövid volt a vasárnapi mise is, és mentek kettesben a Makk Hetesbe.

Elérkeztünk az 1955. évhez. Úgy februárban eljött hozzám három ember. Lakatos Pista bácsi, aki az 1913. évtől kezdve 1953. évig 40 éven keresztül volt harangozó, sekrestyés, a feleségével ök díszítették, virágozták hüen, szeretettel szolgáltak Istennek, egyháznak, pedig kezére és lábára rokkant volt, amiért szegény a magyar hazáért harcolt az első világháborúban, de már öregedett, a plébános úr szokásait nem bírta, és felmondott a szolgálattal. A másik kettő ember pedig Kistóth István és Hajnal István. Mind a három vallásos ember,

mondják nekem, próbálni kellene valamit a plébánosüggyel. Mondom, én próbáltam, de sem én, sem a püspök atya sem tud vele semmire sem menni, hanem hogy szeressük a hibájával. De már Kőmíves György is mondta, hogy az espereshez kellett volna előbb is menni, de a három ember is azt mondja, hogy az espereshez. Mondom nekik, menjenek és próbálják meg. De mind mondja, hogy nekem is kell menni. Így csak elvállaltam. Írtam egy rövid levelet, amelyben foglalva voltak az igazi indokok, mert én mindég írásba foglaltam, mert ezt Isten és ember előtt kell vállalnom, és ezért felelnem is kell. Így egy napon én és Lakatos István és Frank Ferenc kocsival és két jó lóval elmentünk Militicsre Benes espereshez. Februárban elég rossz út volt Kerényig, nem volt kövesút Csonopolyáig, és Militicsig is csak föld- és sárút volt. Odaértünk, én odaadtam az írást, a többit Lakatos mondta el. Az esperes elfogadta, hogy majd segít rajtunk. De néhány tanáccsal is oktatót bennünket az akkori egyházi szabályokra, ami abban az időben minden katolikus keresztény egyházközségben be volt vezetve, még ott is, ahol megvolt a maximum föld is. Hogy állítsuk össze vallásos emberekből az egyházközségi vezetőséget a plébános úrral karöltve. Járulékkönyveket beszerezni, és akinek az egyházra és a papra van szüksége, önkéntes járulékot kell fizetni. Az önkéntes járulék is vagyoni, vagyis tehetőség szerint kell alkalmazni. Így az első kiinduló volt a képviselő-testület összeállítása. Elmentünk Kőmíves Györgyhez, Kistóth István először ért oda, hogy miről beszéltek ők ketten, én azt nem tudom, Hajnal István később ért oda, utolsó voltam én, de ahogy beköszönök jó estét, a beszéd folyik a földművelésről, én meg Hajnal nem hozunk fel semmit, hogy hát miért jöttünk. De ahogy megyünk hazafelé, kérdelem Hajnalt, hogy mit végeztek, még én nem voltam ott. Ő felelé, hogy nem volt felhozva semmi az egyházi ügyről. Hanem másnap odajön hozzánk a Kőmíves Gyura bácsi lánya, hogy az apja küldte, hogy én állítsam össze a listát, hogy kik legyenek a képviselők. Én előbb nem tudtam elképzelni, hogy este ott vagyunk négyen is, és fel sem hozták. De hamar rájöttem, hogy Kistóth volt az, aki nem helyeselte a tervünket. Mert ő félt, mert öneki voltak hibái népszerűtlensége miatt. De azért én és a feleségem hozzáfogtunk, hogy kiket hívjunk hozzánk,

akiket ismerünk, hogy az egyházat építeni akarják, és nem lerombolni. Összeírtam egy listára 20 ember körül. A nevek fölé fel volt írva, hogy az egyházközségi képviselő-testületet akarjuk életre támasztani, azért vannak hívatva. Felírtam alá a neveket, és Anti fiamat elküldtem az írással, megmagyaráztam neki minden ember házáat, hogy estére jöjjenek hozzánk, a községünk minden részéből mind szegényebb, úgy tehetősebb katolikus keresztény híveket. Mikor beesteledett, hozzáfogott az eső, azt gondoltam, hogy nem jönnek. De talán kettő nem jött el, akit hívtam. Négy legidősebb embert ültettem a főhelyre, akik apáink lehettek, mert én mindég becsültem a józan gondolkodású idősb embereket, azok meg engem. Ezek voltak idős Kistóth Ferenc, idős Bezdán János, Hajnal Zakar és Lakatos István. Ők négyen voltak a jelölőbizottság, azokból is jelöltek, akik ott voltak, és akik nem voltak ott. Ez megvolt, de itt kezdődött a legnehezebb, amit a plébános úrral is kell közölni. Mert pap nélkül sem képviselők, sem hívek nem boldogulnak. De viszont hiába van pap, templom, kántor, hogyha hívek nincsenek. Ezt megint csak nekem kellett, mert más nem vállalta. Tehát egy napon bementem a plébánoshoz bejelenteni, hogy mi hogy akarjuk, hogy vannak jelölve képviselők, de ő erre mindjárt azt felelte, hogy neki van egy szindikusa, más nem kell. Felemlítettem neki a járulékkönyveket, hogy ha valaki nem fizet járulékot, nem igényelhet sem temetést, sem esketést, szóval papot, egyházat, sem harangozást nem kap. Szépen mindent megértettem vele, hogy nem kell neki kéregetni, mert volt olyan eset is, hogy elvállalta a temetést a plébános, de ezek talán nem is fizettek, és mikor elmentünk temetni, akkor hozta fel, hogy fizessenek, és ez ilyenkor botrányt szül mindkét részről a népek előtt, én pedig nem szeretek ott lenni ilyenkor, ahol vitatkozás van. Viszont azt sem teheti senki, hogy igényli a papot, és annak sem fizet, és az egyházat sem támogatja. És a papot és engem is kihasználjon. Mert abban az időben nekem nem fizettek, még meg sem köszönték, igaz én fizetést nem is kívántam, mert szívességből tettem, és azt gondoltam, hogy a plébánosnak fizették, de hogyha még őneki sem fizetnek, akkor én sem tehetek szívességet. Mert én is otthagytam a munkát a temetés végett, meg éjjel készítettem el a búcsúztatót. Már azt gondoltam, hogy elfogadja az ajánlatomat,



•

tanácsaimat. De bejött egy másik képviselőjelölt, és odaszúrt a plébános beszédje ellen egy szót (ez akart nekem segíteni, és rontott). És a plébános úr kihajtott bennünket, és kijöttünk. Ezek után, mivel a plébánián nem lehetett folytatni semmiféle megbeszélést, így nem mertük vállalni, hogy házaknál jöjjünk össze. Így a polgári vezetőségénél kellett bejelenteni, hogy az egyházi ügyeket intézzük. Ezt megint nekem kellett a községi vezetőségénél jelenteni. Az akkori bíró hatáskörébe tartoztak az ilyen ügyek, és mivel Szitás Sanyi volt mindenféle külügy-, belügyvezető, hát őneki jelentettem, de még ekkor nem volt szó arról, hogy a plébánost akarnánk kicserélni. Szitás a kérdésekre azt felelte, hogy lehet, de ne politizáljunk. Tehát így már mertünk fontosabb megbeszéléseket folytatni házaknál is. De már ekkor nem kellett megbeszéléseket tartani, mert volt közülünk választva világi elnök, és ő ment a militicsi espereshez jelenteni az egyházi helyzetről. És az esperes irányított bennünket. De ez már nem volt teljesen titokban. És egy alkalommal a község-háza folyosóján Szitás félrehívott, és mondja nekem, hogy ne próbálkozzunk, és hogy hagyjunk fel a plébános úr kicserélésével. Mert a belügyi szervek figyelnek bennünket, és nem engedik, hogy a plébánost eltegyék innét. Hogy igaz volt-e ez, vagy pedig csak Szitás ijesztgetett vele, mert a vallástalan embereknek nagyon jó papjuk volt, még olyanok most is emlegetik, hogy olyan jó pap még nem volt, mint a Laci bácsi. Az idő haladtával én fel is hagytam vele. Meg más családi gondjaim is voltak. És arra is gondoltam, hogy ezen ördögi rezsim vezetői úgy meg voltak vesződve ellenem. Először a szép és jó két lovamat, kocsimat elvették, utána a szorgalmunk és takarékoságunk által kicsit kezdtünk erősödni. Egy nagyon szép és jó lovat el kellett adni, igazságtalan adómegterhelés végett, és amikor az igazságot kikerestem 3000 dinárt le kellett fizetnem. Így a jó lónak fele árát elengedték az igazságtalan adónál, de vissza nem adták, beszámolták a következő évre, ha beszámolták. A jó és szép lónak másik fele árán szintén vettem egy jó igavonó lovat, ezt megint Ador bíró elvette tőlem, amennyiért én vettem, egyharmada árát fizették érte. A Mihály fiam két évig katona volt, és a két éven át, az 1949-es és 1950-es évben kínoztak a kötelező beszolgáltatással. Utána, az 1952. évben egyévi adóba annyit be kellett fizetni, hogy

egyesek 5 hold földet vettek annyi pénzen. És végül 5 hold jó földet elvettek tőlem. Utána már csak engem vihettek volna el. Énreám pedig még a családomnak szüksége volt. Így a papi ügyet nem folytattam. 1955 pünkösd előtti vasárnapján két asszony eljött hozzám, Pozsár Annus és Kasza Treszka, hogy holnap, hétfőn mennek Szabadkára a püspökhöz. Az esperes is ott lesz, de nekem is kell menni velük, mondják, hogy Kistóth István, vagyis a jelölt elnök küldte őket, hogy mondják meg nekem. Így én is mentem velük, voltunk talán tízen is Telecskáról. De reánk nem volt szükség az ott megjelent papok, a püspök és az esperes voltak bent, mi kint vártunk. Csak egyszer valaki kijött és mondja, hogy Bartusz József plébános lesz hozzánk küldve. De mielőtt mi eljöttünk volna, megmondták nekünk, hogy pünkösd másnapján, hétfőn egy kocsi legyen a nemeshalmi vasútállomáson. Hétfőn délután el is ment egy kocsi, úgy fél négy óra tájban megérkeztek. Litánia után megyünk a plébániára. Kistóth mondja nekem, hogy szóljak néhány asszonynak, hogy ők is jöjjenek, és én szóltam is, de amikor a plébániára értünk, mindjárt megbántam, hogy asszonyoknak szóltam, mert azok nélkül is voltak ott elegenden, és ekkor láttam, hogy asszonyok nem valók ilyen helyre, mert ha azok nincsenek, nem lett volna a községben olyan nagy felháborodás, mert minden csendben ment volna. A két esperes, a Csipak és a Benes a plébánossal bementek a szobába, mink, néhány ember a folyosón az ajtón kívül álltunk és vártunk. De az asszonyok olyan lármát csaptak, vagyis volt ott egy asszony, a kis mellékhelyiségben laktak a családjával, hogy az az asszony mit szólt az asszonyoknak, nem tudom, csak azok közül visszafelelt egy asszony, és mindjárt lett olyan csetepaté, hogy szerettem volna onnan menekülni. Egyszer csak kinyílik az ajtó, én álltam lefelől, és a plébános úr nyugodtan csak annyit szólt felém, hogy mindjárt mennek, vagyis a két esperes. Hogy mit beszélt a három pap, én azt nem tudom, csak kijött a két esperes, nekünk nem szóltak semmit. A kocsi vitte vissza a nemeshalmi állomásra. Mi is, mindenki ment haza. Másnap, kedden délután szétfutott a faluban a hír, hogy a plébános összeesett a kocsmában, és elvitték a zombori kórházba, hogy meddig volt ott, nem tudom. De a püspök átvitette a szabadkai kórházba. Ezek után lett nagy vádaskodás a községben. Legjob-

•

ban minket okoltak, hogy ilyen júdások, olyan farizeusok, akik ezt előidéztek, bár engem nem vádoltak, viszont én sem vádoltam senkit, de akárki felhozta előttem, még Bartusz József plébános is minket vádolt. De őneki is és másoknak is mondtam, ha azok a bűnösök, akik a kicserélést szorgalmazták, én vagyok az első, mert én indítottam el, amint az előbbi oldalakon leírtam. Csak a Jóisten tudja azt, hogy miért történt ez így. De azt nem állíthatta senki, hogy milyen jó élete lett volna, ha ez nem így történik. Mert csak az Isten teheti meg, hogy ne szenvedjen tovább, de én nem így akartam, és azért is figyelmeztettem, hogy hagyjon fel az ivászattal. Még hála Istennek, hogy így történt, hogy akkor nem halt meg, talán utána még két hétig élt. Magába szállhatott bűneit megbánva, Isten magához vette.

Itt folytatom, ahogy a plébános a kórházba került, pár nap múlva megérkezett hozzánk Bartusz József fiatal plébános, bár ő nem örült, mert amint ő mondta, nem szívesen jött hozzánk, de azért mindjárt hozzáfogtunk a kijelölt képviselők munkájához. Ahogy a Hegyi plébános meghalt, ideszállították nagy autóval, és másnap eltemettük. Nagyon sokan voltak a temetésén. Adjon a Jóisten örök nyugodalmat neki! Mivel Kistóth Istvánt választottuk világi elnöknek, ő tárgyalt leelőször az új lelkipásztorral, és Kistóthot kérdezte ki, hogy milyenek a képviselőjelöltek. És azon kezdte, hogy akiknek családjaik vadházasságban élnek, nem lehetnek képviselők. Különben mind a 4 ember vallásos volt, akiknek a családjaik vadházasságban éltek, másokat kellett a helyükre beválasztani. És megkezdődött a járulékfizetés, és ez sokaknak helyes volt, másoknak helytelen. Olyanoknak, akiknek csak akkor kell a pap, amikor keresztelni vagy esküdtetni vagy temetni kell, de ekkor aztán szóljanak ám a harangok! De azért hála Istennek, jöttek is a lelkiismeretes fizetők, de kellett is, mert üres volt minden, semmi tűzrevaló nem volt, akkor még banyakemence is volt a plébánián, annak napraforgószar és szárizék is jó volt, de kellett fa és szén is, de egyiket sem igen lehetett kapni. Én lettem templomgondnok meg minden gondnok, nekem kellett itt is példát mutatni. A Jóisten mindig jó lovakkal áldott meg, de nem is sajnáltam őket befogni sem az egyház részére, sem ha valaki hívott, nem tudtam mondani, hogy nem érek

•

rá. Már a Pece plébános idejében, 1934. nyár derekán az oltárt egy apatini festő festette, megkértek, hogy a festő ládáját, szerszámjait, létráit Apatinba vigyem el, és vittem. Szintén Lantos plébános 8 évig volt nálunk, többször vittem vagy hoztam. A Hegyi plébános nem hívott, neki voltak mások, meg nemigen utazott, engem csak mint énekest tartott a templomban, vagy temetés alkalmával, ha nem volt kántor, csak én búcsúztattam.

Most folytatom tovább Bartusznál. A gyűlés alkalmával fel lett hozva a tüzelőanyag is, valamikor a község rendezte a szén- és a faellátást. De ekkor már az egyházi vezetőségnek kellett gondoskodni róla. Így hát az első gyűlésen megajánltuk négyen is, hogy viszünk egy-egy kocsni szálas tűzrevalót, de csak talán én vittem egy kocsni napraforgószárat. A szén akkor is olyan kérdéses volt, mint most. Így hát kerestem két embert, akik Moravicáról hoztak egy-egy kocsni tűzifát. Utána úgy szeptember utolján odajön hozzám egy este a pap, a világi elnök és a titkár. Hallották, hogy Topolyán lehet kapni szenet. És hogy menjek el biciklivel, tudjam meg a biztosat. Ez nekem nem tetszett, mert 43 éves koromban tanultam meg biciklizni. De nekem nagyon fárasztó, mondom nekik, én mást gondoltam, van jó kocsim, van jó két lovam, igaz, az egyik csak két és fél éves, és elmegyek, és mindjárt hozok is, ha kapok. Még két szál deszkát is tettem, nem tudva, hogy milyen súlya van a szénnek. Korán elindulok Topolyára, bemegyek a fakereskedő udvarába, nemsokára látom is, hogy hozzák a szenet az állomásról. Mondom a kiadónak, hogy én akarok egy kocsival Telecskára. De látom, hogy nem figyel rám, mert jönnek a topolyaiak kis kocsikkal, zsákokkal, tragacsokkal, mindegyiknél cédula, amely mutatja, hogy ennyi és ennyi ki van fizetve, és mérik nekik. De nem fogynak, hanem szaporodnak, de meglátom, hogy rostálják, és ami apró és kihullik, azt viszik talán tégláégetéshez, a nagyobbacskákat mérik, és viszik tüzelőnek, én meg csak várok. Már dél lesz, de nem tudok semmit, hogy kapok-e vagy nem kapok. Ismét megszólítom a kiadót, hogy ne menjek üresen haza. Azt mondja, olyat kapok, amit nem rostálnak. Én nem ismertem a szénkülönbözetet, elvállaltam, csak ha kapok. Mindjárt mentünk az üres kocsit lemérni, 400 kg volt, elkezdtem rakni, és hányni fel a kocsira, de odajön az ember is, ő is segít, nagy

•

hosszú kocsim van, de a deszkákat is feltettem, és elég soká tartott a rakodás, talán ötödik háznál volt a mázsa, a lovak kissé ijedeztek, nem mertem otthagyni őket, hogy ellenőrizzem a mérést. Mondja az ember, 18 métermázsa a kocsival, kifizettem, sokalltam a súlyt, a 14 q-t, de nem mehetek vissza, hogy hányják le belőle. Pedig én abban az időben földúton, ha mérve volt, soha nem raktam 12 q-nál többet. Elindultam Bajsa felé. Bíztam Istenben és a lovaimban. Bajsaig még a kövesúton jöttem, nem is látszott, hogy nehéz nekik, de bizony, mikor a földútra értem, egész az angyalbandi állomásig földúton nagyon nehéz volt, különösen a csikólónak. De hála Istennek szerencsésen hazaértem, éppenhogy még nem volt sötét este. Beállok a plébániaudvarba, nézi a plébános a szenet. Elbeszélem neki, hogy csak ilyet kaptam, és ilyet kaphatunk még, amennyi a plébános részére kell, csak ne menjünk holnap, mert ő nem lesz ott, hanem holnapután. Másnap kerestem három kocsit és elmentek, de éjjel volt eső, úgyhogy ők 24 q hoztak a három kocsin. Ez már megvan. Ezek után mondja a plébános, hogy három napra elmegy a szüleihöz Becsére. Megkért, hogy három éjjel a plébánián aludjak, és a negyedik nap reggelén 5 órakor legyenek kint az angyalbandi állomáson kocsival, akkor jön vissza. A Bartusz plébánost Kistóth világi elnök vitte ki az angyalbandi vasútállomásra. Mikor elmentek, felmentem a padlásra, megforgattam a búzát, mert abban az időben a hívek búzával is fizették a járulékot. És volt olyan 12 métermázsa körül, és megforgattam, nehogy valami baja legyen, és utána szépen elsimítottam a tetejét, és a falapátnyéllal a nevemet ráírtam. Mert én mindent őriztem és őrizek, akár a sajátom akár a másé, ez meg az egyházé, a hívek adják össze. Tehát ez sem Csáki szalmája, hogy mindenki húzza. Mert a papnak járt belőle, ami a plébánia részére elegendő, és ami a harangozó részére meg volt szavazva. Utána, ami maradt, én el akartam adni. Mert én nem szoktam tartogatni másik évre semmit, ami romolhat vagy értéktelenné válhat, el is határoztuk, hogy kimerjük, ami kell, a többit eladjuk. Vittem is a falapátot meg a vedret, de Kistóth lefújta, hogy nem adjuk el, meg azt is kritizálta, hogy a nevem ráírtam a búzarakás tetejére, én nem őtőle féltettem. De nekem szoktak ilyen gondolataim támadni, de ezzel még nem céloztam senkire. Kedves olvasó, ezek mind csekélységek, amit én itt

leírok, de talán utóbb, ha figyelmesen elolvasod írásaimat, rájössz, hogy két ember elgondolása között mennyi különbség van. Az egyik a búzát nem engedte eladni, hogy mikor lett eladva, pontosan nem tudom. Csak azt tudom, hogy hibája lett a búzának. Rohacsek Sándor volt az átvevő, és nem akarta átvenni, de azok az emberek, akik ott voltak az átadásnál, kérték, hogy vegye át, az egyházé. Hogy volt-e belőle levonás, biztosat erről sem nem mondhatok, sem nem írhatok. Az ő elgondolása is jó, ha a sajátjáról van szó, ha veszít az ő kára, de ami közös, abba belenézhet más is. És azt is látjuk, hogy a közösben, hogyha a vezetőség vagy az ellenőrzőbizottság húzzák a közös vagyont, ahogy e soraimat írom 1985 végén és 1986 elején, a közös vagyon, ami az állam tulajdonából jön, méregdrága, és mégis az ország, a közös vagyon az adósságban fürdik.

Tovább folytatom amint írtam, hogy vittem egy kocsi napraforgószarát, de a tél derekáig elfogyott. Ismét kellene valami szárféle, megint csak én, de nagyon hideg volt, Józsi ekkor a 18. évében volt. A sziváci határban, a telecskai 8. dűlő mellett volt árendás földem, onnét hoztunk egy kocsi kukoricaszarát, de a kúpok mellett hó is volt, meg a szár töve is le volt fagyva. Józsi feldobálta, addig nem fázott, én meg elraktam, de még hazaértünk, nagyon megfáztunk. De ezt is megtettük. Az 1955. év elmúlt. Jött a múlt évi elszámolás. A plébános nagyon pontos volt. Egy erős deszkaláda volt a pénzkassza, és ellátva 3 lakattal, volt 1-es számú lakat, 2-es számú és 3-as számú, és ehhez ilyen számú kulcsok, 1 a papnak, 1 nekem és 1 Kerepesinek, a másik gondnoknak, és egyedül senki vagy kettő sem nyithatja fel, mindhármunknak ott kellett lenni, ha pénzt tettünk be vagy vettünk ki belőle. Tehát az 1956. év elején, amikor az 1955. évi elszámolásokat végeztük, a plébános a kezünkbe adta mindkét naplót, a templomi kiadások és bevételek, a harangozási és perselypénzek, a vasárnapi bevételek és apró-cseprő kiadások az egyik naplóban. A másik az egyházi járulékok bevétele, és egyes kiadások. A pap, a harangozó, a sekrestyés, a papszakácsné fizetésének vezetése, ezt a két naplót átnéztük, mindketten jóváhagytuk, és nevünket aláírtuk. Utánunk jött az ellenőrzőbizottság, mind a három józan gondolkodású, életiskolát végzett 62 év körüli emberek: Csonti János, Bezdán János, Pál fia, Kovács Feri, Pál fia. Mikor ezek is jóváhagyták, kezdtem örülni,

•

hogy most már rendes kerékvágásba jött az egyház vezetése. De nem soká tartott erről a részről az örömem, pedig nagyon szépen gyűlt a pénz a kasszába, és számolgattam, hogy majd ezt meg azt javítunk a templomon és a plébánián. De már tavasszal kezdődtek a bajok. A plébános és a világi elnök, Kistóth nem egyeznek, ez már engemet kellemetlenül érintett, pedig én mindkettővel jóban voltam. A plébános sűrűn mondogatta, Jóska bácsi, itt hagyom magukat, viszont én is mondogattam neki, hogy minden községben vannak Ábelok és Káinok is, vagyis jók is, nem jók is. De ehhez hozzájárult a két pap nagy különbsége. Mert még most is mondogatják, emlegetik, 27 év után, hogy olyan jó pap, mint a Laci bácsi, mert annál nem kellett fizetni, az új papnál, vagyis Bartusznál kell fizetni, és ilyen és hasonló beszédek elhangzottak a faluban, és ez mind eljutott a fülébe, és hogy Kistóth is úgy tartotta magát, hogy ő a legfőbb az egyházban, mint a saját gazdaságában. Így hát a pap kereste az alkalmat, hogy Telecskát itt hagyja. Volt neki egy szakácsnője, egy egyszerű kanizsai asszony, és a plébános édesanyja is itt volt ekkor Becséről. Úgy július hónapban történt, kérde a plébános tőlem, hogy elvinném-e kocsival Bajsára az édesanyját és a szakácsnőt. Ő pedig majd biciklivel követ bennünket, valami kis vendégséget említett, olyan csendben a foga közt. Az igazat elhallgatta. Gondolta, ha az igazat megmondja, nem fogom be a lovaimat erre az útra. Tehát én nem tudok semmit, elfogadtam, hogy megteszem. El is indultunk, ő meg jött utánunk biciklivel, mikor odaértünk a plébániához, nemigen várnak bennünket. Kisvártatva bejutunk a plébániaudvarba, parancs, hogy fogjam ki a lovakat, ők bementek, de én nem látok senki mást, egyszer csak látom, hazaért a bajsai pap a határból. (Az egyháznak Bajsán van maximum földje, és onnan jött haza a pap.) Kijött a két pap és a két asszony, néznek ide-oda, épületeket, kertet, mint aki meg akarja vásárolni, de én nem tudok semmit, egyszer csak hívnak be, de énvelem nem tudatnak semmit, talán egy üveg sört kaptam, de erről biztosat nem írhatok, mert az utána következő meglepetésemben elfelejtettem, hogy ettem-e vagy ittam valamit. Csak mondják, hogy fogjak hát, befogtam és elindultunk a két asszonnyal, ők hátul ülnek ketten, én meg elöl ülök és hajtok, de a két asszony is csak hallgat, a plébános az maradt Bajsán, közeledtünk a

rogaticai állomáshoz, mondja a pap édesanyja, hogy hajtsak az állomás elébe, ő innét vonattal elmegy Becsére. De búcsúzásul kissé sírva minden jót kíván nekem, mint akik talán utoljára látjuk egymást. Ahogy elindultunk, a szakácsnő mindjárt kérdezi, tudom-e, hogy miért voltunk Bajsán. Felelém, hogy nem tudom. Mondja, hogy a két pap helyet cserél. Bartusz elmegy Bajsára, Sándor Szilveszter pedig Telecskára. Bartuszt egy év alatt átismertem és gondoltam, hogy közte és köztünk nem lesz ellenkezés. Egy eset volt, amikor kissé lekapott, én meg csak elszomorodtam, és meglátta rajtam, hogy én is tartom magamat, aki vagyok, többnek nem. De azt sem teheti meg velem, hogy más követi el a hibát, és engem okoljon érte. Mert mint előbb írtam, nagyon pontos volt. De én is az voltam, és vagyok. Hogyha keresztelés volt a templomban, a megkeresztelt babával a keresztanya, ha nincs ott a szülő, beíratás végett, menjen be a plébániára. Mise után én meg Kerepesi átmentünk a plébániára, a perselypénzt számoljuk, bejön a pap, keményen kérdi tőlünk, hogy nem jöttek a kisbabával beíratás végett. Mondja, menjek, nézzem, hol vannak, én gyorsan felállok, kissé kocogva ki a plébániaház sarkára, nézek erre, nézek arra, mert kétfelé is vezetett az útjuk, egyik felé sem látom őket, de a bábaasszonyt megláttam. Kérdem tőle, hová mentek a kisbabával. Felelé ő, mondta nekik, hogy a plébániára menjenek. Mit tegyek? Szaladjak utánuk ünneplőruhában, csizmában, 1 km és vissza 1 km. Isten adott egy gondolatot. Átmegegyek a sekrestyébe az unokatestvér bátyám volt a harangozó, és ott várta a delet, mondom neki értelmesen, ha delet elharangozza, hazamegy, azonnal szóljon Szobonya Jóskaéknak, jöjjenek a kisbabát beíratni. Az unokatestvérem háza, vagyis a kertje mellett volt a Szobonya ház. Visszamegyek, mondom a plébánosnak, hogy így és így elintézttem. Felindultan mondja nekem, csak magukra kellene bízni az irodát. És mondja tovább, azok most ott isznak, és ezt elfelejtik, és valamikor a papot okolják, hogy nem írták be. Én csak lehajoltam, és tovább számoltuk a pénzt. Kerepesivel nem mutattam haragot, csak szomorú voltam. Így a pap kissé átgondolta az ügyet, és kérde: „Jóska bácsi, megsértődött?” Nyugodtan feleltem, nem.

Egy másik eset: nem volt ekkor kántorunk. Hol én vezettem a kóruson az éneket, hol az unokatestvérem, az idősebb Bálint József.



•

És volt, aki már szemembe megmondta, hogy azt mondják, hogy elég volt már a Bálint Jóskákból. Nem sértődtem meg, mert ha az orgona szól, a zene eltakarja a hibát, csak a zeneértő veszi észre a hibát. Tehát ekkor mondjuk a plébánosnak, most már van pénz is, a hívek adják össze, hát legyen kántor, ki lett hirdetve a pályázat. De csak Szarvák Feri egymaga volt a pályázó, össze lett hívva a képviselő-testület a kántorválasztásra. A plébános felkérdezte külön-külön a képviselőket, mindegyiket, hogy megtartsuk-e a választást. Mivel csak egy pályázó van, nagyobb részük csak azt felelte, hogy tartsuk meg. Néhányan szavaztak ellene. Kérdé a plébános, hogy mi okból ellenzik a Szarvákot. Azt felelték, hogy a felesége végezt, erre felelé a plébános, nem asszonyt választunk, hanem embert, és így meg is lett választva Szarvák 1956 kora tavaszán.

Most visszatérek a papcserére. A bajsai utunk után talán 10 nap múlva meg is indult az átköltözés. Sokan nem szerettük, hogy így történt. Hiába mondtam bármit, nem hallgatott rám. Még egy vallásos asszony fel is szólalt ellenem, hogy kérjem meg a püspököt, hogy Bartusz maradjon itt. Mondom az asszonynak, hiába megyek Szabadkára, nem a püspök teszi el, hanem ő akar elmenni. Utóbb az asszony azt mondja, hogy megérdemelné, hogy megkérjem a püspököt, még hozzáfűzte, hogy gyáva vagyok. Nem tehettem semmit. És ezért a megjegyzéséért nem sértődtem meg. Pedig azt mondhatnám, hogy írhatnám, hogy mióta Gyulafalva vagyis Telecska áll, nem gondolom, hogy volt még egy ember olyan, mint én, aki annyit tett és ment az egyház ügyeiben akár kocsival, akár vonattal a saját költségemen, nem kellett napidíj, akár munkával. Beszélni keveset beszéltem, és beszélek, de írásaimmal és cselekedeteimmel elmentem jó néhányszor a püspökhöz, és nem volt szabad félnem, mert Isten nevében tettem, és teszem, és ő ad hozzá bátorságot és tehetséget. És mindezekért nem kívánom, hogy nekem köszönjék meg a szeretett testvéreim, hanem az Úr Jézus Krisztusnak, aki vezetett és vezet tanításával és evangéliumával. És nem sajnáltam volna fáradni érte. De már fel is kért Bartusz, hogy segítsek neki a hurcolkodásban. Pedig mintha éreztem volna, hogy Sándor Szilveszterrel meggyűlik a bajunk. De nekem meg is gyűlt. Még a Hegyi plébános idejében emlegették, hogy eljönne hozzánk, akkor még Kispiacon volt. Frank

Ferenc el is ment hozzá, és azt is mondta, hogy eljön, ha a püspök elengedi. De a püspök meg úgy rendezte, hogy az akkori bajsai papot helyezte Kispiacra, Sándort pedig Bajsára. Már ez is bizonyította, hogy valami nagy hibája lehet, aki minden évben helyet cserél, vagyis sehol se jó neki. Kistóth meg nagyon várta Sándort, mert már Bartuszt nem tűrte. Így hát talán július utolsó napjaiban felpakoltuk a Bartusz plébános holmiját három kocsira, elvittük Bajsára, és visszafelé pedig a Sándor holmijából hoztunk. Kistóth pedig szedett össze kocsikat, és még a többi holmiját elhozták. Kistóth örömeben mindjárt, hogy Bartusz elment, Sándor idejött, kettő hold földet átíratott az egyháza. De a járulékból is szépen gyűlt a pénz. Mivel Bartusz nem számított itt maradni, nem is költekeztünk, és mikor Sándor átvette a plébániát, úgy tűnt, hogy jó lesz, a prédikálása is jónak mutatkozott, és a járulékot is szorgalmasan fizették, jobban kedveltette magát a néppel. Engem meg elkedvetlenített, mert ahogy idejött, a mi családi ügyünket nem ismerte, hogy Mihály nincs a feleségével, mert én fel sem hoztam neki, úgysem bír, nem tud rajta segíteni, de rontani bírt. Vagyis a Mihály volt felesége is bement hozzá a járulékot fizetni, és ezzel ki bírta használni az alkalmat, és látta, hogy ez a pap szépen meghallgatja, ahogy elpanaszolta a sorsát, jól befektetett minket. A pap mindjárt pártját fogta, és mint egy bíró vagy ügyvéd, hogy majd ad nekem. Hát én előbb nem tudtam, hogy honnan tudja ezt a mi ügyünket, vagyis a Mihályét. Mivel minden vasárnap bementem a plébániára, elkezdett engem leckéztetni, mivel én nem panaszkodtam neki, egy nagy bűnösnek tartott engem, és még én vagyok a templomgondnok. Majd minden vasárnap felhozza. Egyszer csak elgondolkodtam, van énnékem erről a részről elég bajom, de nem tehetek róla. Írásbeli lemondást készítettem a templomgondnokságról, és egy vasárnap Kistóthtal meg Kerepesivel, mert úgy láttam, mást nem tehetek, bementünk hárman. De én nem azért hívtam őket, hogy beszéljenek mellettem vagy helyettem, hanem hogy mit írtam, hogy ők is hallják. Átadtam a papnak az írást, ő elkezdte magának olvasni, de én rászóltam, hogy olvassa hangosan, hogy a többiek is hallják. És elolvasta, és csak azt mondta, hogy jelentsem a püspöknek a lemondásomat. El mertem volna menni oda is. De ekkor már az is megtörtént köztünk, amit

•

már korábban megírtam. Ő volt az a pap, aki eljött a volt menyemmel, és a kislányt elvitték tőlünk. Mint egy milícia, beavatkozott a mi családi ügyeinkbe. De meggondoltam, hogy nem hagyom ott a gondnokságot, mert nagy munkák előtt álltunk, és én tartottam össze a képviselőket, mert nagy szükség volt az összetartásra, mert amint írtam, hogy Kistóth adott kettő hold földet az egyháznak, és ő úgy akarta, hogy mi a képviselők közösen munkáljuk el. Én nem helyesletem, mert én a közösséget nem bírom szívelni, mert én olyan voltam és vagyok, amit magam elvállalok, azt teljesítem is. De azért nekifogtak kora tavasszal, még nincs annyi dolog. Tehát három képviselő leszántotta és lehengette. Ekkor Kistóth eljött hozzám, hogy nekem nem kell mást csinálni, csak elvetni, vagyis bemunkálni kukoricával. Kimentünk a két fiammal, kivittük a műtrágyát is, én elszórtam a két holdra kézzel, a két fiam belefogasolta és a kukoricámmal, lovaimmal, vetőgéppemmel bevetették. De az eső hozzáfogott, nem lehetett hengerelni, de nem is kellett, mert az 1957. év tavaszán volt, és ekkor olyan nagy esők voltak, ez lehengette, különösen május elején. Ez sokaknak emlékezetes eső volt, a futballpályán az ünneplő népek a padokra álltak, a földön víz folyt mindenfelé. Továbbá a templomtetőn, az oltár feletti részen, kezdett a bádoggal felválni. Éppen március 25-én éjszaka nagy vihar támadt, felszaggatta a bádogot, talán 3 táblát ledobott a szél, és áthordtam a plébániaudvarba. Éppen ekkor a pap oda volt, hogy mestert keres, aki majd befoltozza, de nem lett foltozva, hanem találtunk egy igazi lelkiismeretes bádogosmestert, a topolyai Borsos Mártont. Ő elvállalta, és új bádoggal az egész templom hátulját beborította. Volt pénzünk, és így megvédtük a további pusztulástól, de már a torony is több helyen foltozva volt, és több helyen lyukas volt, és folyt be a víz. A Márton mestert felküldtem, hogy mérje le, körülbelül hány négyzetméter bádoggal kell. Fel is ment, és mondja, 160 négyzetméter bádoggal kell, de hozzátette, hogyha pénzünk lesz, azt is új bádoggal cseréljük fel, mert az is sok helyen lyukas, és majd folyik be a víz, és gyengülnek és szujosodnak az összetartó fák, gerendák.

Most ismét a két hold földről írok. Mivel nagy esők voltak, nagyon összeverte a föld tetejét, nehezen kelt ki a kukorica. Küldtem a fiamat, hogy fogasolja meg a kukoricaföldeket, majd

hamarabb kikelnek, úgy a mienket és a két holdat, az egyházét is. Utána, mikor ezt Kistóth meglátta, olyan fellobbanva monda, hogy kifogasztam a kukoricát. Majd kimegy a pappal, és megmutatja neki, hogy mit csináltam. A föld kissé távol volt, mindjárt nem volt időm, hogy megnézzem. Mikor időt szántam rá, előtte való nap egy veder kukoricát beáztattam, és reggel kis kötélén a nyakamba akasztottam a veder kukoricát, és gyalog megindultam. Mentem, a házunktól olyan kettő kilométerre, felhívott egy ember a kocsijára, és kérde, hová megyek. Mondom neki. Ő éppen a föld végénél megy el. Mikor odaértünk, azt mondja az asszony, az embernek a felesége, hogy nem ritka ez, különösen a végéről nézve, szépen sorolt. Megköszöntem a szívességüket, hogy segítettek rajtam. Öt kilométert vittek. Nézem a kukoricát, tiszta a földje, mert a fogas kikaparta az apróbb gazokat, és elszáradtak. Igaz találtam olyan kukoricát is, amit a fogas kikapart, de akkor még nem hibridfajta kukorica volt, és a régi fajta kukoricánál biztosabb volt a ritkább, és a fogasolás háromszor többet használt, mint rontott. Utána kezdjük a kapálást. Volt nekünk is, Mihálynak is, talán már másodsorra kapálunk. Jön Kistóth sógor, mert a feleségeink első unokatestvérek voltak, mondja sógor, baj van, ez meg ez nem kapálta meg a kukoricát. Menjek én is kapálóékéval, meg a töltögetőt is tegyem fel, ő is kimegy egy lóval és ekével. Még szedett össze úgy öt kapást, a harangozó meg a képviselők felesége vagy lánya. Kimentünk idejében reggel kettő ekével, haladtunk, de kapások is haladtak, nem volt gazos. Mikor az egyik hold meg lett ekézve, az egyik ekéző elment a kapások után töltögetni úgy, hogy amikor a kapások elvégezték, mi is készen lettünk a töltögetéssel délig, de a sógor nem szólt arról, hogy ki van fogasolva a kukorica. Szép zöld volt. Most meg a kukorica hazatakarítása van hátra. Úgy szeptember 20-a körül, vasárnap, a mise után összetalálkozunk Kistóth, Kerepesi, Farkas meg én. Odafordul hármunk elébe. Mondja, hogy elmegy fürdőbe. A kukoricát adjuk ki törésre a bosnyákoknak. Öneki nincs ideje erre, de a hármunk közül egy sem felelt rá. Megkezdődött mindegyikünknel a kukorica hazatakarítása. Az egyházéről elfeledkeztünk, mindegyikünknek volt miről gondoskodni és csinálni. Egy este már lefeküdtem, szólt a fiam, hogy itt van Kistóth. Kimegyek az utcára. Talán még jó

•

estét se mondott, de nem is szidott, csak mondott mindent ránk. Odaadta az egyháznak a két hold földet, most mégis magának kell öregember létére (67 éves) egylovas kocsival hordani a kukoricát. Én csak hallgattam, mikor kitombolta magát, jó éjszakát mondott, és elment. Utána való vasárnap találkozok vele a plébánián, szépen mondom neki, sógor, én lemondok a templomgondnokságról, én békével tudok dolgozni, de civakodással nem. Erre ő, hogy én ne mondjak le. Kerepesi az mehet, de én csak maradjak. Inkább ő mond le. Megjegyzem a tavasszal, amikor a közös munkáról volt szó, én nem helyesletem, és mégis többször részt vettem a munkából. Kerepesi meg helyeselte és vállalta, és egyszer sem vett részt semmiféle munkából. Kedves olvasó, biztosan figyeled te is a jelenlegi közös társaságot, hogy örülnek és ragaszkodnak a közös társasághoz, mert itt a munkát kerülőknek nagyon jó sora van. Ez is igaz.

Most visszatérek a plébánosügyre, mikor az első írásbeli lemondásomról volt szó, de nem hagytam ott a templomgondnokságot. Utána a pap velem szemben megszelídült, én megfordítva, szigorúbb voltam hozzá, és kissé függött is tőlem. Kistóthtal szívesebben tárgyalt, mint velem. De azért, hogy kis nézeteltérések voltak közöttünk, de azért az Isten házáat is szépítettük belülről. Amikor a bádogtető felújításához készültünk, Militicsről elkölcsönöztük azt az állást, amely 4 méter hosszú és 2 méter széles, és fatalpakkal ellátva, négy erős faoszlop beállítva a fa talpakba, 8 méter magas, a templom belső oszlopait Kormányos András falfestő újjáfestette. Természetesen a négy oszlop kapcsolva, hosszú lécekkel megerősítve, és rajta 4 emelet, és azon erős deszkák, amelyről a mester az oszlopokat újjáfestette, de amikor egy állítást befestett, úgy kellett tolni az állást a másik oszlophoz. Erre voltak jó erős embereink, Frank Ferenc a fiával, Istvánna, Kistóth Sanyi és Krizsán Anti, a vendéglős mindég mondta, hogy Jóska bácsi, csak szóljon, ha kell segítség, szívesen jövök. Pedig én ritkán voltam vendége. De amikor a munka szerencsésen be lett fejezve, az állást, állványt teljesen kisereltük a templomból, elmentünk a vendéglőjébe, és megköszönve az összes segítők és a mester szíveségét, jó áldomást ittunk nála. Szóval abban az 1957-es esztendőben nagyon sokat költöttünk a templomra. De a hívek is örömmel fizettek a járulékot, mert látták, hogy jó helyre adják a pénzüket. De az

ördög nem alszik, úgy szokták mondani, de úgy is van. A kántorunkkal is nagyon jó megvoltunk, a harangozást is végezték a feleségével együtt, és a sekrestyések is ők voltak. Egy szombat délután kijövünk a litániáról, még abban az időben végeztünk litániát szombat délután. Megszólít egy asszony, hogy tudom-e, hogy meghalt a plébánosunk édesanyja Kanizsán, de a pap nem bír elmenni, mert nincs, aki kivigye az állomásra. Hazamegyek, mondom a feleségemnek, hogy elmegyek, és megmondom a plébánosnak, hogy én kiviszem kocsival az angyalbandi vasútállomásra. Kissé kezdett sötétedni, mikor a plébániához érek, az ajtó zárva van, de az ablak világít. Kopogok az ablakon, kérdé a plébános, hogy ki az. Visszakérdezem igaz, hogy meghalt az édesanyja. Felelé, hogy igaz. Mondom, hogy kiviszem a rogaticai állomásra, csak menjen. De ő erre azt felelte, a vasárnapi misét kell neki végezni. Nem tehettem semmit. Csak bántott, hogy az édesanyjának nem akarja megadni a végtiszteletet, pedig elmehetett volna, és sem a püspök, sem a hívek nem foghatták volna felelősségre. Következik a nyár, egyszer megint egy asszony mondja nekem, hogy a püspök miért engedi szabadságra a papjait. Nem szóltam rá semmit, csak gondoltam, ez olyan asszonyi pletyka. Utána egy szerdán elmegyek a borbélyhoz, van ott néhány ember. De mintha csak azért kezdték volna a beszédet, hogy én bementem, hogy én is halljam, hogy az egyik Rogaticán ült fel a vonatra, a másik Kerényen. Csak annyit értettem ki a beszédjükből, hogy a papról van a beszéd. Én csak hallgattam, így ők is abba hagyták. Mikor a borbélynál készen lettem, elmegyek a templomhoz, találkozok a kántorral. Mondom neki keményen, ha a pap elmegy, akkor kántor is menjen vele, vagy a feleségét se engedje. Erre ő azt felelte, hogy ezt mondjam a papnak. Többet nem szóltam, de ő, szegény Feri, bizonyára megmondta a papnak, hogy én mit mondtam. Másnap, csütörtök reggel elmentem a templomba. Mise után jövök ki a sekrestyéből, utánam szól a pap keményen, hogy ki mondta ezt nekem. Nem ijedtem meg, mert azt sem tudtam, hogy melyik mondásomra céloz, arra-e, amit én a kántornak mondtam, vagy az az asszony, a Julcsa néni, amit mondott nekem. Csak azt feleltem neki, a Julcsa néni mondta. Ő már tudta, hogy ki az a Julcsa néni. És erre azt felelte, majd ad ő a Julcsa néninek. Még aznap jön hozzánk a Maris néni, a szakácsnő, hogy kimennék-e dél-

•

után az állomásra. Jön a plébánosnak az édesapja meg a testvérje feleségestől látogatóba. Mondom neki, hogy kimegyek. Erre ő azt felelte, hogy Kistóthhoz lett küldve, de az oda van Militicsen fürdőben. Már engem nem mert igénybe venni, azt gondolta a plébános, hogy én nem teszem meg, mivel engem ellenségnek tekintett, pedig én semmi rosszra nem gondoltam. Sőt örömmel vállaltam, mivel az édesapja és a testvérje jön. Mivel éppen ekkor 4 egyéves csikónk volt, mind fekete, kettő a Mihályé, ezeket a kocsi után kötöttem, és kettő a mienk, ezeket a lovak mellé kötöttem, hogy ezek is megjáródjanak. A plébános biciklivel jött elénk. Jöttek is, az édesapja Kanizsáról, és a testvérje feleségestől és kisfiukkal Magyarországról. Mikor hazaértünk, mondja a plébános, hogy szombaton reggel mennek vissza, rendeljek kocsit, amely visszaviszi őket az angyalbandi vasútállomásra. Másnap, pénteken Bazsó Sándor bácsi képviselő elvállalta, hogy megteszi, egy lova volt neki. Elmentem a plébániára bejelenteni, hogy lesz kocsi. Elérkezett a szombat. A fiaimmal kimentünk a határba dohányt szedni. Hazaérünk, én leülök fűzni, a fiaim nem voltak ott. Jön a feleségem, és csendben mondja, hogy itt voltak Kistóthné meg Maris néni, hogy menjek, rendezzem a plébániát, mert a pap itt hagyott bennünket. Semmit mást. Megmostam a dohányos kezemet, felvettem másik ruhát, és hajts, mint aki ész nélkül van, hogy hol is kezdjem. Fel a biciklire, és hajtok Kerepesihez és Farkashoz, hogy hárman legyünk. Jöjjenek a plébániára lezárni az irodát és a szobákat! Mikor ezzel készen vagyunk, a kulcsokat átadtam Farkasnak, hogy adja át Kistóthnének. Én ezzel megyek a borbélyhoz, még a borbély borotvál, jön a kisbíró, hogy menjek azonnal a községházára, hívat Szitás, aki akkor minden volt. Jelentkezek, mondja Szitás, menjünk a plébániára, hol van a leltár, amelyben a volt Hegyi plébánosnak az ingósága van feltüntetve. Mondom neki, a kulcsok Kistóthnénél vannak. Még ha nálam lettek volna a kulcsok, akkor sem adhatom oda, és senkit beengedni, hogy ott kutasson. Így ő elment Váci Margitékhoz, én meg hazajöttem. De most jön a kántor, lemond a kántori, harangozói, szóval az összes egyházi teendőkről. Mit csináljak? Magam nem kényszeríthetem, hogy maradjon. De van más baj is. Vasárnap kellett volna a papunknak nálunk is misézni, meg Szivácon is. Mert mikor a papunk volt szabadságon, a sziváci misézett

nálunk. Töprengésemben ismét jön a kántor, ő majd elmegy Militicsre jelenteni az esperesnek és Kistóthnak, mert az is Militicsen van földben. Így hát a mai zivataros napom kissé megnyugodott. De jön a vasárnap, és ment a hír a faluban, örültek a kommunisták, hogy az egyház így járt. Én meg szégyelltem. De mit tehetek? Vasárnap eljött az esperes, és misét végzett. Mise után átmentünk a plébániára, az esperes, én és néhány képviselő, de bejött Szitás is, és az esperessel olyan örömmel beszéltek, hogy majd adunk egy szobát a plébánián, egy tanítónak vagy tanárnak. Úgy gondolták, most már nincs papunk, majd a kommunisták behúzódnak a plébániára. Az esperest engedékenynek látta, de mi semmi biztatót nem mutattunk. Így hát Szitás kissé konyított rám, de most már nem féltém a kommunistáktól: a földemet elvették, a többit meg a fiaimra írtam, csak 4 hold maradt rajtunk, a szülőkön. A püspök már hétfőn egy fiatal papot küldött (3 napra) hozzánk, Sóti Imre fiatal káplánt. Utána jött Nagyboldogasszony napja. Jött Kecskés Ferenc plébános. Így hát a borús, zivataros napok után kitisztult felettünk az égbolt, de nagyon rövid ideig. Egy pár hét alatt megismerkedtem a pappal, és gondoltam, hogy maradandó lesz nálunk, igaz nincs maximum föld nálunk, mint más egyházközségekben. De úgy nyilatkozott nekem, hogy volt Bezdánban káplán, ott volt maximum föld, de az öreg plébános ráfizetett, feléből kiadta, a maximum föld adóját kifizette, és tiszta becsületes felest nemigen lehet találni. Ezek után megint jön egy támadás ellenünk. Jön Szitás, hogy egy zombori úrral voltak az esperesnél Militicsen, és megkapják az egy szobát a plébánián. Megyek a községbe egyes emberekhez, akik aláírták a nevüket, hogy nem adják, és nem adjuk a szobát. Másnap biciklire ülök, és megyek Militicsre az espereshez; még akkor csak földút volt Kerényig, Csonplyáig és Militicsig is. Igaz, nem volt sár, de töretlen út volt, keskeny gyalogúton meg nem tudok hajtani, csak olyan méteres sima úton, mert 43 éves koromban tanultam meg biciklizni. No de azért hála Istennek szerencsésen megérkeztem Militicsre. Az esperes elég hidegen fogadott, amikor mondom neki, hogy miért ajánlta a szobát Szitáséknak. Ő erre azt felelte, hogy Kerényen is van tanítólakás a plébánián. Azt feleltem neki, Kerény és Telecska közt nagy különbség van. Telecska tiszta katolikus magyar község. És nekünk papunk is van. Ő mondta



•

az övét, én meg az enyémet. Elköszöntem tőle, és eljöttem. Jövök hazafelé, de már talán jobb volna gyalog jönni, de akkor úgy sem haladok, nagyon elfáradva eljutottam a 15. dűlőig, ott kijött Hajnal Sanyi az országutra, egy kis kukorica száraztól volt a kocsiján, megkértem, hogy hozzon el. Feltettem a biciklit a kocsira, és elhozott, és így hazaértem, hála Istennek. Ekkor 58 éves voltam. Éjjel megpihentem. Másnap fel Szabadkára a püspökhöz, az egyik ügyemre, hogy mit mondott az esperes, azt felelte, hogy ne féljünk, nem veszik el a szobát, a másik kérésem, hogy Kecskés plébános maradjon nálunk, ezzel már nem biztatott. Ekkor még Budánovics volt a püspök, de már Zvekánovics is mint püspökhelyettes szerepelt.

Tovább folytatom, amit korábban írtam, hogy Kistóth azt mondta, hogy ő mond le az elnökségről. De én csak maradjak. Mert látta, hogy az egyház ügyeit a szívemen viselem. És a következő vasárnap Kecskés plébános összehívta a képviselőket, hogy világi elnököt kell választani, mert Kistóth lemondott. Először szavaztunk Bezdán Jánosra, Pál fiára, de ez kézzel-lábbal szabadkozott, hogy nem vállalja. Jött sorba Kovács Feri, Pál fia, de ez is csak úgy tett, mint Bezdán. Egyvalaki találta mondani, hogy legyen én. Nem féltem tőle. De kijelentettem, hogy templomgondnok vagyok, de ez sem lehetek soká, mert már ekkor kettő éve, hogy a Mihály fiam külön él a feleségétől, és nem várhat arra, hogy mikor gondolja az meg magát, és ha újra nőszül, úgyis itt kell hagynom a gondnokságot is, mint ahogy ki lettek téve Lakatos István, Hajnal István, Kis János és Szakál György. De kiabáltak, hogy legyen Farkas helyettem gondnok, csak legyen én az elnök. Még Kovács Feri azt is hangoztatta, hogy én nem tehetek arról, hogy Oncsák Ica nem jön a fiamhoz, én azért nem vagyok bűnös. De erre feleltem, mások másként ítélnék, ha azokat kitétték, én sem vagyok különb. De mind az egész képviselők egyhangúlag, hogy én vagyok az elnök. Erre megköszöntem a bizalmukat, kijelentettem, hogy elvállalom az elnökséget, de semmi vagyok az ő segítségük nélkül, és fogadták, hűen teljesítik velem szemben a kötelességüket. És ekkor jegyzőkönyvbé foglalták, hogy egyhangúlag engem választottak elnöknek, Farkas Jóskát helyembe templomgondnoknak. Megjegyzem, ezen esetet elmondtam a későbbi Tari János plébánosnak. Ő így felelt, hogy én úgy

jártam, mint aki a lovon ült, utána a szamár hátára ültették, vagyis hogy ez alacsonyabb állás, mint a templomgondnokság, ezt nem szégyelltem, mert én soha nem vágytam a magas tiszti pozícióért, mert magasról könnyen lebukhatunk. Csakis arra vágytam, hogy Istennek szolgáljak, és az egyháznak, és ne a sátánnak. Most például, midőn e sorokat írom, a templomkertet én takarítom, kapálom, és tisztán tartom a gaztól, de nem szégyellem, mert nincs más, aki ezt Isten nevében végezze, ezt én örömmel végzem, amíg egészséggel tehetem. Még egy munkát kihagytam, amit még Kistóth ideje alatt terveztünk. A toronyórától följebb az összetartó fákat megerősíteni. De Kistóth kilenc évvel öregebb volt, mint én, én meg örültem, ha valami jóra való munkával megbíztak, és nagyon szerette mondani, hogy menjek én. De most már nincs Kistóth. Így nekem önként kell vezetni a munkálatokat. Felültem a biciklire, és mentem Bajsára, ott volt egy ácsmester, éppen az is templomgondnok volt, és a Bartusz plébános elvezetett hozzá, és megbeszéltem vele, hogy mikor bírna eljönni hozzánk. Akkor majd elmegy egy kocsi Topolyára, a fákat hozza, és azzal majd eljön. Úgy is lett. Úgy tudom, Szarvas Jóska képviselő hozta a fákat és az ácsot is. De ez is csak egyedül jött. Így hát megint csak én meg Farkas, két kis félelmes ember a magasokhoz képest, de a munkában egész emberként segédkeztünk. Ügyelbajjal felhúztuk a fákat a toronyba, én meg Farkas fönt a toronyban fűrészeltük a fákat, a mester szabta, mérte és irányított bennünket. Megbiztosítottuk a tornyot, de nem örökösen.

Folytatom! A püspöknél kértem Kecskés plébánost, de nem biztatott, hogy megkapjuk, mert már Kecskés Moravicára ajánlta el magát. Vagyis a Veszelics nevű pap, aki Moravicán volt, kupuszinai, és kérte a püspököt, hogy a szülőfalujába menne. A püspök megígérte neki, ha talál a helyébe egy papot. Kecskés nálunk csak helyettesként volt. Veszelics eldicsérte neki a maximum földet, és azt választotta Kecskés, és meg volt köztük beszélve, ha Veszelics elhurcolkodik Kupuszinára, akkor megy Kecskés Moravicára. Elérkezett a nap, amikor pakolt, egy csütörtöki napon, úgy tudom 1957. november 12-én. És mondja, hogy menjünk a püspökhöz papot kérni, mert ő már megy innét. Kerek 3 hónapot töltött nálunk. Most ismét Szabadkára. De lesz-e, aki vállalja? Ha nem lesz, akkor csak nekem kell, most

•

nincs Kistóth, aki mondja, hogy menjek. Próbáltam, hátha akad, aki elmegy helyettem. Fogadták, hogy segítenek, mikor megválasztottak elnöknek. Elmentem Kovács Ferihez, az harcolt legjobban, hogy én legyek az elnök. De nem vállalta, mondá, hogy mindég a püspökhöz menni. De hát nekünk kell kérni. Mert kérjeteK, és adatik nektek. A püspök nem jön hozzánk kérdezni vagy kínálni nekünk, hogy kell-e nekünk pap. Elmentem egy másik képviselőt megkérni. Mert ilyen helyen nem lehet parancsolni, mert nem fizetünk. Itt csak Isten nevében dolgozunk. És ő fizet, ki hogy megérdemli.

Itt megjegyzem, aki figyelmesen átolvassa írásaimat, megértheti belőle, hogy mennyit dolgoztam és dolgozok az egyházi ügyekben, de tolakodó nem voltam semmiben, de mikor láttam, ezt meg kell csinálni, és én ezt meg tudom vagy meg bírom csinálni, én vállaltam Isten nevében. De ezt nem dicsekvésképpen írom, 90 éves vagyok. A Jóisten úgy megáldott anyagilag, de ami a legfőbb, békességgel és egészséggel idáig, hogy jobbat nem is kívánhatok. Morovici Mészáros Józsi elvállalta, hogy elmegy a püspökhöz. Tehát pénteken, 13-án elment, és jelentette, hogy nincs papunk. És a püspök megajánlta, hogy vasárnapra lesz papunk. De hogy honnan kapjuk vagy kit, azt nem mondta. Szombaton este elmentem a plébániára, és Farkas is eljött, meg a Maris néni, aki a szakácsnő volt egyben, hárman vártuk a papot. Egyszer csak benyitja egy magas vékony pap az ajtót, és mondja félig komolyan, félig mosolyogva, hogy így és itt várjuk a papot. Soha nem járt erre, hogy hol van az a Telecska? Csak mondták neki Gornja Rogaticán, Angyalbandinál kell kiszállni. Szerencsére talált ott egy kocsit, kérdé az embert, hogy honnan jött. Felelé az ember Telecskáról. Mondja neki, ő is Telecskára megy. Az, akit az ember várt, nem jött. Így hát annak a kocsiján jött. Mondja, hogy ő az adorzáni pap, a püspök ide küldte. Tari János a neve.

Kedves olvasó, ha figyelemmel elolvasod írásaimat, lehet, hogy nem hiszed, hogy ilyen bonyodalmasak voltak az egyházi ügyeink. De én se hozzá nem teszek, de elvenni se veszek. Amit írok, Isten segítségével írom, mert ő vezet cselekedeteimben. És nincs kitérés, amíg bírom.

Tari János is csak mint ideiglenes kisegítő jött hozzánk. Tehát az 1955. évtől az 1957. év végéig a negyedik pap, és valahányszor másik

•

pap jön, mindég átszámolások, leltár. És csak mindég nekem kell ellenőrizni, igaz, hogy tudok és szeretek számolni. De itt nem úgy megy, mint a saját ügyeimben. Most megint egy nagy munka jön. A villanyhálózatot a templomban újra át kell szerelni. Ha muszáj, akkor nincs kitérés. Két telecskai embernek adtuk át a munkálatokat. Mikor készen voltak, nem is olyan drágán csinálták, Lábadi Józsi és ifjabb Fodor Jóska, így hát mondja Farkas gondnok, új papunk is van, egy kis áldomást is lehetne inni. Hát a munkálatok átvételére meghívtunk néhány képviselőt is, és Farkas is hozott 5 liter jó bort a saját terméséből, és én is 5 litert hoztam, de fele sem fogyott el. A többit otthagytuk a plébánosnak. De most már az 1958. évhez értem, és megértem azt, amit életem leírásának elején írtam, kifejeztem, hogy a magas állásról könnyen le lehet bukni, és ez történt velem is. Pedig nem kapaszkodtam a magas állásra, mégis leestem. A fél évi elnöki tisztség után a szolgálatot ott kellett hagynom. Vagyis amint én sem akartam vállalni az elnökséget. Ahogy gondoltam is. A Mihály fiam újránősült március 11-én, és utána Szent József napján eljött a plébános felköszönteni, és meglátta az új asszonyt, de ekkor nem szólt, hanem mikor egy nap elmentem a plébániára, keményen mondja, hogy adjam be írásbeli lemondásomat, mert ha nem, úgy dobnak ki. Kicsit sem sértődtem meg, mert éppen rá voltam készülve, de ő megelőzött. Vagyis ahogy idejött hozzánk, a múlt év novemberében, hamar megismerkedett négy jó kártyás emberrel, akik templomba se jártak: Bunford Janival, Gubó Józsival, Pesti Pali bácsival és Horti Lábadi Miskával. És éppen ez mondta Krizsán János képviselőnek, hogy milyen jót kártyáznak a Tari plébánossal a plébánián is. Krizsán ezt megmondta Farkas gondnoknak, az meg nekem, mondják, hogy ez nem jó jel. A Hegyi plébánost mindég itatták, és örültek, ha berúgatták, és mi lett a következménye? Tudjuk. Sándor Szilveszterrel milyen szégyen érte az egyházat velünk együtt, és mennyi bajunk lett végette. Ezt jól átgondoltam, és írtam egy rövid levelet a plébánosnak nem parancsolva, csak figyelmeztettem. Mert éntőlem az a négy ember, ha mindég kártyáz is, semmi közöm hozzá. De a lelkipásztoromat kötelességem figyelmeztetni. Mint atya a fiát, igaz ő lelkiatyám, de én meg egyházgondnok vagyok, és a levelem megkapta, visszavágott. De ez nekem nem fáj, hogy

•

nem lehetek elnök. Sőt örültem, hogy éppen olyan embert választottak a helyembe, aki úgy megállja a helyét az egyházi gondokság vezetésében, mint világi elnök, Kőmíves Gyura bácsi. De még meg nem választották, két ember eljött hozzám, Farkas meg egy másik képviselő, hogy ne hagyjam ott az elnökséget. Én megköszöntem a kérésüket, és mondtam, nem fogadom el, de arról nem szóltam nekik, hogy a plébános mit mondott nekem. Csak a szívem és a becsületem azt fájdalommal vette, amikor a húsvéti szent gyónásom elvégzésére gyóntatószékbe letérdeltem. Azt mondja a plébános, hogy nem oldoz fel, mert a fiam vadházasságra lépett, hogy éreztem magam akkor. Csak a Jóisten tudta és látta. Azóta olvastam az 1976. évi kincses kalendáriumban Prohászka Ottokár püspök 1911 júniusában írt naplóját. Keserves hónap 11-én vettem kézhez egy kis nyomtatványt. Nem tudom, ki küldte. Alighanem a nuncius küldte. Felnyitom, hát mintha a tiszta égből villám csapott volna belém, olvasom, hogy indexre kerültem.

Tehát kedves olvasó, én is így jártam. 1958. év talán március utolsó napjaiban. Mintha én olyan nagy bűnös lettem volna, ki lettem közösítve az egyházból. Megnyugodtam, nem lázadoztam. Isten próbára tesz bennünket. És ezek közben írtam egy rövid megfogalmazott levelet, amelyben megírtam lemondásom okát, hogy családi bajok végett mondok le egyházunk világi elnökségéről. Megköszöntem lelkipásztornak és az összes egyházközségi képviselőknek hozzám való jószágukat. Utána megkaptam a választ, amelyben sajnálkozásukat fejezték ki irántam. És a lemondásomat jegyzőkönyvbe foglalták, és elküldték a püspöknek. Ezek után nemsokára izent a plébános a feleségemtől, hogy mehetek gyónni, és megbocsájtottunk egymásnak. Az idő haladtával megszerette községünket. És a plébánián talán nem is kártáztak többé. Mintha kerékvásba jött volna minden.

Úgy augusztusban találkozok a plébánossal a borbélynál, és mondja nekem, Jóska bácsi, én olyan kellelten vagyok Telecskán, hogy a püspöknél jártak, hogy tegyen el innét. Mondom neki, én nem tudok róla, és azt is tudom, hogy sem Kőmíves Gyura bácsi, sem Farkas gondnok nem volt, mert ezek ilyen lépésnél kikérték volna a véleményemet. Már ekkor kántorunk is volt, a szontai Prélity

•

Anton sokac legény, jó volt hozzánk, de elment katonának. Tehát a Tari plébános is kilenc hónapi ittléte után visszament Adorjánra. Megtudtuk, hogy Kistóth volt a püspöknél, és kérte, hogy adjon állandó papot. Kistóth ekkor nem töltött be semmiféle tisztséget az egyháznál. De mivel adott az egyháznak 2 hold földet, így elfogadták a kérését. Tari helyébe kaptuk Kartali Jenő plébánost 1958. év augusztus hó utolsó napjaiban.

Ebben a napokban voltam fent Szabadkán a feleségemmel vásárolni egyet-mást, mivel az Anti fiam megy Zágrábba, a papi iskolába. Bementünk a feleségemmel a püspökhöz. Ekkor már Zvekánovics volt a püspök. Beszéd közben kérde tőlem, hogy van az, egy pap sem maradandó Telecskán. Felelém neki, Tari is szeretett volna maradni Telecskán. Felelé, akkor le kellett volna mondani Adorjánról. Jött hozzánk Kartali plébános, no ez megszerette a községünket. A következő, 1959. évben úgy nyilatkozott, hogy innét nem kívánkozik el, közben a kántor elment katonának, megint csak nekem kellett helyettesíteni. De ez év folyamán Kis Bözsikét betanította a pap harmóniummal az éneket vezetni. Később fönt a kóruson orgonálni, nekem is mindjárt könnyebb lett énekelni. Mert a harmónium és az orgona vezeti az éneket. Most ez a plébános is megindította az óhajomat, hogy a templomtornyon kicseréljük a bádogot. Vásárolt is 100 négyzetmétert, hogy majd 1960-ban új bádoggal felújítjuk a tornyot. Írtam is egy levelet örömmel a Tari plébánosnak, hogy van jó vezetőségünk az egyházban, Kartali plébános, Kőműves Gyura bácsi elnök, Farkas Jóska gondnok és egy új egyházgondnok, Kósa András. Kerepesit valamiért kítették, és Kis Bözsike orgonával vezeti az éneket. Csak ez sem tartott sokáig. Mint szoktuk mondani, az ördög nem alszik, de úgy is van, ott próbálkozik mindég, ahol legtöbbet ronthat a jónak. Volt néhány szombatista szektás asszony és egy pár haszontalan ember, és ezeket a plébános vissza akarta vezetni az igaz egyházba. Ezek meg, mivel a plébános olyan szelíden beszélt velük, azt hitték, hogy az ő szektájukhoz bírják téríteni. Mivelünk, hármunkkal tudatta, hogy ne gondoljunk semmi rosszra. Hármunkat behívott, és mondta, hogy mit akar. Mi sem gondoltuk, hogy nem jó vége lesz. De talán mi sem bírtuk volna fékezni elhatározását. Mert én sem jártam a plébániára, mert én akkor

•

nem voltam semmi az egyházban, csak télen majd minden nap mentem a misére. 1960. év január 27. napján Kormányos Gyuri lánya és Mészáros András esküdtek a templomban, én nem voltam ott, hogy mit mondott. Csak jönnek este hozzám, és mondják, hogy olyan zavaros beszédeket mondott. Mindjárt megyek, mint az úzótt vad, hogy mi történhetett ezzel a jó emberrel. El Kis Etáékhoz, Farkas gondnokhoz, vagyis akik ott voltak. De mind egyformán mondja, hogy baj van. Este van, úgy gondoltam, majd reggel megyek a misére, meglátom, mit lehetne vagy mit kellene tenni. Reggel a misén voltunk emberek, figyeltük a viselkedését, de olyan szépen végezte a misét, mint máskor. Mise után bementünk a plébániára. Farkas Jóska, Vas Pista, idősebb Bálint Jóska és én. Olyan örömmel fogadott bennünket, nem nagyon beszéltünk, egy papír van nála, és mondja Vas Pistának, hogy ezt a levelet vigye el ahhoz a kosárfonó szektáshoz, a szombatista Imre vejéhez. Én erre mindjárt szóltam neki, hogy hagyjon fel azokkal. Ő mindjárt olyan haragosan mondta, hogy menjek ki. Én kijöttem, kisvártatva jön ki az unokabátyám is, hogy neki mit mondott, nem tudom, csak Farkas és Vas mindjárt nem jöttek ki, hogy mit beszéltek, nem tudom. Én eljöttem haza. Egyszer csak jön Farkas és mondja, hogy menjek jelenteni a püspöknek, el is vállaltam, hogy másnap elmegyek Szabadkára, de a kis írást, amikor elkészítettem, csak vinni kellett volna Farkas gondnokhoz és Váci József titkárhoz, hogy aláírják a nevüket, hogy így és így történt a templomban, mert ők ott voltak. De meggondoltam magam. Menjenek ők, én nem vagyok most senki. Estefelé megyek Vácihoz, hogy lemondjam a szabadkai utat. Találkozok egy emberrel, kérdi tőlem, hogy kiféle papok jöttek a plébániára, kettő is. Később találkozok egy asszonnyal, ez mondja, hogy ott volt a plébánia előtt, és a Farkas Jóska fia ott állt kocsival a plébánia előtt, és a püspök meg egy másik pap mondogatják a Kartali plébánosnak, hogy menjen fel a kocsira, de ő csak mondogatta, hogy itt marad Telecskán. Tehát hogy a plébános maga jelentette-e vagy az édesanyja vagy a nővére telefonon, hogy baj van, a püspök jött is azonnal autóval, de olyan 4 km-re a községtől nagy hófúvás volt a kövesúton, és az autóval nem bírtak átjönni, és így gyalog jöttek a püspök és a sofőrje, és kocsival vitték ki az autói. Most ismét nincs papunk.

Januártól kezdve hol Kecskés Moravicáról, hol Sóti jött Bajsáról misézni vagy temetni. Úgy volt már, hogy Sótit idehelyezik, és egyszer találkozok vele a templomkertben. Mondja nekem a terveket, hogy ezt és ezt csinálják. Én meg azt mondtam neki, hogyha van pénz, az első legyen a torony új bádoggal befödve, van 100 négyzetméter, amit még a múlt évben a Kartali plébános vásárolt. De Sóti meg olyan formán akarta, hogy csak megjavítani, vagyis foltozni. És már Farkas is beleegyezett. De Kőműves elnök is úgy akarta, ahogy én ajánltam, és azt mondta az elnök, hogyha Sóti és Farkas csak javítani akarják, ő ebbe nem megy bele, inkább lemond az elnökségről, és le is mondott. Ekkor Bazsó Sándor bácsit választották elnöknek, mert talán az is a Sóti és a Farkas indítványát helyeselte. Én nem sokat tudtam, hogy rendezik, mert beleszólásom nem volt. Egyszer mondtam Sótinak, hogy intézzék. Nem tudom, hogy volt-e mesterrel egyezségük, csak tőlünk is vittek el nagy köteleket, amivel felkötöttek kettő létrát a templomtetőre, amelyek ott áztak fönt egész télen. De hogy a többi hogy történt, nem tudom. Csak úgy tudom, a püspök küldött egy szakértőt, és ez is az új bádogozás mellett döntött. És ekkor Sótit is eltették Telecskáról, idetették Nacsa Sándor plébánost 1960. év augusztus 15-e körül. Ekkor is Bözsike volt a kántorhelyettes a templomban, temetéseket az idősebb Bálint Jóska végezte, ő jobban értett hozzá, az énekek bekezdéséhez, meg öregebb volt tőlem 8 évvel. De éppen mikor Nacsa idejött, két halottat, Kis Pista bácsit és Pósa Jóska bácsit én búcsúztattam el, úgy néztem, az új pap meg van velem elégedve, de azért azután csak az idősebb Bálint Jóskát ajánltam, és ő rá is ért jobban, mint én. Munkája nem volt úgy, mint nekem, és gondoltam, ha valaki fizet vagy a pap, őrája ráfér, szegény ember. Ezek után karácsony után való napokban a Józsi fiam feliratkozott a községházánál és a plébánián a menyasszonyával házasság céljából. De utána mindjárt meg is határozták az esküvő napját. Mondja a fiam, hogy az ő esküvőjüket január 25-ére rendezték. Megjegyzem, ekkor négy pár volt, akik mind januárban esküdnek, és megállapodtak, hogy egy pár január 11-én, szerdai nap. A másik pár január 18-án, szerdai nap. Az én fiam január 25. nap, szerdán. A negyedik február 1-je, szerdai nap. Mivel akkor még nem volt szokásban a szombati lakodalom nálunk.



•

És egy nagyobb vendéglőben, jelenleg is Rózsa vendéglőben tartották. És egy banda zenész volt, amely olyan nagyobb lakodalmakban szolgált. Így hát előre jól el volt rendezve. És énnekem a Szent Pál megtérésének napja olyan ünnepi napnak számít, és számított. Először Szent Pál olyan szép tanításokat állít elénk a szent leckében, különösen a szeretetről. Másodszor a jó édesanyámnak halálának évfordulója, ezért is ünnep, mert olyan jó édesanyáról emlékezünk meg, aki megérdemli, hogy ünnepeljünk, és 1933. év óta nemigen volt olyan Szent Pál napja, hogy nem szolgáltattam volna a szüleimért misét. És így nagyon megörültem, mikor mondja a fiam, hogy Szent Pál-napra tették az esküvőnapjukat. El is mentem január 2-án bejelenteni az esküvő napját, a pap azt mondta, hogy lehet. Mindjárt kifizettem azon évre a járulékot, mert azt is minden év első hónapjában szoktam kifizetni. Elvettem a gondját egész évre. Azután kifizettem előre három misét, január 23-án, hétfőn, akik Amerikában hunytak el, apai ágról nagybátyámért és feleségéért, akik a fordulat után, mivel le voltunk szegényedve, ruhátlanodva, egy jó csomagot küldtek a részünkre, ezt más formában nem tudtam nekik meghálálni, csak a szentmiseáldozattal. Kedden, január 24-én a szüleimért. Január 25-én, szerdán a jegyesekért. Előre ezen fontos ügyeket elintézttem, megnyugodtam. De már január 5. nap ott vagyok a vízszentelésen, mondja nekem a pap, hogy azon a napon nem bírja őket megesküdtetni. Másnap, vízkereszt napján megint csak mondja, nem esküdteti őket, mert a bíróságra van idézve 25-ére, másik papnak kellene az esküdtetést végezni, de ez csak úgy lehetséges, ha ő megengedi. Négy hónapja, hogy idejött, és már nagy szabályokat tár elébem, nem is tudtam rá mit felelni. Forrt a fejem, a fiam sem akarná megváltoztatni a kijelölt napot, de én sem. Vártam még 6 napot, 11-én az első esküvőnap, szerda, ez egy bezdáni legény, itt Telecskán tanár volt, és innen nősült, és itt Telecskán tartották az esküvőt és a lakodalmat, és Kecskés plébános is itt volt a lakodalmában Moravicáról. Másnap reggel, csütörtök, 12-e elmentem a templomba a misére, látom, hogy Kecskés plébános végzi a misét. Kijöttem és elmentem a sekrestyébe, ott van a Nacsa plébános, köszönök neki, és annyit mondtam, hogy itt van Kecskés, és majd beszélök vele, ő pedig csak ennyit mondott, hogy beszéljem meg vele.

•

Én erre kezdtem örülni, hogy az én papom így megszelídült velem szemben. És csak ezt ne mondtam volna, még bírtunk volna változtatni az esküvő más napon való megtartásáról, még volt két hétfői nap is odáig. Én pedig arra gondoltam, hogy az esküdtetést beszéljem meg vele 25-ére. Ezzel bejön Kecskés, a miséjét bevégezte. Bemegy Nacsa a templomba misézni. Én mondom Kecskésnek, hogy a Józsi fiam esküdne január 25-én, de Nacsa plébános nem lesz itthon. Kérdem, hogy eljönne-e megesküdtetni őket. Felelé, hogy igen, eljön. Mert három évnek előtte itt volt nálunk három hónapig, nagyon szeretett bennünket, és mi is őtet. Józsi akkor már 19 éves volt, és a legénykollegáival vasárnaponként négyen is ministráltak nála, olyan örömem volt, akkor én meg világi elnök voltam az egyházban, majd csak fél évig. Mondom Kecskésnek, a vonatnál, amely Moravica felől jön 11 órakor, kint lesz kocsi érte a rogaticai vasútállomáson. Ő erre azt felelte, majd jön motorkerékpárral. Mondom neki, tél az idő, még lehet hó is, és motorral nem lehet. Felelé erre, annál jobb lesz. Amikor mondom neki, lehet, hogy szánkón megyünk elébe. Mondja, úgyis nem nagyon szánkózott még. Ezzel én úgy gondoltam, milyen szépen el van intézve. Csak azt nem tudtam, hogy ők talán szót sem váltottak egymással. Minden nap ott vagyok a templomban. De én sem kérdeztem Nacsát, hogy ők megértették-e egymást az esküdtetésre vonatkozólag. De a pap sem szólt nekem, hogy rendezzük másnapra az esküvőt. Mi készülünk a lakodalomra, január 21-e, szombat. A vőfények hívogatnak, a pap is hivatalos, a vőfények sem szólnak, hogy a pap mondott volna valamit. 25-én reggel olyan nedves, sáros út volt, a kocsi kiment a rogaticai vasútállomásra. Ezt előzőleg voltunk a misén, a vőlegény és a menyasszony gyónt és áldozott. A násznagyok is ott voltak a templomban, az esküdtetést is kifizették. Mise után a pap elment, de se szólt, se beszélt, mint aki jól végezte dolgát. Én pedig nem sokat időztem a vendégek közt a vendéglőben. Elmentem a plébániára, várom a pap megérkezését, hogy majd fogadom, és vezetem a vendégek közé. De már delet is elharangozták, külön állok a plébánia előtt, jön a harangozó, kérdi, hogy kit várok. Mondom neki. Felelé, hogy jött a kocsi, de akit várunk az nem jött. Akkor itt hiába várok, elmentem a vendéglőbe. Nekem hamarabb is itt kellett volna lenni a vendége-

•

ket fogadni. De nekem amaz lett volna a fontosabb, úgy szégyelltem, nem mertem bemenni a vendégek közé. Úgy 1 óra tájban jön a postás és mondja, hogy Kecskés telefonált, hogy ha kell ő, menjek vagy kocsit, vagy autót keresni. Szaladtak a fiatalok autót keresni. De ekkor még csak kettő volt a faluban. Az egyik úton volt, a másik beteg volt. Lovas kocsival meg éjszaka lesz, mikor ideér. Elment egy valaki Buberá Miskához, annak volt jó erős motorkerékpárja, az vállalta, hogy elhozza a papot, és hogy 3 órára itt lesz vele. Nyughatatlan vagyok. Majd megzavarodtam. Sok minden megtörtént már velem 62 éves koromig, de még ilyen nem volt, mert talán a két részről 200 személy volt, igaz, nekem nem szólt senki, hogy ilyen rendezetlenül intéztem el. Csak egy ember a fejemhez vágta, hogy rajongok a papokért, mégis mit csinálnak velem. Hallgattam és remegtem. Úgy 4 óra lehetett, mikor megérkeztek. Egy nagy kő esett le a szívemről. Mindjárt indultunk a templomba. Hála Istennek, most múlt január 25-én 21 éve, hogy ez történt. De az esküt idáig megtartották azért, hogy olyan zűrzavaros volt az előzménye. Az esküdtetés után a plébános mindjárt vissza akart menni, meg is beszéltek Buberával, hogy várja a motorral. De a vendégek nem engedték, három hónapot volt nálunk, mindenki szerette, de különösen én, akkor világi elnök voltam, és voltam is fönt Szabadkán a püspöknél, és kértem, hogy maradjon nálunk, amint már írtam is. Így Buberát elküldtem haza, hogy reggel megy vissza Moravicára, és vissza is vitte. Nem tudtam ki Nacsától, hogy mikor adta fel a levelet vagy telefont, csak már mikor Kecskés megkapta, az a vonat eljött, amellyel jött volna, délre ideért volna, és nem történt volna az a nagy zavar. Amint ez megtörtént, nagyon vigyáztam Nacsánál, mert ez felülmúlta az összes papjainkat szeretetlenségével. Ez rettenetes betegsége volt, én pedig olyan akartam és akarok lenni, amint Szent Pál írja leveleiben a szeretetről. Lehet prófétáló tehetségem, ha szeretet nincs bennem, semmi vagyok. Őbenne meg semmi, és senkit nem tudott szeretni. Így a szeretet és szeretetlenség mindig küzdött egymással hosszú 11 éven át. Soha nem tudtam kedvére cselekedni. Bármennyit tettem a templomban szeretett egyházamért, szeretett hívő népem és az ő érdekében. Valahányszor tűzifát vagy szenet kellett hozni az állomásról, ha szólt, mindég ott voltam ko-

csival. Nem felhányásképpen írom ezeket. Mert Istenért, egyháza-  
mért, szeretett katolikus keresztény testvéreimért tettem és teszem,  
amíg élek és bírom.

No de most folytatom az 1961. évet. Az 1960. év őszén akarták  
a tornyot javítani. Talán egész télen ott áztak a létrák, és kötéllel  
voltak felkötve a templomtetőn. Tehát Nacsát érte az a szerencse  
1961. év nyarán, hogy a torony új bádoggal lett beborítva, mert volt  
pénz az egyház kasszájában. és 100 négyzetméter új bádog, amit még  
Kartali plébános vásárolt az 1959. évben. Tehát egy szenttamási  
vállalkozó mester két emberével elvégezte a munkálatokat. Éppen  
Szent Illés előtt való napokban, egy szombati napon készen lettek  
vele. Hála Istennek! Azóta de sokszor mondtam, hogy a Jóistennek  
és a Magyarok Nagyasszonyának köszönhetjük, hogy be lett fejezve,  
mert utána való nap, vasárnap délután, hirtelen olyan zivatar támadt,  
hogy a cserepek csak úgy repültek a templomtetőről, a harangozók  
akartak vihar elé harangozni, de a templom közelébe sem mertek  
menni. De a torony épségben maradt, az a sudár magas torony a  
telecskai dombok tetején, amelyért de sokat aggódtam és harcoltam,  
hogy legyen némileg megbiztosítva. De a vihar olyan nagy jégesőt  
vezetett, amely emlékezetünkben marad, amíg élünk. Mert amerre  
az ereje elment, letarolt mindent, kivéve a búzát, azoknak már egy  
része el volt csépelve vagy kazalban volt, vagy keresztben, de ott  
már kár is lehetett.

Most folytatom, a Nacsa plébános nálunk tartózkodása idejét és  
történetét. Azok közül a képviselők közül, akik az én időmben vol-  
tak, úgy tudom, csak Farkas gondnok, Kósa András, Krizsán Jani és  
Frank Ferenc maradt, a többiek elszéledtek, nem tudom, talán 1962-  
ben vagy 1963-ban vagy 1964-ben fel lett frissítve új képviselőkkel,  
nagyobb része fiatalokkal, akiket Bözsikéék ajánltak, azok közül,  
akik a templomba jártak. Csak mindég kevesebben jártak, és biztosan  
kevesebb járulék folyt be. A torony felújítása után olyan nagyobb  
kiadásról nem tudok, mint a templom kövezete be lett szőnyegezve,  
ami télen nagyon sokat ér, és a Hegyi plébános síremléke készült. Egy  
bajmoki mester csinálta, én vittem haza Bajmokra a mester szerszám-  
jait. Mást hogy mit csináltak? Nem tudom, és nem is ellenőriztem, az  
nem volt az én hivatásom. Én csak énekeltem a templomban, Bözsike

•

vezette harmóniummal vagy orgonával, és a többiek, akik szerettek velünk énekelni. Még 1961-ben vagy 1962-ben történt. Frank Feri meg az én Anti fiam, ha Zágrárból hazajöttek karácsonyra vagy húsvétra, vagy a szünidőben, igencsak vagy ministráltak a misén, vagy énekeltek velünk fönt a kóruson. Frank Feri nekibátorodott, bizonyára ott is gyakorolták harmóniummal, és Bözsike átadta neki az orgonálást, mi pedig énekelünk vele több vasárnapon. Egyszer Frank Feri nem volt ott, az én Anti fiam ült fel az orgona mellé, hogy majd ő is megpróbálja, ő is gyakorolta Zágrábban, én örültem, hogy a fiam orgonálásával és az én éneklésemmel magasztaljuk Istent. De ahogy a ministráló becsöngetett, a pap is belépett. A fiam megindította az orgonát, a pap keményen felszólott, hogy hagyja abba. A fiam is szégyellte, hogy így járt, de én is szégyelltem. És bántott, mert még bele se kezdett az énekbe, és letiltott bennünket. Ettől kezdve a fiamnak is elvette a kedvét, de nekem is. A 11 év alatt elszomorított, de nem tehettem semmit, mindég eszembe jutott a Budánovics püspök mondása, amikor a Hegyi plébános kicserélését kértük, hogy szeressük a hibájával. Hát Nacsát is kellett szeretni, ha ő nem is szeretett engem, de másokat sem szeretett. De a türelemnek is van határa. Amint írtam is, új képviselőket választottak be. De azoknak is hamar megmutatta, hogy ő egy nagy valaki. Egyszer egy vasárnap. Hogy miről volt a gyűlés? Csak a sekrestyében tartották délután 2 órakor. Én elmentem a litániára, fent vagyok a kóruson, hallom, hogy nagy lárma van a sekrestyében. Az asszonyok, akik a templomban lent voltak, még jobban hallották a lármat. Én meg nem szeretem a lármat, vitatkozást hallani, belekezdtem egy énekbe, hogy az asszonyok figyelmét eltereljem a lárma hallgatásától. Józsi fiam is képviselő volt, és másnap mondott egy pár szót, de én bővebben nem is érdeklődtem. Mert én mindég békével szeretek mindent elintézni. De így, mikor ilyen zavaros, nem szeretek beleavatkozni. Azután ismét elszéledtek a képviselők. Farkas is otthagyta, később Frank Ferenc is, csak Gyuráki és Kovarik, ez a kettő kitarzott a végsőkéig. Mi, az énekesek, akik voltunk, Bözsike vezetett bennünket, könnyebben énekelünk hol harmóniummal, hol orgonával. A halottak temetésén csak jobban az unokabátyám volt, csak ha ő nem volt itthon, vagy beteg volt, akkor én készítettem el a búcsúztatót. Volt

egy esztendő, megszólított, hogy menjek vele házszentelést végezni, hát mentem vele, nem olyan sok helyen voltunk, csak azoknál, akik kérték. Mikor bevégeztük, akart nekem adni a pénzadományból, de mondtam neki, hogy adja az unokabátyámnak, mert öregek voltak a feleségével, meg szegények. A következő évben megint szólt, hogy menjek vele, de a bátyámat ajánlta helyettem. De ekkor is egy napon megindultak, de már a negyedik háznál a bátyám rosszul lett. Jön egy fiatalember, hogy a pap küldte, hogy menjek, mert a bátyám beteg lett. Hát mentem. Aznap kijövünk egy háztól, áttekint a másik sorra a szomszédba, kettő ház közel volt egymáshoz. Kérdé tőlem, ki lakik ott. Én nem tudom, hogy melyiket kérdi, az ujjammal mutatok, hogy ott. Mondom a nevét, olyan haragosan rám szól, hogy ne mutogassak az ujjammal, nem látom, hogy néznek ki az ablakon. Azok mit tudták, hogy miért mutattam oda, tovább mondja, hogy az öreg Jóska bácsinak is mondta már, hogy ujjal ne mutogasson. Hogy mennyi ilyen és hasonló eset volt már, ez mind csekélység. De én is meg az unokabátyám is atyái lehettünk volna, és úgy tett velünk, mint a rossz, csintalan, buta gyerekkel, elkényeztetett egykével. A bátyám sem szeretett már vele menni, pedig ő is engedelmes, Szent Ferenc-rendi volt. Már a halotti búcsúztatást sem akarta vállalni. De én csak őhöz utasítottam, hogy ő jobban értett hozzá, meg talán fizettek is neki. Mert ha én búcsúztattam is, és akartak fizetni, csak őhöz küldtem mindenkit, hogy mennyit fizettek neki, soha nem kérdeztem tőle.

Egy húsvét másnapján, hétfőn történt. A litánián van egy szép húsvéti ének, amit a népek is tudnak és szeretnek énekelni. De sem húsvétvasárnap, sem misén, sem litánián, sem hétfőn a misén nem énekeltük. Mondom Bözsikének, hogy a litánia után kimenőre ezt énekeljük, hát el is énekeljük mind a három verset. Lejövünk a kórusról, Bözsike megy a sekrestyébe, a pap bizonyára kérdezte, hogy ezt az éneket miért énekeljük. Bözsike felelhetette, hogy Jóska bácsi mondta. Mink voltunk férfiak hárman, várjuk a papot, megyünk halottat temetni. Mikor a pap odaért, teljesen mellém szegődött, mintha engem legjobban szeretne, a másik két ember meg jött utánunk. A pap egy Negro cukorkát ad a kezembe, és mondja, hogy ne menjek a kórusra énekelni, mert én öreg vagyok. Ezzel nekem



mintha egy pofont adott volna. Nem fájt volna úgy, ha bűnös lettem volna, mint hogy azt hallani, hogy ne menjek a kórusra énekelni. De nem szóltam semmit senkinek, még Bözsikének sem mondtam, hogy kaptam, mindjárt tudtam, hogy az ének végett kaptam. Csak tovább mentem a kórusra. Voltunk négyen férfiak, de kettő öregebb volt nálam, egy meg fiatalabb, de az is 60-on felül volt, meg öt-hat fiatalabb asszony. De az én hangom vezette az éneket, és olyan hanggal, amelyet a Jóisten adott nekem, hogy az ő dicsőítésére használjam, és nem is sajnáltam a szájamat és a szívemet kinyitni, bárhogyan ítélték felettem. A vasárnapi kismisében Bözsike a harmóniummal elől, a padok előtt énekelt, én pedig úgy hátrább, egy padban ülve énekeltem. A pap megint mondja, hogy menjek oda előre, Bözsikével énekeljek, ne egyik itt, a másik amott énekeljen. Ezt is megtettem, előre mentem. Egy idő múlva, éppen Szent József napján szépen felköszöntött. A kismise előtt odaküldte Bözsikét, hogy ne énekeljek olyan hangosan, már nem tudtam hova üljek, vagy fogjam be a számat. A templomban alig van egy ember, aki hangosan merne énekelni.

Ezek után történt még egy eset, ami azután végzetessé vált. Abban az időben, a hatvanas években, újhold vasárnapokon körmenetet tartottunk a templom körül, én a kóruson voltam az énekesekkel és egy pár emberrel, a többiek asszonyok voltak. Az unokabátyám a sekrestyében volt. Mikor kijöttek a templomba, a plébános elindult az oltáriszentséggel, a bátyám kezdte az éneket: Üdvözlégy Krisztusunk drága szent teste! És utána én elkezdtem a kórusról indulva, ismételjük mindnyájan, akik tudnak és szeretnek énekelni, felváltva, még a körmenet tart, de hogyha én nem kezdtem, nem volt bátorsága egy énekesnek sem, hogy kezdje. És egyszer a bátyám nem volt ott, azt mondja Bözsike, hogy maradjak lent, mert ő zene nélkül nem tudja vezetni az éneket. Megfogadtam neki, ott maradtam. Mikor a pap bejön a sekrestyébe, odafordul Bözsike felé, mondja neki, hogy felváltva kell énekelni. És ahogy megindulunk, én kezdem az éneket. Mivel én nem voltam fent a kóruson, az énekesek féltek külön énekléssel énekelni, hanem csak velem. Ez az ő hibájuk volt, de én szorultam érte. Ahogy én elkezdtem, ők is velem elkezdtek, próbáltam talán háromszor is ismételni, de az ismétlést majd csak



magam énekeltem, nem szólhattam fel, hogy ők csak ismételjék, mert mindég úgy szoktuk, és a pap is úgy parancsolta. A kórusról beértek, odasorakoztak mellém az énekesek. Itt már együttesen ment az ének, és szépen. De négy-öt idős néni énekel, ezek megint rontottak, mert úgy 5 lépéssel tőlünk el voltak maradva és nem figyeltek bennünket, ők az ő módjuk szerint lassan. Nekem kell az éneket vezetni, nem figyelhetek az egész énekesekre. A papnak ez nem tetszett, hanem az tetszett neki, hogy engem ott a népek előtt leszóljon. Az oltáriszentséggel hátrafordult, és haragosan reám szól, hogy nem figyelek, hogy azok el vannak maradva tőlünk. Hogy másnak, hogy esett volna, ha valaki az én helyemben lett volna, nem tudom. De nekem a szívem úgy reszketett a szégyentől. Mert 30 évet már énekeltem addig, és olyan papoknál, akik zeneértők és énekelni tudók, és tudtam, hogy tévedtem, mégsem szóltak rám. Úgyis bántott és szégyelltem. De azért nem hagytam ott fel. Mert éreztem és tapasztaltam, hogy Istennek szolgálni és nevében működni nagyon sok akadályon át kell jutni az embernek, ha célhoz akar jutni, mert a sátán minden formában gátolja a jóra való előrehaladást. Ott van, az Úr Jézust is hányszor kísértette a gonosz lélek! Ő sem volt mentes. És ekkor is Nacsánál, aki egy éneket alig tudott elkezdni. És mindég kereste a kákán a csomót, hogy belém kössön. Így hát azután nem mentem a kórusra énekelni, sem az éneket vezetni, volt nekem helyem lent is egy padban. És nem azért megyek a templomba, hogy szívfájdalmat okozzak magamnak, hanem hogy örüljek és megpihenjek. Ezek után Bözsike kérdi tőlem, hogy miért nem megyek a kórusra énekelni, neki segíteni. Hogy sokat sír, hogy ő vagy az énekesek sértettek meg, csak azt feleltem neki: Nem vagyok már gyerek, hogy a pap úgy tesz velem, mindég engem ostoroz, mint a rossz kocsis, aki mindég azt a lovat ostorozza, amelyik jobban húzza.

Az unokabátyám, amíg bírta, a búcsúztatást végezte, de beteg is lett, elment a fiához Horgosra, és utána meg is halt. Kántor nem volt nálunk, hogyha halott volt, csak hozzám küldte, hogy én készítsem el a búcsúztatót, és énekeljem el. Sajnáltam a népet, hogy ne kelljen vidékre menni kántort keresni vagy hozni, az utána való járással és költséggel jár, én pedig Nacsánál és az előtte való papoknál a temetésért és másért sem kaptam fizetést, de nem is kértem senki-



•

től semmit. Csak annak örültem, hogy megtiszteltek és becsültek. Isten nevében tettem, az fizetett és fizet, ki hogy megérdemli. Mégis egyszer csak azt mondtam, hogy nem vállalom. Igaz, akkor a plébános készítette és énekelte a búcsúztatót, egyről hallottam, amit ő készített és énekelt, a halott hozzátartozók azt mondták, hogy nem értették búcsúztatónak. Hogy többször írt-e búcsúztatót, nem tudom. Az 1967. évben elgondolkoztam, hogy mit csináljak. Vettem a boltban 15 × 2 leveles vonalas papírt, mindegyiket kettőbe nyírtam és lett belőle 30 levél, és három példányt írtam egyszerre természetesen 2 indigót tettem közé. És Isten nevében elkezdtem a Nacsa plébánosnak írni, és kérni, és figyelmeztetni. Nappal dolgoztam, éjjel pedig, ha felébredtem, nem bírtam aludni, hozzáfogtam, és csak írtam. Senki nem tudta, csak Isten, aki lát és tud mindent, és csak írhattam azt, ami igaz. Isten vezette gondolataimat, a családok aludtak, és a feleségem is jól bírt aludni, és ez titok volt őelőtte is, mert az ilyesmit ellenezte volna. Az írások mindég rejtve voltak, amikor elkészült 10 × 3 példány, tízet-tízelt kovertába tettem, és ajánlva elküldtem. Tíz oldalt a püspöknek, tíz oldalt a Nacsa plébánosnak, tíz oldal maradt nekem. Mikor elküldtem, megnyugodtam, bírtam aludni éjjel. Ezek után vártam, hogy a püspök küld majd nekem egy intő levelet, hogy ne háborgassam. De Nacsa sem hozta fel, ha mentünk temetni vagy akármikor ketten voltunk. Nem változott a modora, egyformán hideg volt hozzám, éppen úgy, mint még a levelem meg nem kapta. Csak nagyon vigyáztam a temetéseknel, hogy ne tévedjek, mert lekapott volna a népek előtt. De Isten megsegített, a helyemet megálltam. Az 1968. év velem szemben kisebb ellenvetésekkel telt el. De a hívek sem nem nyugodtak, és mindég attól tartottam, és féltettem egyházközségünket, hogy valakit úgy felbosszant, hogy verekedésre kerül a sor, és ez szégyen lesz egy közösségre nézve. És nem is tudattam senkivel, hogy ebben az ügyben én küldtem levelet a püspöknek is, meg Nacsa plébánosnak is.

Kedves olvasó, ne gondold, hogy névtelen leveleket küldözgettem ide-oda, amit én írtam vagy írok, én a nevem aláírom, és felelős vagyok érte, és azért írtam három példányban, hogy nekem egy megmaradjon. Beértünk az 1969-es évbe. A helyzet mindég keseredetté válik a templomban is, mindég kevesebben járnak, és

•

így járulék is kevés folyik be, ami szűkösen elég a pap és a plébánia fenntartására. Ekkor megint úgy, mint az 1967. évben, írtam 10 × 3 példányt, a püspöknek is 10 oldalt, a plébánosnak is 10 oldalt, és 10 maradt nekem. De nem uyanazt írtam, amit 1967-ben. De akkor sem kaptam egyik helyről sem választ.

1970. év. Ekkor már csak 5 oldalt írtam, de ezt már csak a püspöknek szintén két példányban, 5 oldal maradt nekem. És szépen kértem, hogy cserélje fel, elég volt már 10 év óta, hogy a hívek is csak lázadoznak ellene. De hogyha nekem panaszkodtak, nem mutattam, hogy én sem helyeslem a szokását. És mindig eszembe jutott a megboldogult Budánovics püspök mondása, hogy a hibájával szeressük. De 10 év alatt én sem kaptam tőle egy szerető szót, én sem bírtam szeretni. Az idő azért haladt. Az 1971. év tavaszának elején egy utolsó kérelemre szántam el magamat, most már csak egy leveles oldalt írtam a püspöknek szintén két példányban, az egyik nekem maradt, de ezt már elkeseredve, csak röviden. Ez volt a befejezés!

Ebben az ügyben többet egy lépést sem teszek, de egy karcolást sem írok. A Jóisten megfizet mindenkinek érdeme szerint. A püspök atyának is, Nacsa plébánosnak is. De nekem is. Ezzel a levelet elküldtem, és megnyugodtam. Ami ezután történik, azt az Istenre bízom. Ő legyen a bírónk. Az idő haladt. Hogy melyik hónapban történt? Nem tudom. Csak annak nem örültem, hogy Lakatos László összetűzött a pappal, és mégiscsak az egyházközségünket szégyen érte. És még hozzá egy olyan emberrel, akinek a szülei 40 évig türelemmel, békességgel és szeretettel szolgáltak Istennek és egyháznak. Harangozók, sekrestyések, az oltárt ők díszítették virággal. Ezt szerettem volna elkerülni, és azért írogattam a püspöknek, hogy helyezze el, legyen máshol is 11 évig. Én ezt csendben és békével szerettem volna véghezvinni, de nem sikerült. Ezen össze-  
csapás után úgy hallottam, kettő ember járt panaszra erre, kettő amarra, hogy hol jártak, nem tudom. Csak szeptember utolsó vasárnapján Nacsa plébános olyan búcsúbeszédet mondott. A telecskai hívekről semmi jót nem mondott. De azért nem sértődtem meg, sőt örültem, hogy utoljára hallottam a prédikációját. Egy szóval sem dicsért bennünket. Így hát nem kellett siratni, hogy elmegy. A zsebkendők szárazon maradtak. Ezeket mondta, hogy nem kapunk

•

papot csak olyan leány egyházközség lesz Telecska, sem kántorunk, sem harangozónk nem lesz, és hogy Dobai István bajsai lelkipásztor fogja átvenni a plébániai rodat október 1-jén, pénteki napon. És vasárnap délután 5 órakor volt az első miséje Telecskán. Én el voltam utazva a feleségemmel az Anti fiunkéknál, de iparkodtunk haza, hogy az első vasárnapi szentmiséjén részt vehessünk. És a busszal, ahogy megérkeztünk, bementünk a templomba, éppen feliben volt a mise, voltak közönségesen hívek, csak olyan csend volt, Bözsikéjék ott voltak, igaz készültek Szabadkára, de azért énekelhettek volna, de talán a Nacsa plébános meghagyta nekik, hogy övele egyszerre hagyják abba a szolgálatot. Mise után bementem a sekrestyébe, bemutatkoztam az új papnak, és mondom neki, hogy én vagyok a Bálint Antinak az édesapja. Mert négy évig a fiam övele járt Zág-rábban iskolába. Kis Eta akkor mondja nekem, Jóska bácsi, most már én nem harangozok, mert elmegyünk Szabadkára lakni. Így tehát én hétfőn reggel jövök a misére, hogy harangozok. De a templomhoz érve megszólal a harang, felmegyek a kórusra, hát az új pap harangoz, mondom neki, tisztelendő úr, majd én harangozok. Utána lemegyek a sekrestyébe, bejön Farkas Jóska és mondja nekem, hogy állítsuk össze az egyházközségi képviselő-testületet. Mondom neki, szóljon másik két embernek, hogy legyünk négyen, Bödő Jóskának és Bakos Pistának. Hétfőn este el is jöttek hozzánk. És hozzáfogtunk, gyorsan összeírtunk húszvalahány templomba járó embert, úgy 20 évvel fiatalabbakat, mint mi voltunk, hogy legyen vezetőség. És most ismét nekem kellett az élen járni, mint az 1955. évben. De most nehezebben tudtam összehozni. Búcsú hete, kukoricaszedés, szántás, vetés. A telecskai népek nagyothallanak ilyenkor, mint régente szokták mondani, nagyothall, mint ősszel a vízimolnár. De azért megindultam kerékpáron, és már most hajts házalni az egész községet. De muszáj volt. Vasárnap búcsú lesz, és az új papot, az új vezetőjelöltek fogadják ünnepélyesen, búcsú napján. De volt olyan ház, ahová többször el kellett menni, mert a határban vannak, és személyesen kell velük találkoznom. Elsősorban hogy vállalják-e, ha nem, akkor mást a helyébe. És hogy mit gondoltak rólam, én azzal nem törődtem, mert Isten nevében tettem, és azoknak sem ígérhettem semmi fizetést. Mert önekik is Isten fizet, és az ő nevé-

•

ben kell közreműködni a lelkipásztorral. Tehát ettől kezdve én harangoztam. Énekeltem úgy köznapon, mint vasárnap. De a földművesmunkában is ott szerettem lenni. Reggel 5 órát harangoztam, utána itthon dolgoztam, még misére nem kellett harangozni. Mise után kerékpárra, és mentem a határba dolgozni, a földjeink mind közel voltak a községhez, így nem soká tartott hazaszaladni kerékpárral delet harangozni, és utána vissza a határba estig, és este 7-et harangozni. Ekkor 72 éves voltam, de nem volt nehéz, mert akinek a nevében dolgoztam, az adott hozzá szorgalmat, erőt és egészséget. De nem akadt más ember, aki talán mondta volna, hogy segít. Mert nemigen van olyan ember, aki Isten nevében dolgozzon, ingyen, de én dolgoztam, és dolgozok, de Isten fizetett, és most is fizet, és megáldott jó egészséggel. 83 éves vagyok, de fekvőbeteg nemigen voltam idáig, de egész nap dolgozok, és nem panaszkodom, hogy de elfáradtam, és ezt nem dicsekvésképpen írom, mert mind Istennek köszönhetem. Továbbá, amint írtam, az egyházközségi képviselők megvannak, de nem működnek, el vannak foglalva az őszi munkákkal. Úgy november derekán egy este odajön hozzánk Pozsár Annus meg egy másik asszony, és mondja, hogy Bánátmonostoron van egy kántor, de nincs állásban. Van neki öt gyermeke, egy fia és négy lánya. Annus mondja, hogy az ő fia ott tanító, hogy próbáljak neki írni, hátha eljönne, és lenne kántor és harangozó. Én kaptam rajta, azonnal írtam neki egy lapot ismertetve, hogy nincs kántorunk, se harangozónk. Hogyha helyreáll az új vezetőség, leteszi az esküt, akkor átadom nekik az ügyet, amit majd ők fognak intézni, és akkor majd írok, hogy jöhet, ha érdekli. De az ember, ahogy a lapot megkapta, nem várt semmit. Fogadott egy autóst, aki elhozta őket. Az ember a feleségével és egy 14 éves lánnyal november 21-én vasárnap útra kelt. Hogy mikor indultak? Csak olyan hózi-vataros időben jöttek, hogy talán néha nekik is kellett tolni az autót, és csak este értek ide. Mivel a pap csak este jött hozzánk, vasárnap volt a mise. Fönt vagyunk a kóruson, mise vége felé mondja nekem valaki, hogy egy idegen ember van hátrább tőlünk. Kérem, hogy ki. Felelé, hogy kántor, aki kapott egy lapot Telecskáról, és eljött bemutatkozni. Mondom neki, hogy én írtam, de én nem vagyok senki, aki ezt fogja intézni. Az a pap és a képviselők hatáskörébe

•

tartozik. De azért bemutatja, hogy ő kántor, orgonával talán kettő éneket elénekelt. Én röviden elmondtam neki, a helyzet még nem úgy áll, hogy erről lehetne tárgyalni. Este van, elmentem haza. Csak másnap hallottam, hogy nehezen indultak el az autóval. De mivel az embert nem ismerem, az ügyet érdektelennek tartottam, és a pappal sem beszéltünk róla. Ő is hétfőn misét végzett reggel, utána egész nap hittant tanított az iskolásoknak. Kedden reggel elvégezte a misét, és visszament Bajsára. Utána vasárnap, 28-án délután találkozok a kántorral, egy kofflerládát cipel. Mondja, hogy stoppal jött egyedül, és akar a misén énekelni. Így most már a plébános is felfigyelt, hogy talán jó volna megpróbálni. És kérde tőlem, hogy mennyit fizethetnék neki. A rendszeres miseéneklésekért, a sekrestyei csekély munkáért, a misére való háromszori harangozásért és a reggeli, déli és esti harangozásért havonta. Kissé elgondolkoztam, nem ismerjük az embert, mondom a plébánosnak 30 000 régi dinárt, erre felelé, az kevés. Erre abbahagytuk a találgatást. Ekkor elmentem talán négy képviselőjelölthöz, hogy este 7 órára jöjjenek a plébániára a kántorral megegyezni. Én a hetet elharangozom, én is átmegegyek. Úgy is volt. De amikor én beléptem a szobába, a plébános kérde tőlem, hogy a kántor énekpróbákat végezzen-e velünk. Felelé, igen, jön a karácsony és az énekesekkel kissé gyakorolni néhány este. Erre a plébános felelé, idáig van 65 000 régi dinár havonta, így akkor lesz 70 000, és három hónapi próba. Erre Váci Feri azt felelte félig komolyan, félig viccként, hogy a plébános, amit reárok, az ő fizetéséből vonjuk le a kántor részére. Én nem voltam ott az elején, hogy számolt a pap. Hogy olyan gyorsan felhaladt 65 000-re, mert az akkor jó pénzt számított 1971. év november 30-án. Utána a három téli hónap, és az embert nem is ismertük. Behívtuk a kántort, hogy mit szól hozzá. Nem mondta, hogy sok, de azt sem mondhatta, hogy kevés. De hogyha ismertük volna a kántort, mint ahogy nem ismertük, a 30 000 dinár is elég lett volna, ennyit is eljött volna a három téli hónapra, de a sok családot néztük, és belenyugodtunk. Csak meg lehetett látni az emberen, hogy meg van elégedve. Az asszonyok mindjárt a plébánián a kis melléképületben egy kis szobát berendeztek neki, hoztak nyoszolyát, ágyneműt, ennivaló is akadt neki, hol az egyik hívta meg ebédre, hol a másik,

hol a pap is juttatott neki. Így a kántor annyira jól érezte magát, hogy nem is gondolt haza, az asszony hogy van otthon az öt családdal. Meg volt beszélve, hogy énekpróbát tartunk a kántor szobájában karácsony előestéjén. Hát idejében én ott vagyok, meg talán három asszony. Egyszer csak kinyílik az ajtó, belép a kántorné, talán nem is köszönt, de mondja ám a férjem uramnak, hogy már majdnem egy hónapja, hogy eljött, és a családdal nem tudat semmit. Amikor az asszony kitombolta magát, megbékéltek. De én már ott akartam hagyni, pedig még nem is énekeltünk. Hiába lapozgattam az énekeskönyvben. A kántor a feleségével meg az asszonyok egyre csak folytatják a hiábavaló beszélgetést. Tovább már nem bírtam, mondom nekik, hogy énekpróbára jöttünk össze. No ekkor a kántor így meg úgy, az éjféli misére, a pásztorok miséjén, a karácsonyi napi nagymisén ezek és ezek az énekek lesznek énekelve. De talán semmit sem énekeltünk. A beszéd tovább folyt. Nekem ezzel a kántorral ez volt az első énekpróba, és az utolsó. Harmincvalahány esztendő alatt de sokat jártam énekpróbára több kántorhoz, mert sűrűn változtak a kántorok, de azok éneklések voltak, nem hiábavaló beszélgetések, mert azokat az asszonyi beszélgetéseket nem bírom. Többször volt eset, hogy nem volt kántor, csak kántor nélkül gyakoroltunk éneket misére. Kicsit megálltunk, mindjárt kezdődött az asszonyi beszéd, én meg gyorsan kerestem az éneket, és csak gyűrünk. És hála Istennek, ha én ott voltam, nem is történt semmi szégyellni való eset soha. No de azért így is elmúltak a karácsonyi misék, szólt az orgona. De azért újév előtt való napokban elmentem az elnökhöz és a titkárhoz, és mondtam neki, mivel már az esküt letették, hogy a kántort fizessék ki újévig, és mondjanak fel neki, még nem késő. Nem céloztam ellene semmit, de azért szemébe megmondtam neki, hogy itt csak tiszta kezű és tiszta szájú ember szolgálhat Istennek és az egyháznak. Igaz, én írtam neki az első lapot, amelyre idejött, de nem fogok rajta sajnálkozni, ha elmegy. Tudomásul vették, de nem értették meg, hogy én nem jót nézek ki belőle. De azt is gondoltam, ha már akar kántor és harangozó lenni, nekem nem kell annyit cselekednem. De már decemberben, ha halott volt, a kántor ment temetni vagy én, vagy Mihály fiam harangoztunk kísérőt, és ő kapta erre is a fizetést. De amikor a szemünk kinyílt, és hogy

•

megismertük, hogy kicsoda, és hogy nem segédkeztünk nekik, mi lettünk a leghaszontalanabbak nekik, de nemcsak nekik, hanem sokan mások is megharagudtak ránk, de én azért megbocsájtottam nekik. Mert ők nem tudták még azt, amit mi tudtunk. Újév után az ötödik nap a plébános kapott egy lapot a törökkanizsai paptól, amelyben az ismertette és figyelmeztette a kántor hibáit. Éppen a kántor otthon volt, hogy hurcolkodik ide. A plébános a lapot megkapta, azonnal autóval oda. Már rakták a bútorokat a kocsira.

Vége a második füzetnek.

•

•

•